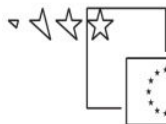

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost

OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

DRUŽINA V SODOBNEM SVETU

MOJCA PERIĆ

Višješolski strokovni program: Organizator socialne mreže
Učbenik: Družina v sodobnem svetu
Gradivo za 2. letnik

Avtorica:

mag. Mojca Perić, prof. ped. in zgod.
Zavod IRC
Višja strokovna šola

Strokovna recenzentka:
Samira Lah, univ. dipl. ped in soc.kult.

Lektorica:

Karmen Ivančič, prof. slov. in nem. j.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.36(075.8.034.2)

PERIĆ, Mojca, 1978-

Družina v sodobnem svetu [Elektronski vir] : gradivo za 2.
letnik / Mojca Perić. - El. knjiga. - Ljubljana : Zavod IRC, 2010.
- (Višješolski strokovni program Organizator socialne mreže /
Zavod IRC)

Način dostopa (URL): http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokument/Druzina_v_sodobnem_svetu-Peric.pdf. - Projekt Impletum

ISBN 978-961-6824-89-7
254269440

Izdajatelj: Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta IMPLETUM
Založnik: Zavod IRC, Ljubljana.
Ljubljana, 2010

Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje je na svoji 126. seji dne 26.11. 2010 na podlagi 26. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS, št. 16/07-ZOFVI-UPB5, 36/08 in 58/09) sprejel sklep št. 01301-6/2010 / 11-3 o potrditvi tega učbenika za uporabo v višješolskem izobraževanju.

© Avtorske pravice ima Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.

Gradivo je sofinancirano iz sredstev projekta Impletum 'Uvajanje novih izobraževalnih programov na področju višjega strokovnega izobraževanja v obdobju 2008-11'.

Projekt oz. operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete 'Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja' in prednostne usmeritve 'Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja'.

Vsebina tega dokumenta v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino dokumenta nosi avtor.

KAZALO VSEBINE

1	DRUŽINE IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI	5
1.1	DRUŽINE	6
1.2	PSIHOLOŠKE IN SOCIOLOŠKE DEFINICIJE DRUŽIN	7
1.3	VRSTE DRUŽIN OZIROMA ŽIVLJENJSKIH SKUPNOSTI	8
2	ŽIVLJENJSKI KROG DRUŽIN	13
2.1	NOVI TRENDI DRUŽIN	14
2.2	MODERNA IN POSTMODERNA DRUŽINA	15
2.3	PLURALIZACIJA DRUŽINSKIH POTEKOV	17
2.4	NOVO STARŠEVSTVO	18
3	RAZVOJ DRUŽINE IN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA	24
3.1	DRUŽINA SKOZI ČAS	25
3.2	ZAKONSKA ZVEZA SKOZI ZGODOVINO	28
3.3	DRUŽINSKA DINAMIKA	30
3.4	(SODOBNE) VREDNOTE IN NORME	33
4	DRUŽINA IN DRUŽBA	39
4.1	KAKOVOST ŽIVLJENJA	40
4.2	SOCIALNA IZKLJUČENOST, REVŠČINA, NEZAPOSLENOST	41
4.3	STIGMATIZACIJA	43
4.4	MARGINALNE SKUPINE, PRISELJENCI	47
5	OTROŠTVO IN VZGOJA	52
5.1	OTROŠTVO NEKOČ IN DANES	53
5.2	VZGOJA OTROK	55
5.3	ČUSTVENI RAZVOJ OTROK	58
5.4	OTROK IN RAZVEZA	60
6	DRUŽINSKA POLITIKA	63
6.1	USTAVNA NAČELA	64
6.2	CILJI IN NAČELA PREDLOGA ZAKONA	65
6.3	POGLAVITNE NOVOSTI	67
6.4	SPREMEMBE / DOLOČEVANJE STARŠEVSKE TER SKRBNIŠKE PRAVICE	68
6.4.1	Posvojitev	68
6.4.2	Rejništvo	68
6.4.3	Dolžnost preživljanja med otroki in starši	69
6.4.4	Skrbništvo	69
6.5	RESOLUCIJA	70
6.6	MEDNARODNE KONVENCIJE ZA DRUŽINSKO POLITIKO	70
7	POMOČ DRUŽINI	73
7.1	SOCIALNA PREVENTIVA-DRUŽINA	74
7.2	SOCIALNA PREVENTIVA - OTROCI S TEŽAVAMI V SOCIALNEM PRILAGAJANJU	75
7.3	ZGODBE SOCIALNEGA DELA	77
7.4	NORMATIVNA UREDITEV PODROČJA SOCIALNEGA VARSTVA	80
7.5	VARSTVO OTROK	81
7.5.1	Formalne oblike otroškega varstva	82
7.5.2	Neformalne oblike otroškega varstva	83
8	LITERATURA	86

KAZALO SLIK

Slika 1: Kdo vse je moja družina.....	6
Slika 2: Nekoč družinA, danes družinE.....	6
Slika 3: Različne definicije družin (sociološka levo, psihološka desno).....	8
Slika 4: Tipologija družin.....	9
Slika 5: Osnovni razvojni trendi spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji.....	14
Slika 6: Pluralizacija družinskih oblik.....	15
Slika 7: Družinska obdobja, tradicionalni ciklus družine.....	16
Slika 8: Družinska obdobja, (eden izmed sodobnih) ciklusov družine.....	16
Slika 9: Pluralizacija družinskih potekov.....	17
Slika 10: Novo starševstvo.....	18
Slika 11: Vzroki za manj številčne družine.....	19
Slika 12: Primerjava med žensko in moškim v gospodinjstvu.....	20
Slika 13: Način življenja meščanske, delavske in kmečke družine.....	26
Slika 14: Poroke v preteklosti.....	29
Slika 15: Družinska dinamika.....	30
Slika 16: Uspešna družina.....	31
Slika 17: Uspešen razvoj otrok.....	33
Slika 18: Vrednote in norme.....	34
Slika 19: Temeljne vrednote Evropske unije.....	35
Slika 20: Dve temeljni vrednoti družin.....	36
Slika 21: Kazalci življenjskih pogojev.....	40
Slika 22: Posledice dolgotrajne brezposelnosti.....	41
Slika 23: Primerjava terminov revščine in socialne izključenosti.....	42
Slika 24: Stigma.....	44
Slika 25: Urejanje sveta.....	44
Slika 26: Negativni dejavniki.....	46
Slika 27: Etnično mešane družine.....	48
Slika 28: Tipi starševstva in tipi otrok.....	57
Slika 29: Modeli vzgoje.....	57
Slika 30: Neustrezni vzgojni stili.....	58
Slika 31: Osem osnovnih čustev.....	59
Slika 32: Ustavna načela o družini in otrocih.....	64
Slika 33: Načela pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok.....	68
Slika 34: Delitev pristojnost za odločanje o ukrepih po družinskem zakoniku.....	68
Slika 35: Splošne temeljne vrednote.....	70
Slika 36: Oblike socialnega dela.....	74
Slika 37: Otrok in družina: vedno skupaj.....	76
Slika 38: Za kaj so pomembni zapisi.....	78
Slika 39: Sistematičnost dela.....	79
Slika 40: Dejavnosti, financirane iz proračuna RS.....	80
Slika 41: Pojem otroškega varstva danes.....	81
Slika 42: Oblike vrtcev.....	82
Slika 43: Vrste programov.....	83

PREDGOVOR

Spoštovani študentke, študentje in drugi iskalci znanja o družinah. Pred vami je učbenik z naslovom Družina v sodobnem svetu. Ne le družina, tudi življenje v sodobnem svetu sta zelo aktualni temi. Ljudje danes iščejo pomoč, razlage in znanje o tem, kako bolje živeti, kako bolje razumeti dogajanje okrog nas in v nas samih. Družina, že iz zgodovine posebna družbena skupina, postaja v sodobnem svetu tudi drugačna. Njeno prilagajanje na sodoben čas ne poteka tiho in mirno, pač pa v spremljavi številnih polemik, kritik, določanja dobrega in boljšega načina življenja. Četudi se nam mogoče zdi, da družina danes izgublja na pomenu in izumira kot vrednota, temu ni tako.

Družina ostaja pomemben element v življenju vsakega izmed nas. V tem se od preteklosti do danes ni dosti spremenila. Spremenile pa so se oblike in njene značilnosti (1. poglavje), spremenil se je življenjski krog družin (2. poglavje), družinska dinamika se je začela pod vplivom sprememb sodobnega sveta spreminjati (3. poglavje), tudi odnos družbe do družine se spreminja zaradi novih družbeno-ekonomskih razmer (4. poglavje). Morda ostaja manj spremenjeno le področje otroštva in vzgoje (5. poglavje) čeprav ima večina ljudi občutek, da je ravno na tem področju vse drugače. Tak občutek izvira predvsem iz spoznanj, da je potrebna za otroka (boljša?) drugačna vzgoja, četudi so otrokove potrebe ostale enake kot v preteklosti. Trenutno v Sloveniji poteka veliko razprav o ustreznosti novega družinskega zakonika, zato je prav, da se z njegovo vsebino podrobneje seznanimo (6. poglavje). In nenazadnje, čemur je namenjen tudi ta učbenik, naučiti se moramo znati pomagati družini, ko le-ta potrebuje pomoč, razumeti delovanje socialnih transferjev na področju pomoči družinam (7. poglavje), in v tem kontekstu odkriti tudi svoje poslanstvo kot organizator socialne mreže.

Ob prebiranju učbenika vam želim, da bi zmogli ob pridobljenem teoretičnem znanju najti dovolj praktičnih izkušenj in se opremili z dovolj spoznanji, da bi pogumno in trdno stopili v sodobni svet. Družine so povsod okrog nas, s pravim pristopom jim lahko pomagamo, da zaživijo polno in kvalitetno življenje. To je priložnost za vas, da boste z močjo argumenta in ne argumenta moči znali in zmogli delovati v dobro družin.

mag. Mojca Perić, avtorica učbenika

Legenda vam bo pomagala pri iskanju novih znanj, strniti misli ali na nova vprašanja poiskati nove odgovore. Naj vam bodo v pomoč in opomin, da učbenik ni edini vir znanja.

Primeri iz vsakdanjega življenja

Poglobljanje znanja ali »Poglejte, Raziščite, Razmislite, Zapomnite si«

Oblikujte svojo razlago pojmov

Utrjevanje znanja

Internetni viri

1 DRUŽINE IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI

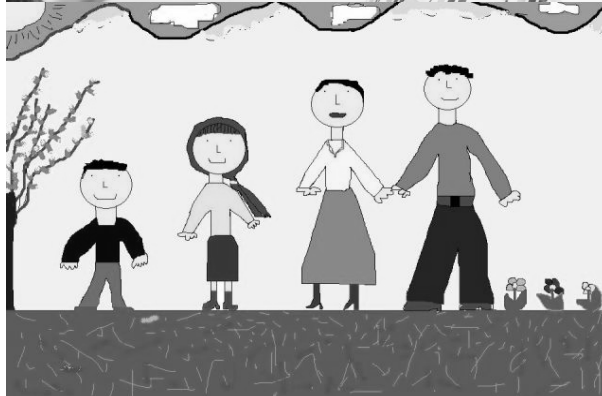
Cilji v poglavju

1. Kaj je družina in koliko oblik poznamo?
2. Ali je pojem družina danes še aktualen?
3. Kaj dela družino drugačno od ostalih družbenih sistemov?
4. Kako vzpostavim stik z družino?

V pričujočem poglavju boste spoznali, da družina danes ni le ena sama, da ljudje različno pojmujejo družino in posledično je težko vzpostavljati enoten nadzor in delo z njo. Lahko rečemo, da ima vsak izmed nas svojo predstavo družine in družinskega življenja. »Gre za subjektivno po izbiri in odgovarjajočim sorodstvenim odnosom po izbiri. Pomeni, da se ne da več (objektivno) potegniti meje med družino in ne-družino, ampak se meje postavljajo subjektivno glede na posameznega člana« (Ule, 2000, 53). V kakšni družini živimo, je danes vse bolj naša izbira, zato je začrtati mejo, kaj družina je in kaj ni, danes vse bolj stvar osebne presoje in ne, tako kot je bilo nekoč ali je ponekod še danes, domena družb s strogo določenimi normami in vrednotami vladajoče ideologije, bodisi pod okriljem religioznih ali državnih oblasti oziroma neformalnih, nenapisanih pravil družbe.

A kljub temu družina ostaja pomemben družbeni sistem, ločen in drugačen od ostalih oblik družbenih skupin. To boste lahko spoznali ne le s teoretičnega vidika, pač pa preko številnih internetnih virov in opisanih življenjskih izkušenj. Danes se z družinami ukvarja tako politika, kot popolnoma preprosti ljudje, saj so vsakodnevna doživetja vedno nekako povezana z družino.

Ko govorimo o družini, moramo besedo danes uporabljati v množini – družine, saj pluralizacija družinskih oblik zahteva, da govorimo o družinah in ne le eni sami. O tem govori poglavje, ki je pred vami.

1.1 DRUŽINE

Družina in morala v zvezi z družino sta se vedno spreminjali, zato je družina kot sistem zelo spremenljiv organizem. Potreba po pripadnosti je univerzalna in je eden od razlogov, da »institucija družine obstaja ne glede na kulturološke spremembe« (Boscolo et al, v: Rus Makovec, 2003, 38). Družina in razumevanje družine ter zasebnosti sta se spreminjali skozi čas in prostor, kot tudi glede na družbo, v kateri se pojavljajo. Različne družbe različno razumejo družine in imajo različne organizacije sorodstvenih in družinskih razmerij. Slika 1 vas nagovarja, da presodite in izdelate lastno mnenje o družini.

V ZAVETJU DRUŽINE

KDO VSE JE MOJA DRUŽINA

MATEJA KROPEC ŠEGA

Tale naslov verjetno zveni nekoliko nenavadno. Moja družina namreč ni samo ena oseba; in celo vsa množica znancev in prijateljev, ki me obdajajo, ni vse, kar sodi v malho z napisom »Moja družina«. Moja družina je namreč veliko širši pojem, ki ga je nemogoče omejiti samo na tistih nekaj ljudi, ki so mi blizu. (In ne mislite, da sem samotarski tip človeka ali da pač poznam zelo malo ljudi! Ravno nasprotno. Rada sem del družbe in veliko je imam!)

Slika 1: Kdo vse je moja družina
Vir: Kropec Šega, 2006, 38

Razmislite ...

Kakšen pomen ima za vas vaša družina? Kako vi razumete družino? Kaj je za vas družina? Zapišite vašo definicijo družine. V skupini si izmenjajte mnenja, kako bi definirali pojem družine. Razvrstite po pomembnosti tiste elemente, ki so skupni vsem vašim definicijam. V skupini sestavite nato enotno definicijo družine. Ste lahko dosegli dogovor?

Družinska in sorodniška razmerja se skozi časovna obdobja močno spreminjajo. V srednjem veku in že prej je bila odprta rodovna družina močno povezana z občestvom, v katerega je bila vpeta, manj pa so bili sami ljudje povezani z družino (hitro zapuščenje družine zaradi dela, zgodnja umrljivost, pogoste smrtne bolezni otrok in staršev). Vse to je močno in pogosto spreminjalo družinske odnose. Kljub visokemu odstotku razvez v današnjem času so bile družine včasih bolj nestalne kot so sedaj oziroma je bila družba do teh »nestalnih« oblik družine manj uvidevna kot danes (Rus Makovec, 2003).

Slika 2: Nekoč družinA, danes družinE
Vir: Lasten

Pluralizacija družinskih oblik je obstajala že prej, le da jih je šele postmoderna doba začela sprejemati. To, kar danes razumemo pod pojmom družine, je nastalo šele z moderno družbo, a se je kljub temu v zadnjih tridesetih letih precej spremenilo. **Danes** tako že lahko govorimo o pluralizaciji zasebnih življenjskih oblik (Sieder, 1998), o družinski pluralizaciji (Švab, 2001). Definiranje družine v

postmodernem času predstavlja izziv tako psihologom kot sociologom. Rizična družba (nič ni trajno in dokončno), izgubljanje ontološke varnosti (osnovno zaupanje v ljudi in stvari okrog nas, ki se »pridobi« v času primarne socializacije v družini), postavljajo nove izzive pred starše.

Spreminjanje družinskega življenja je začela prva zaznavati demografska statistika, čeprav le ta s svojim statističnim aparatom težko ujame in pojasni družinsko življenje kot takšno. Spremembe oblik in sestave družine so le en sklop pokazateljev sprememb, ki jih navaja strokovna literatura, vendarle pa dovolj velik razlog, da danes več ne govorimo o družini v ednini, temveč množini. Nazorno to prikazuje slika 2.

Giddens (2000, 94) govori o »družini kot osnovni instituciji civilne družbe«. Družina je stičišče cele vrste novih smeri, ki vplivajo na celotno družbo – naraščajoče enakosti med spoloma, množičnega prihoda žensk na trg delovne sile, spremenjenega seksualnega obnašanja in pričakovanj ter sprememb v razmerju med domom in delovnim mestom.

1.2 PSIHOLOŠKE IN SOCIOLOŠKE DEFINICIJE DRUŽIN

Psihologi razlagajo, da je temeljna naloga družine, da na svoj edinstven, poseben način omogoči in obvlada neskončno raznolikost med posamezniki in ustvari skupino oziroma sistem, ki bo omogočil srečanje, soočenje in odgovornost za soočenje. Tako postavljena naloga govori o podrobnostih socializacijskega procesa: »**Družina je prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti**« (Čačinovič Vogrinčič, 1998, 19) in kjer »družina kot prvi socialni sistem s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka.«

Družina je skupnost oseb na različnih stopnjah razvoja, skupnost, ki skrbi za otroke. Člani družine so povezani na različne načine in so med seboj odvisni. Te povezave in odvisnosti ne izhajajo le iz osnovnih potreb za preživetje, temveč se ves čas sproti razvijajo in dopolnjujejo v čustvenem doživljanju, spoznanjih, izkušnjah, oblikovanju zunanje podobe in osebne rasti vsakega družinskega člana (Žmuc Tomori, 1988).

Družina je z obvladovanjem neskončnih raznolikosti med posamezniki tudi konfliktna družbena skupina (Čačinovič Vogrinčič, 1994). Prav otrok ima v družinski dinamiki pogosto vlogo razbremenjevalca družinskih konfliktov. Ta vloga se pojavlja v vsaki družini in sama po sebi še ni patološka. Tak pomen dobi šele, ko jo prevzame le en posameznik, običajno otrok. V družini pride do manifestiranja in do največje intenzitete motnje pri tistem členu, ki je v tej verigi najšibkejši (Vec, 1998). Med njenimi člani obstajajo določeni komunikacijski odnosi in procesi. Ko pride pri posameznem članu tega sistema do spremembe, pride do spremembe še pri drugih, saj družinski sistem teži k dinamičnemu notranjemu ravnovesju.

Vlogo vsakega člana družine kot skupnosti posameznih članov, ki so med seboj neprestano dejavno povezani, »določajo na eni strani širše sociokulturne norme, na drugi strani pa razmere v družini, njeno trenutno razvojno obdobje in dejavniki njegove lastne osebnosti« (Dečman in Bogataj, 2002, 40).

Sociološke vede poznajo sledeče definicije. Rener (1993, 15) pravi, da je »**družina vsaj dvogeneracijska skupnost in družbena institucija, v kateri je udeležen vsaj en starš in vsaj en otrok.**« To, kar jo razlikuje od drugih oblik vsakdanjega življenja ljudi, kakršni sta npr. partnerstvo ali gospodinjstvo, je obstoj starševskega razmerja, ki je temeljni element družine. Družina je mesto dogajanj in odnosov, ker se dotika najglobljih oblik življenja, navidez vsem skupnih in univerzalnih, privilegiranih material, s katerim se konstruirajo arhetipi in miti, ideološke predstave, ki niso vedno afirmativne. Analogno so tudi podobe sodobne družine ambivalentne.

Poleg podobe družine kot varnega pribežališča in kraja čiste ekspresivnosti, kjer »sem jaz zares jaz«, stojijo podobe družine kot področja dolžnosti, pritiska in medsebojnega nasilja. Vse te politične podobe živijo druga ob drugi, pogosto v nas samih, so pa tudi del zakonodajnega in socialnopolitičnega življenja. Družina je družbena institucija, v kateri se srečamo z dvema temeljnima socialnima neenakostima: spolno in generacijsko. Spolna razlika se kaže v družini kot socialna razlika skozi hierarhijo moči, vrednot, odgovornosti. Prav tako so generacije element notranje diferenciacije družin, čeprav na drugačnih osnovah kot spolna razlika: rojstvo, rast otroka, odhodi iz družine. Vsi ti dogodki vedno znova premeščajo njeno strukturo, opredeljujejo njej življenjski potek in določajo njene meje (Rener, 1995). Na sliki 3 je zapisana primerjava dveh izbranih definicij družine. V delu za poglobitev snovi uporabite obe definiciji za razlago in v pomoč.

Slika 3: Različne definicije družin (sociološka levo, psihološka desno)

Vir: Lasten, prirejen po Žmuc Tomori, 1994 in Rener, 1995

Primer iz vsakdanjega življenja

Deček je zapisal na temo o družini tole vprašanje: »Mami, ali sva midva tudi družina?«

Deklica je v šolo prinesla plakat o družini. Na njej so bile nalepljene fotografije staršev in starih staršev. Prilepila je fotografije štirih dedkov in štirih babic, fotografijo mame s partnerjem in očeta s partnerico. Otrokom je povedala: »To je moja družina in vse imam rada.«

Ovrednotite oba dogodka. Ali lahko določimo ustrezno in neustrezno družino? Kako bi pojasnili otrokom, kaj vse je lahko družina? Uporabite zapisane definicije družin. Zaigrajte igro vlog – oče samohranilec in praznovanje dneva družin v šoli. Na kaj je, po vašem mnenju potrebno pri vsakodnevem življenju različnih družin, biti posebej pozoren?

1.3 Vrste družin oziroma življenjskih skupnosti

Na prvi pogled težav s pojmom družine ne bi moglo biti, saj nekako vsak od nas ve oziroma si predstavlja, kaj je to družina. Ob tem pa se moramo zavedati, da si vsak od nas predstavlja pod tem pojmom nekaj svojega. Še težje je, ko mora strokovnjak (socialni delavci, šolski delavci ipd.) pomagati družini, jo raziskovati, pa pri tem natančno ne ve, kaj naj bi ta pojem pokrival.

Sodobna statistična stroka daje prednost definiranju družine, ki se pogosto uporablja za popise in populacijsko statistične namene ter ga priporoča tudi Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo (dalje UNECE).

Razmislite...

»Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerjem« Kielman (v: Rener, 2006, 13).

Gre za popisno definicijo družine. Tukaj kritično vključite tudi obe zgoraj navedeni definiciji, sociološko in psihološko ter sestavite seznam po pomembnosti – kaj mora vključevati vsaka družina. V skupinskem delu soočite svoja mnenja, najdete skupno rešitev.

To pomeni, da se med družine uvrščajo pari brez otrok, pari z enim otrokom ali več in eden od staršev z enim ali večimi otroki. UNECE je tako definicijo družin priporočila v popisih prebivalstva v Evropi od leta 2000 dalje, zato omenjeno definicijo imenujemo popisna definicija družine. Iz tega lahko vidimo tudi, da se je s spremenjenimi tipi družin najprej začela ukvarjati demografska statistika.

Kohabitacija je, ko dve osebi definiramo kot partnerja, če večinoma prebivata v skupnem gospodinjstvu, nista sklenila zakonske zveze drug z drugim in poročata, da je njuno medsebojno razmerje podobno zakonski zvezi. Trigeneracijska gospodinjstva ne tvorijo ene družine, pač pa dve ločeni družini ali pa eno družino s članom drugega gospodinjstva.

Kot otrok se obravnava katerakoli oseba brez partnerja, ki večinoma prebiva v skupnem gospodinjstvu z vsaj enim staršem. »Otroci« so lahko tudi pastorki in pastorki ali posvojeni otroci, ne pa tudi rejenci in rejenke. »Otrok, ki živi v družini s poročenim ali kohabitirajočim parom, je (biološki, legalni) otrok vsaj enega od partnerjev, vendar ne nujno tudi skupni otrok para« Keilman (v: Rener, 2006, 14). Statistična definicija družine se od socioloških definicij razlikuje predvsem po tem, da sociološka kot osnovni (bistveni) element družine opredeljuje starševsko razmerje kot socialno razmerje. Vsem raznolikim sociološkim teorijam družine je skupno vsaj to, da je družina dvogeneracijska skupnost, ki skrbi za otroka/e. Različne tipologije družin si lahko pogledate na sliki 4 na naslednji strani.

OZN predlaga naslednjo tipologijo družin, in sicer ločuje med:

- **jedrnimi družinami**, med katere uvršča biološke in socialne jedrne družine staršev in otrok, enostarševske družine in adoptivne družine,
- **razširjenimi družinami**, med katere uvršča tri- in večgeneracijske družine, poligamne razširjene družine in plemenske razširjene družine,
- **reorganiziranimi družinami**, med katere sodijo dopolnjene ali vzpostavljene družine, življenje v skupnostih (komunski način življenja) in reorganizirane družine istospolnih partnerjev (Cseh-Szombaty, 1993 v Rener, 2006).

Slika 4: Tipologija družin

Vir: Lasten, prirejen po Brown, 1992 v: Rener, 2006

V Sloveniji bi bilo treba razmisliti še o dveh posebnih načinih družinskega življenja, o katerih se ne piše veliko. V prvo sodijo **razpršene razširjene družine**, kjer člani družin živijo ali skupaj (v isti hiši) ali na različnih lokacijah, si pa nudijo vzajemno oporo na materialnem področju, delovnem oziroma storitvenem ter čustvenem. V drugo sodijo tiste družine, kjer mladi ljudje živijo podaljšano mladost pri starših (t.i. **LAT-faza** ali living-apart-together – živeti skupaj-narazen).

Internetni vir

Oglejte si posnetek z naslovom: *Veno ima dve mami na*

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-veno-ima-dve-mami.html>

Razmislite o vsebini prispevka. Zavzemite stališče proti ali za istospolne družine.

Kritično ovrednotite tudi problem življenja v LAT-fazi. V paru izmenjajte mnenja o pozitivnih in negativnih posledicah življenja v LAT-fazi.

Pri razlagah družinskih oblik moramo biti posebej pozorni na rabo pojmov normalno in nenormalno, tradicionalno ... Urek (2005a) v svoji študiji razlaga neprimerno rabo teh izrazov: povprečna, netradicionalna, nekonvencionalna družina. V nalogi se ti pojmi neprestano prepletajo: normalno, nenormalno, zaželeno, nezaželeno, ustrezno, neustrezno ... Besede se vežejo tako na vedenje, kot na starševstvo, vzgojo, nenazadnje tudi družino. Pojme nekonvencionalno, netradicionalno ipd. obravnava kot način stigmatiziranja tistih oblik, ki niso »prevladujoče«.

»Posebne« oblike družin znotraj takih kontekstov postanejo nekaj ločenega, inferiornega in neenakopravnega. To se vidi v javnem govoru o teh družinah, ki je prežet s predsodki in še zlasti s skrbjo strokovnih in laične javnosti, kakšne posledice bi utegnilo imeti življenje v njih na otroke. Heteroseksualna nuklearna družina deluje kot ideal, univerzum, norma, od katere se meri odklik, je izhodišče, od koder se vrednoti ostale. Družinske oblike, ki ne sodijo v ta vzorec, morajo zato že v izhodišču dokazovati svojo normalnost (naravnost, nedevariantnost) in jih samo pravilna uporaba izrazov gotovo ne more rešiti pred izključevanjem. Jasno je potrebno opozoriti na problem družbe, ki še vedno precej »tradicionalno« gleda na družino tako, da vse druge oblike družinskega življenja označuje za nenormalne, drugačne.

Internetni vir

Iz podatkov na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije (www.stat.si) ugotovite, kakšno je bilo stanje enostarševskih družin v Popisu 2002, 1991 in 1981. Katere oblike družin je zajela statistika leta 2002? Ali je statistika zajela te oblike družin že pri prejšnjih popisih? Ali lahko najdete kje podatek o istospolnih družinah, živečih v Sloveniji? Grafično predstavite dobljene podatke in se do njih kritično opredelite. Povežite svoje dobljeno znanje o definicijah družin ter o statističnih podatkih. Problematizirajte v skupini. Predlagajte izboljšave zapisane definicije družine.

Oblikujte svojo razlago pojmov:

predsodek, deviantnost, družina prokreacije, družina orientacije, primarna in sekundarna družina, pluralizacija, toleranca, rizična družba, ontološka varnost, socializacija, postmoderna družba, kohabitacija

Raziščite ...

Analizirajte svoje okolje – izberite svoje sorodnike (tete, strici, bratranci, sestrične, nečaki, nečakinje ipd.) in zapišite, v kakšnih oblikah družin živijo.

Kaj vam pomeni družina? Ali imate občutek, da živite v «nepravilni» obliki družine? Ali je po vašem mnenju oblika družine pomembna? Razmislite v paru. Ali oblika družine vpliva na način dela z njo?

Sklepne misli

Če vzgajaš moža,
vzgajaš njega;
če vzgajaš ženo,
vzgajaš celo družino.
(Arabski pregovor)

Družinske spremembe se ne dogajajo samo v Sloveniji, temveč potekajo podobno predvsem v zahodnih državah. Odmikajo se od modela jedrne družine, sestavljene iz različno spolnih poročenih parov z otroki. Dejstvo je, da kljub spremembam družina ostaja temeljna družbena institucija. In ta vez s preteklostjo ostaja.

V današnjem času postmodernizma ne moremo govoriti o eni obliki družine. Poznamo več oblik družin in zato tudi več različnih definicij družin. Vsak človek si ustvari svojo definicijo družine, sebi lastno in iz svojih življenjskih izkušenj.

Demografska statistika je tista, ki je začela prva zaznavati spremembe družine v družbi, zato jih je lahko tudi obdelala. Ta pa ni zajela vseh oblik družinskega življenja, kar pomeni tudi manjšo natančnost pridobljenih podatkov.

V poglavju, ki sledi, bo govora o poteku življenja v družinah, ki se zaradi novih oblik družin tudi spreminjajo. V poglavju o vzgoji pa boste lahko našli tudi odgovor na to, ali nove oblike družin vplivajo na vzgojo in razvoj otrok v njih.

Utrjevanje znanja

Poglejte članek (Pondelek, 2006)

Ob njem odgovorite na zastavljena vprašanja, saj boste s tem ponovili in obnovili znanje iz prvega poglavja. Naj vam priloga služi tudi za postavljanje novih vprašanj pri delu v skupini.

UVODNIK

DEFINIRAJTE, KAJ ZAJEMA POJEM "PRAVA DRUŽINA" GLEDE NA ČLANEK IN GLEDE NA PRIDOBLJENO ZNANJE IZ TEGA POGlavJA.

UPORABITE PRIDOBLJENO ZNANJE O DEFINIRANJU DRUŽIN V SODOBNEM SVETU. ZAMISLITE SI USTREZNO REŠITEV ZA POIMENOVANJE "PRAVE DRUŽINE" DANES.

PRAVA DRUŽINA

Moški in ženska, seveda poročena, v zavetju svojega doma vzgajata enega ali dva otoka. Takšna je v družbenih očeh tista prava družina, okrog katere se spletajo različne romantične predstave, pa tudi povsem konkretna družbena pričakovanja. Če iz te družine eden od partnerjev tako ali drugače odide, če se zakon razdre (ali pa sploh nikoli ne sklene) ali če družina kako drugače odstopa od mita o pravi družini, je nerazumevanje okolice tu. Kot da bi bilo neko otroštvo bolj odvisno od števila družinskih članov, njihove spolne usmerjenosti in od tega, ali je mati otoka poročena – seveda z otrokovim očetom – kot od tega, kakšni so odnosi znotraj družine ... Kot da bi bile vse težave sodobne družbe rešene v trenutku, ko bi vsak otrok imel mater in očeta.

V Sloveniji zavzemajo enostarševske družine tretjino v celotni strukturi družin. So zato kaj manj popolne od ostalih družin? Bi morale imeti te družine zaradi nekega družbenega izmisleka o tem, kaj naj bi bilo popolno in idealno (predvsem za družbo, in ne nujno za otoka), občutek, da otoku ne dajo dovolj, četudi se v enostarševskih družinah posameznik/posameznica trudi za dva, po navadi z občutkom dolžnosti, da mora otoku nadomestiti še očeta/mamo? Le zakaj se v naši družbi, ki je prežeta z romantičnimi predstavami o družini, še vedno zdi, da obstaja en sam »pravi« tip družine in en sam »pravi« način za vzgojo otoka?

Nedvomno je lepo otroštvo mogoče znotraj najrazličnejših družin. Dokler so otoci v teh družinah ljubljene, ne pa odvečno breme, so vse družine – najboljše.

15. maj je mednarodni praznik družine. Dovolite, da vam in vaši družini zaželim vse dobro že danes. Naj vas družina bogat

PRIMERJAJTE "PRAVO DRUŽINO" Z NOVIMI OBLIKAMI DRUŽIN.

KONKRETIZIRAJTE STATISTIČNO DEFINICIJO DRUŽINE S PRIMEROM. PRIMERJAJTE JO Z NAVEDBAMI IZ ČLANKA.

POJASNITE IZBIRO BESED "ROMANTIČNE PREDSTAVE O DRUŽINI", "ROMANTIČNE LJUBEZNI". POVZEMITE POMEN DRUŽINE NEKOČ IN DANES.

KRITIČNO OSVELLITE POJAV "PRAZNIKA DRUŽINE", "LETO DRUŽINE" IPD.

OVREDNOTITE POMEN PRAVILNEGA POIMENOVANJA IN RAZUMEVANJA RAZNOLIKIH DRUŽINSKIH OBLIK ZA POSAMEZNIKA IN NJEGOVO DRUŽINO. PRESODITE, ALI LAHKO NAPAČNA POIMENOVANJA IZLOČUJEJO POSAMEZNE OBLIKE. OPRAVITE KRAJŠE INTERVJUJE Z MIMOIDOČIMI LJUDMI IN JIH POVPRASAJTE, KAJ JIM LE-TO POMENI. OPRAVITE SWOT ANALIZO V SVOJI DRUŽINI IN SE SKUPAJ POGOVORITE O PRIDOBLJENIH REZULTATIH.

Družina brez ljubezni je kot drevo brez korenin.

(Lakški pregovor)

2 ŽIVLJENJSKI KROG DRUŽIN

Cilji v poglavju

1. Skozi katera obdobja družine gre posameznik?
2. Lahko določimo stopnjo v razvoju konkretne družine?
3. Ali obstaja le en cikel družinskega življenja?
4. Kakšne družine obstajajo v postmodernem času?

Kaj pomeni življenjski krog družin danes, ko obstaja tolikšna raznolikost družinskih oblik, da ni več niti govora o eni sami družini, pač pa o več družinah? Prvo poglavje nam je postreglo s teoretičnimi in povsem življenjskimi spoznanji, da družina ni več le ena sama, edina in pravilna.

Posledično je tudi življenjski krog v družinah drugačen. Sodobni svet vpliva tudi na družinske cikle, tako da govorimo že o postmodernih družinah.

Novi trendi v načinu življenja, predvsem mladih zahtevajo nove »smernice« tudi v organizaciji poteka življenja neke družine. Nekoč samoumevne stopnje razvoja družine, ki so sledile zaporedju in sklenile en sam cikel, danes obstajajo le redkokje.

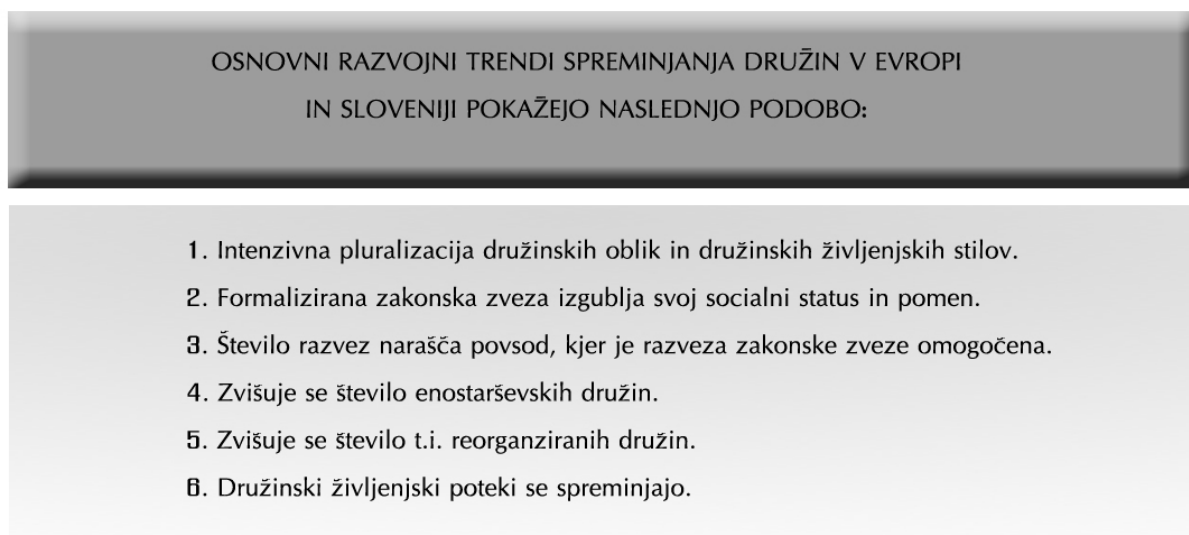
Iz teoretičnih znanj in praktičnih spoznanj vemo, da se družinski cikel lahko nenehoma spreminja, obrača, vrača nazaj na (že doživete) stopnje in potem spet nadaljuje nekje na drugi stopnji. Ni več neposrednega zaporedja in sosledja, zaradi česar je družinski cikel mnogo bolj kompleksnejši in težje opredeljiv.

Pričujoče poglavje ponudi veliko teoretičnega znanja, ki naj bi pripomoglo k boljšemu razumevanju v praktičnem, vsakodnevnem doživljanju družin in njihovem delovanju. Posebej je potrebno dobro poznati zunanje okoliščine, ki povzročajo notranje spremembe družine, kar družinski cikel zagotovo je.

2.1 NOVI TRENDI DRUŽIN

V zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja smo bili priča številnim spremembam v družinskem življenju. Nove oblike družine in drugačni načini družinskega življenja sta dve najbolj vidni spremembi. Do nedavnega idealiziran model jedrne meščanske družine postaja preživet, Švab (2001) pa dodaja, da v bistvu gre, vsaj na nekaterih ravneh, le za osvobajanje od ideologije nuklearne družine. Razvojni trendi spreminjanja družin so po Rener (v: Lorenčič, 2003) običajni argument za razmisleke o krizi družine, vendar pa so zgolj kazalci uspešnega prilagajanja ljudi na spremenjene družbene razmere. Prikazuje jih slika 5.

Slika 5: Osnovni razvojni trendi spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji
Vir: Lasten, prirejeno po Rener, 1995

Družina (in posameznik v njej) ni zgolj pasivni objekt, ki se spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb, ampak aktivni dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, a se nanj tudi adaptira in s tem spreminja. Torej na spremembe – če postavimo za izhodišče moderno nuklearno družino – vpliva tako družba kot posameznik.

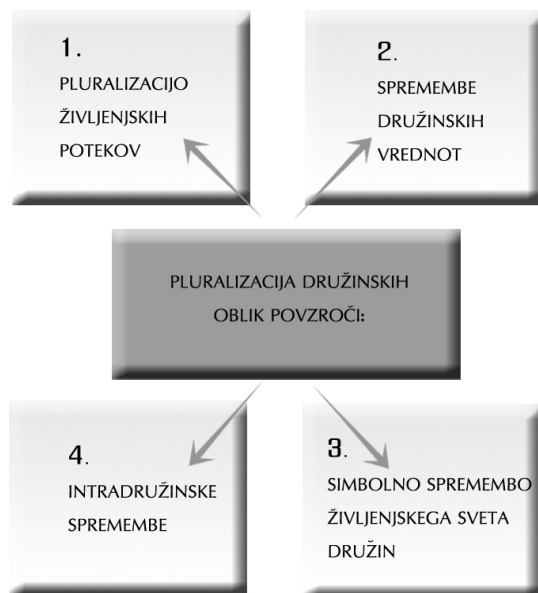

Primer iz vsakdanjega življenja

Matej je živel v nuklearni družini z mamo, očetom in sestro. Ko je sestra končala šolanje, se je poročila in odšla živeti k partnerju. Matej je še ostal doma. Čez nekaj let se je sam preselil v študentski dom. Oče in mama sta ostala sama. Potem se je sestra razšla s partnerjem in se s svojim otrokom vrnila domov k svojim staršem. Spoznala je novega partnerja in pri njenih starših sta si uredila svoje bivališče. Ko je Matej končal študij, ni našel zaposlitve, zato se je preselil nazaj k svojim staršem. Zdaj skupaj živijo Matej, oče, mama in sestra z novim partnerjem ter njenim otrokom.

Presodite vpliv vsakega posameznika (Matej, sestra, novi partner, mama in oče) na to družino. Razmislite, ali lahko za to družino ustvarite njen družinski cikel. Izdelajte ga v paru.

Giddens (2000) v postmodernosti opredeljuje potek vsakdanjega življenja v skladu z zaupanjem, tveganjem, globalizacijo in negotovostjo. V ta čas je postavljena družina kot oblika družbene skupine modernega nastanka. Družina se preko pluralizacije družinskih oblik in načinov družinskega življenja »prilagaja« novi »družbi tveganja« (Beck, 1996). Na sliki 6 lahko vidite, na kaj vse vpliva pluralizacija družinskih oblik.

Slika 6: Pluralizacija družinskih oblik
Vir.: Lasten, prirejen po Švab, 2001

Družbene spremembe današnje družine oddaljujejo od modela moderne družine, s tem da ostajajo nekatere ključne razsežnosti (moderne družine) enake v postmodernosti. Tako bi lahko zatrдили, da ne gre za prehod od moderne k postmoderini obliki, ampak se družina samo »prilagaja«, da se lahko ohrani v postmoderini dobi.

Pluralizacija (ali številčnost, množičnost) **družinskih oblik pomeni soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitev posameznikov**, vendar je hkrati to tudi vez z modernostjo. Kanduč (1997, 275) celo meni, da si »kaže zastaviti vprašanje, ali je sploh smiselno govoriti o družini v ednini ali celo, in ekstremis, z veliko začetnico.« Po njegovem »Družina« nikoli ni obstajala kot idealni, univerzalni in nespremenljivi tip oziroma homogena oblika, ampak prav nasprotno. Poznamo namreč njene številne in nadvse različne funkcionalne oblike.

»Družina kot družbena skupina in primarno okolje za zagotavljanje ontološke varnosti se pluralizira zato, da ostaja še naprej funkcionalna, saj samo družinsko življenje postaja za ljudi vedno bolj pomembno« (Švab, 2002, 76). Nove oblike družinskega življenja nastajajo po želji posameznika (ločitev, izbira ...) ali mimo njegove volje (smrt partnerja, nezmožnost najti partnerja ...)

2.2 MODERNA IN POSTMODERNA DRUŽINA

Družina gre v svojem razvoju skozi različna razvojna obdobja, ki vsaka zase prinašajo posebne naloge, zahteve in obremenitve, prijetnosti, spodbude in zadoščenja. Razvojne krize so del zorenja vsake družine. Obdobja v razvoju moderne družine so nazorno prikazana na sliki 7. Na sliki 8 je prikazan poskus oblikovanja ciklusa ene izmed postmodernih družin.

Spreminjanje družinskega življenja v pozni modernosti najbolj jasno nakazujejo spremembe družinskih potekov. Vendar se ne spreminjajo le oni, ampak tudi narava njihovega vzpostavljanja, saj se vse bolj individualizirajo. **Posamezniki so v svojih odločitvah o življenjskem poteku vse manj vezani na klasične družbene norme o življenjskih prehodih (izobraževanje, zaposlitev, poroka, rojstvo otrok itn.) in njihovo časovno zaporedje.**

Slika 7: Družinska obdobja, tradicionalni cikel družine
Vir: Lasten

Slika 8: Družinska obdobja, (eden izmed sodobnih) ciklov družine
Vir: Lasten

2.3 PLURALIZACIJA DRUŽINSKIH POTEKOV

V procesu pluralizacije družinskih potekov (povzetek na sliki 9) se najbolj spreminja:

- **maritalno (poročno) razmerje.**

Gre za deformalizacijo partnerskih razmerij. Po statističnih podatkih za Slovenijo se število zakonskih zvez zmanjšuje, medtem ko se večja števila kohabitacij. Žal statistika ne zajame tudi dejstva, da je veliko ponovnega poročanja. Mladi danes tudi živijo na domačem naslovu, dejansko pa stanujejo s partnerjem nekje drugje. Tudi dejstvo, da je pravno izenačena zakonska zveza s kohabitacijo razloži, zakaj se vedno več ljudi odloča za tak način življenja. Druga težava je tudi podaljšano izobraževanje, vedno več mladih dalj časa živi doma, spremenile pa so se tudi vrednote. Oblikovanje lastne družine prelagajo na poznejša leta, prednost dajejo izobraževanju, prostemu času in osebnostnemu razvoju.

- **Narašča število razvezanih družin,**

razveza pa hkrati spreminja tudi druge družinske poteke. Pomeni dejansko prelom nekega družinskega poteka in novo vzpostavljanje v na novo organizirani družini. Če se razveza zgodi hitro po sklenjeni zvezi in ko so otroci še majhni, običajno sledi čez nekaj let novo oblikovanje družin. Takšne družine potem vzpostavljajo spet nova razmerja. Ohranjajo ali nadaljujejo se odnosi med člani prvotne družine, hkrati z oblikovanjem nove družine pa se vzpostavljajo odnosi v novi družini in meddružinske vezi se začnejo prepletati. Zaradi nove organizacije družine se seveda na novo organizirajo (reorganizirajo) tudi družinske vloge.

- **Pluralizirajo se prehodi med posameznimi obdobji družinskega poteka,**

nekatera obdobja družinskega življenjskega poteka se podaljšujejo (podaljšana mladost), druga krajšajo (obdobje aktivnega starševstva) in se med seboj tudi mešajo (starševstvo pred poroko), nekatera se lahko podvajajo (ponovno poročanje in vzpostavljanje nove družine).

Slika 9: Pluralizacija družinskih potekov
Vir: Lasten, prirejen po Švab, 2001

Pri tem pa ne smemo pozabiti še na **starejše ljudi**, saj se pomembne strukturne spremembe dogajajo tudi tam. Predvsem podaljševanje življenjske dobe je bolj učvrstilo časovne povezave med generacijami. Starejši tako bivajo s svojimi otroki (v isti hiši) ali pa so v bližnji okolici svojih otrok. Starejša generacija nastopa tudi kot pomemben vir različnih oblik podpore mladim družinam.

Primer iz vsakdanjega življenja

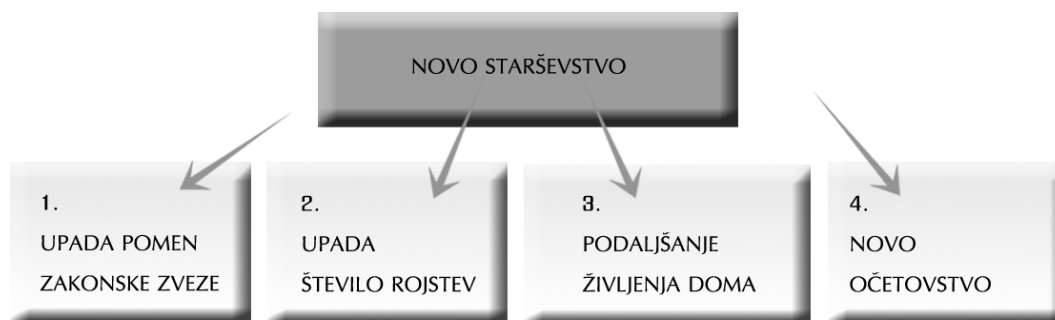
Tone in Alenka imata tri otroke. Živijo v svoji hiši. V isti ulici so doma tudi Alenkini starši, v sosednji vasi pa Tonetovi. Tone in Alenka delata vsak dan od 8. ure zjutraj do 17. ure popoldne. Otroke peljeta v šolo, iz šole jih odpeljejo stari starši. Skuhajo jim kosilo, z njimi opravijo šolske obveznosti (domače naloge ipd.), se z njimi igrajo na dvorišču, jih peljejo na igrala, treninge, v glasbeno in jezikovno šolo, pa k baletu in podobno. Ko se Tone in Alenka vrneta iz službe, običajno pri starih starših tudi skupaj s svojimi otroki povečerjata. Nato se družina odpravi domov.

Razdelite se v dve skupini. Ena skupina naj zapiše prednosti in slabosti takšnega družinskega življenja za stare starše, druga za Toneta in Alenko. Bodite kritični! Problematizirajte stanje starejših ljudi, ki so preobremenjeni z vnuki. Ovrednotite vrednost takšnega dela starejših ljudi.

2.4 NOVO STARŠEVSTVO

Predvsem mladi so se v današnjem času osvobodili okvirjev, ki sta jih nekoč določala država, Cerkev in pa tudi družina. Tako so se začeli popolnoma svobodno odločati s kom, kdaj in kako bodo preživeli svoje življenje in koliko (če sploh) otrok bodo imeli. Na te spremembe družba ni reagirala s stigmatizacijo ali izločanjem, ampak jim skuša vedno bolj pomagati in jih sprejemati kot nekaj vsakdanjega.

Odločanje za otroke postaja popolnoma svobodno in povsem individualno, brez pogojev po poroki in skupnem življenju. Danes je popolnoma osebna odločitev, ali se bo poročeni par odločil tudi za otroke. Prav tako kot odločitev, da bosta imela otroka dve odrasli osebi, ki nikdar ne bosta živeli skupaj. Ta neskončna množica možnosti daje pozitiven (možnost izbire), pa tudi negativen vpliv (želje mladih niso jasne in natančne, gre za prestavljanje odgovornosti, »ne želeli odrasti«). Novo starševstvo nastaja pod vplivom sprememb, jasno nakazanih na sliki 10.

Slika 10: Novo starševstvo
Vir: Lasten, prirejen po Švab, 2006

Upad pomena zakonske zveze. V preteklosti so »življenje na koruzi« obsojali, danes je to celo zaželeno, saj s skupnim življenjem pred poroko bolje spoznaš partnerja in se tako lažje odločiš za (ali ne) skupno življenje. Po podatkih statističnega urada RS se v Sloveniji danes razveže vsak tretji zakon. Lahko gre za pare z ali brez otrok. Posledično se pojavljajo nove družinske oblike in drugačen način življenja – enostarševske družine, reorganizirane družine. Takšne družine lahko nastanejo tudi zaradi smrti partnerja, ali pa po osebni odločitvi. Veliko mater se danes odloči za samostojno starševstvo, običajno po tem, ko so dosegle svoje (službene) cilje, imajo svoje stanovanje in že v naprej vedo, da bodo otroka vzgajale same. Reorganizirane družine so lahko nadaljevanje enostarševske družine, ko eden od staršev ponovno vzpostavi družino z novim partnerjem. Kljub običajno negativnemu predznaku ločitve je potrebno vedeti, da le-ta nima tudi nujno negativnih posledic. Za veliko otrok pomeni to olajšanje, v kolikor je bilo vzdušje v družini in v vsakdanjem življenju polno stresa, preprirov ali nasilja.

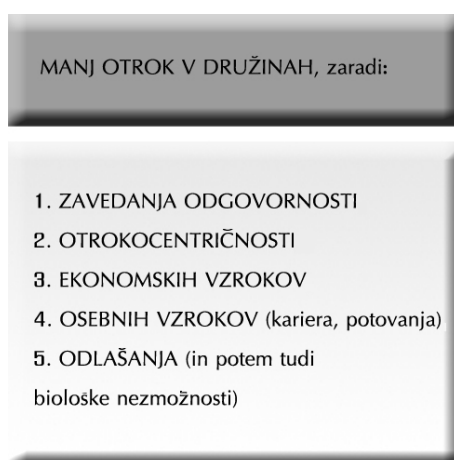
Internetni vir

Najdite podatke o številu porok in razvez ter številu rojstev otrok v Sloveniji s pomočjo internetne strani Statističnega urada RS www.stat.si. Napovejte število porok za naslednjih pet let, če poznate dejavnike nenehnih sprememb, pluralizacije življenjskih oblik in večanje nezaposlenosti mladih.

Upadanje števila rojstev enako prispeva k pluralizaciji družinskih oblik. Število otrok v moderni, nuklearni družini upada, se pa posledično zvišuje število otrok, rojenih v kohabitaciji ali drugih oblikah

družine. Odločanje za otroke je danes postala povsem osebna odločitev. A ker družina ostaja pomembna vrednota v življenju vsakega posameznika, je toliko težje mladim sprejeti odločitve glede otrok. Rener (v: Černoga in Damjan, 2005b) ugotavlja, da ravno zato, ker je družina tako pomembna vrednota in ker so mladi odgovorni, rojevajo manj ali pa sploh ne rojevajo. Vse bolj se zavedajo pomembnosti 'starševanja', da to ni le roditi in zagotoviti osnovne otrokove potrebe, temveč precej več. Zavedajo se odgovornosti, ki jih starševstvo prinaša, tudi zato, ker družba postaja vedno bolj osredotočena na otroka.

Malačič meni (v: Nemanič, 2005, 8), da je »glavni vzrok za nizko rodnost prevelika razvajenost današnje mladine in ne finančna nezmožnost.« Poudarja, da imamo otroške dodatke, leto dni plačanega dopusta, organizirano mrežo javnih vrtcev. Tudi po mnenju Zavrl (1999) mladim ni na prvem mestu, da bi si prej zagotovili materialno osnovo, npr. stalno službo in prihodek, primerno stanovanje, temveč gre bolj za psihološke razloge, da niso dovolj odgovorni in da se nočejo vezati. Nasprotno pa po podatkih iz ankete Mladi, družina, starševstvo (Ule in Kuhar, 2003) mladi odgovarjajo, da so ravno materialni razlogi tisto, zaradi česar se ne odločajo za starševstvo. Več kot tričetrtine anketirancev tudi meni, da otroci ne omejujejo svobode staršev. Slika 11 prikazuje nekaj najbolj pogostih vzrokov, zakaj mladi nimajo otrok.

Slika 11: Vzroki za manj številčne družine
Vir: Lasten, prirejen po Ule in Kuhar, 2003

Številčno manj otrok je zaradi več raznolikih dejavnikov, ki pa sovpadajo drug ob drugem:

- negotovost pri zaposlovanju,
- težko dostopna (lastna) stanovanja, vrtci in druga varstva kljub vsemu niso brezplačna,
- težava ženske z delodajalcem (porodniška, koriščenje dopusta za nego otroka, možnost skrajšanega delovnega časa ipd.).

Zgodi se tudi, da se mladi enostavno po daljšem odlašanju, da bi postali starši, za starševstvo sploh več ne odločajo. Carl Djerassi (v Zidar, 2005) pravi, da bo v prihodnosti celo tako, da bodo ženske pri svojih 20.-tih letih shranile mlada jajčeca in s tem odločitev za starševstvo preložile na mnogo kasnejše obdobje.

Podaljšuje se življenje mladih doma, pri starših. S tem se podaljšuje časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino. Spremembe družinskih potekov so predvsem zaradi LAT-faze (življenje staršev in otrok skupaj in hkrati narazen) in obdobjem »praznega gnezda«. Nadaljuje, da kljub poznemu odhajanju otrok od doma živi izvorna družina še vsaj 20 let brez otrok. Ker so družine zelo otrokocentrične (središče družinskega življenja je otrok), morata partnerja na novo opredeliti medsebojne odnose in družinski življenjski stil, ki pa ni nič več usmerjen k otrokom. Življenje faze aktivnega starševstva se močno skrajšajo, podaljšuje se obdobje, ko središče življenja ni več otrok.

Pojavlja se nov trend starševanja, to je **nov očetovstvo**. V zgodovini je moški predstavljal osebo, ki mora poskrbeti za materialno oskrbo družine. Njegova vloga je bila vezana na zaslužek, ženska vloga pa na skrb za dom in družino. Poudarek je bil na materi, vendar je bila prisotnost očeta visoko vrednotena.

Verjeli so, da je za zdrav razvoj otroka nujna prisotnost očeta. Vendar pa se očetje niso aktivno vključevali v družinsko življenje, čeprav se je že v preteklosti izpostavljala pomembnost njihovega vključevanja. Sodobni očetje pa so tesno vpeti v skrb za svoje otroke. Ta trend se je začel v 70-ih letih 20. stoletja in se nadaljuje. Pojavi se novo očetovstvo.

Razlog za spremembe je v spremembi ideologije očetovstva pa tudi v vse večjem številu zaposlenih žensk v preteklih desetletjih. Začela se je delitev dela v družini. Po raziskavah (Rener et al, 2005a) zaposlene ženske v Sloveniji dnevno namenijo gospodinjstvu več časa kot moški (glej sliko 12). Trend vodi v povečanje časa preživljanja očetov s svojimi otroki. Očetje spremljajo razvoj otroka že celo pred rojstvom. Aktivno se vključujejo in se počasi prilagajajo na starševsko vlogo. Pogosti so skupni obiski ginekologov in obiskovanje ultrazvokov. Po novejših podatkih se je kar 80% anketiranih moških udeležilo ultrazvočnih pregledov, od tega 70% prostovoljno na lastno željo. Moški si delijo izkušnje ob nosečih ženah, se o tem sproščeno pogovarjajo in si svetujejo. Prav tako je v moški družbi prevladujoče mnenje biti zraven pri porodu.

V novo očetovanje se je vključila tudi država z uvedbo očetovskega dopusta. Vse več očetov se zanj odloči. Kljub temu pa ga nekateri izkoristijo v druge namene. Sama miselnost večjega vključevanja očetov v aktivno družinsko življenje prinaša premike, vendar smo v Sloveniji še daleč od ideala aktivnega očetovanja. Izboljšave so potrebne v sami družinski politiki, ki bi dejansko temeljila na enakih možnostih obeh spolov, kar bi tudi vzpodbudilo enakost med spoloma v zasebnem življenju.

ZAPOSLENA ŽENSKA	ZAPOSLEN MOSKI
<p>ČAS V GOSPODINJSTVU</p> <p>4 ure in 24 min, od tega 24 min posvečeno otrokom</p>	<p>ČAS V GOSPODINJSTVU</p> <p>2 ure in 24 min, od tega 10 min posvečeno otrokom</p>

Slika 12: Primerjava med žensko in moškim v gospodinjstvu.
Vir: Lasten, prirejen po Rener et al, 2005a

Poiščite ...

V članku Partner pri porodu-da ali ne? Nataša Š. Maurer (2007, 16-18) zapiše, da je danes navzočnost očeta pri porodu postala zaželena tako s strani bolnišnice kot tudi s strani nosečnic, ki so pridobile možnost izbire. »Asistiranje« bodočih očkov pri pomembnem dogodku postaja nenapisano pravilo. Avtorica se sprašuje, ali je to dobro? Vsa stvar je po njenem mnenju velikokrat bolj zapletena, kot se zdi na prvi pogled.

Poiščite v svojem okolju očete, ki so prisostvovali pri porodu in očete, ki niso. Poslušajte njihove zgodbe. Razmislite, zakaj partner pri porodu? Napravite skupni seznam prednosti prisotnosti pri porodu za očete in matere ter pomanjkljivosti.

Poiščite ključne elemente zaradi katerih menite, da bo pri porodu prisostvovalo vedno več očetov in jih razvrstite po pomembnosti. Primerjajte svoje ideje s sosedom in v skupini.

V postmodernem družinskem življenju je **materinstvo** tisto, v katerem je mogoče zaznati najmanj sprememb. Je pa predpogoj za v postmodernosti nastale pojave, kot sta novo očetovstvo in protektivno otroštvo (vsesplošno zaščitništvo otrok). Odločitev za materinstvo je individualna odločitev in ni več

obveza. Pojav obveznega materinstva je v postmodernosti nadomestil pojav odloženega materinstva. Hkrati pa drži, da je to le iluzija svobodne izbire za materinstvo. Prelaganje materinstva ni le osebna odločitev, velikokrat je vezana tudi na družbene norme, kamor sodi zaposlovanje žensk, želja po karieri ... To so sicer individualne želje, vendar pa pričakovane s strani okolja. **Ker ženska vloga v družbi ni več pogojena z materinstvom, se delež žensk, ki se ne odločijo za materinstvo, povečuje.**

Primer iz vsakdanjega življenja

Vzemite kot primer svojo družino (ki ste jo opisali v prvem poglavju kot »svojo«). Izvedite poskus in en teden merite čas, ki ga preživite samo s svojimi otroki. Če nimate otrok, izmerite, koliko časa preživijo samo z vami vaši starši. Če nimate ne otrok in ne živite pri starših, si izberite neznano družino in merite čas.

Bodite kritični do sebe in opazovanih. Merite le dejanski čas, ki ga preživijo skupaj, torej ko se pogovarjate, poslušate eden drugega (brez da ob tem berete časopis, listate po reklamah, se dejansko igrate le z otrokom (ne pa ob računalniku) ... Dobljen izračun primerjajte s podatki drugih udeležencev v skupini.

Na spremembe družinskega življenja tako vpliva tudi razmah potrošništva, spreminjanje vrednot in ideologij o družinskem življenju. Ženske si danes težko privoščijo prekinitev kariere zaradi materinstva, zato ga prelagajo.

Razmislite ...

V skupini pripravite jasna merila, po katerih bi določili stopnjo v ciklusu določene družine. Kot organizator socialne mreže boste delovali z družinami. Zapišite, čemu/komu lahko ta jasnost stopenj koristi? Čemu je smiselno poznati stopnje v ciklusu?

Raziščite ...

in narišite cikel vaše družine.

Pojasnite, katero družino ste uporabili za merilo in cikel predstavite v skupini.

Oblikujte svojo razlago pojmov:

otrokocentričnost, LAT-faza, starševanje, protektivno otroštvo.

Sklepne misli

*Danes sem slišal novico novic:
Rožamarija rodila je sina.
Danes mi vonj mokrih pleníc
pravi: zdaj smo postali družina.
(Tone Pavček: Sin)*

Družbene okoliščine in individualne želje posameznikov postajajo vsakodnevna resničnost in kot takšne vplivajo na življenjski cikel vsake družine. Ljudje nismo več vezani na pretekla določila, nenapisana pravila. Zato izbiramo: kariero, življenje, družino ... Načrtujemo rojstvo otrok, kaj jim želimo ponuditi. Več o tem v poglavju v otroštvu.

A kljub temu vsaka družina doživlja svoje prelome. To pomeni, da je povezana z dogodki, ki so jo

za vedno zaznamovali in spremenili: rojstvo, poroka, ločitev, ponovna poroka, smrt otroka, smrt partnerja, nov partner, nov otrok ... Ciklus družine se vrti, vendar ne več enako za vse, pač pa individualno in glede na lastna merila.

Najpomembnejše pri tem je, da noben družinski cikel ni ne boljši, ne slabši. So samo različni in prinašajo novosti v vsakdanjem življenju družin, čemur je posvečeno naslednje poglavje.

Utrjevanje znanja

Poglejte odlomek iz članka (Jarc, 2005)

Odgovorite na zastavljena vprašanja in obnovite znanje tega poglavja. Svoje ugotovitve predstavite skupini..

OPIŠITE, KAKŠNO BO PO VAŠEM
MNENJU ŽIVLJENJE DRUŽIN V
PRIHODNOSTI?

NAVEDITE PRIMER "OTROK Z VELIKO STARŠI".
ZAKAJ TAKŠNO POIMENOVANJE?

STARŠI Z VELIKO OTROK? NE. OTROCI Z VELIKO STARŠI

IRENA JARC, univ. dipl. prof. pedagogike

Kakšno bo življenje družin v prihodnosti? Raziskovalci življenja družin so si enotni: namesto z materjo in očetom bodo v bodoče otroci odraščali ob številnih starših ter polbratih in polsestrah. Malo, tradicionalno družino bo izpodrinil veliki klan nove družine – kar pa ne bo škodovalo otrokom.

V naši dobi se ljudje poročajo, ločijo, nekaj časa sami vzgajajo svoje otroke, nato se ponovno poročijo ali pa ustvarijo zunajzakonsko skupnost. V novih družinskih skupnostih pogosto živijo otroci iz obeh prejšnjih skupnosti. Svetovalni centri za mlade in centri za zakonsko svetovanje povsod po svetu in v Sloveniji opozarjajo, da bo v prihodnosti

vedno več otrok, ki ne bodo odraščali v družini, v kateri so se rodili.

KULTURA LOČEVANJA?

Število družin, ki so se razšle, vse bolj narašča. To dramatično situacijo opisuje profesor Hartmut Esser z Mannheimske univerze v Nemčiji v svoji veliki študiji o ločitvah

nemških družin. Končnih rezultatov razvoja sprememb v družini in novih povezav znotraj nje še ne more predvideti. Omenja tudi, da se v Ameriki in Veliki Britaniji ločuje še več staršev kot v Nemčiji. K velikemu številu ločitev so pripomogli naslednji faktorji, ki zagotovo veljajo tudi pri nas:

- Ženske so postale finančno samostojne

REŠITE PROBLEM DOLOČANJA ŽIVLJENJSKEGA
CIKLUSA DRUŽINE V POSTMODERNEM ČASU.

SMISELNO UREDITE ŠE OSTALE FAKTORJE, KI
PRISPEVAJO K VEČJEMU ŠTEVILU LOČITEV.

UGOTOVITE BISTVENE ZNAČILNOSTI
"NOVE DRUŽINE".

PRESODITE TRDITEV, DA "VELIKI KLAN
DRUŽINE NE BO ŠKODOVAL OTROKOM".
ZAKAJ NE?
NEKAJ ODGOVOROV BOSTE NAŠLI
TUDI V NASLEDNJIH POGLAVJIH.

3 RAZVOJ DRUŽINE IN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Cilji v poglavju

1. Ali zgodovinski razvoj družinskega življenja vpliva na današnje družine?
2. Ali družinska dinamika zagotavlja kvalitetno družinsko okolje?
3. Katere spremembe v okolju vplivajo na vsakdanje življenje družin?
4. Katerim vrednotam sledijo današnje družine?

V današnjem tempu življenja si skorajda ne znamo predstavljati, da bi se ustavili in razmišljali o tem, kakšno dinamiko ima naša družina. Raziskave in teoretična spoznanja kažejo, da je prav družinska dinamika tista, ki ločuje družine na funkcionalne in nefunkcionalne, na uspešne in manj uspešne.

Na življenje družine vplivajo vse spremembe, ki se dogajajo v sodobnem postmodernem času. Od vsake družine posebej pa je odvisno, kako bo na te spremembe reagirala, kako se bo na spremembe odzvala kot družbena skupina z lastnimi zakonitostmi in pravili.

Mnogi so prepričani, tudi nekateri citirani avtorji, da danes živimo v času krize vrednot. Je temu res tako? Ali pa smo morda samo pozabili, katere vrednote pravzaprav res cenimo in nam »kriza« pove le, da jih moramo na novo vzpostaviti? Tudi na takšno vprašanje boste lahko našli odgovor, spričo raznolikosti mnenj med znanstveniki pa boste tudi sami kritično ovrednotili, čemu sledijo današnje družine.

Poglavje ne govori le o družinski dinamiki, dotika se tudi pomembnega dejstva, sklepanja zakonskih zvez. Je to morda kritična točka za družine?

3.1 DRUŽINA SKOZI ČAS

Casseli (1988, 5) ugotavlja, »da so v prazgodovini živeli ljudje v rodovno-plemenskih zvezah, ki so bile obsežne, saj so vključevale veliko število članov.« To je bilo pomembno za preživetje otrok. S številčnostjo so namreč lažje premagovali težave, s katerimi so se srečevali. Žal veliko potomcev ni preživelo. Tudi odrasli člani skupnosti so umirali zgodaj, zato je skupnost omogočala, da so otroci, ki so ostali brez staršev, imeli skrbnike.

Poglejte ...

»Meta je odšla služiti v samoto kraj Drave, od koder se je vrnila v materino bajto rodit – sina. Rada bi mu dala očetovo ime, ali duhovnik ni dovolil, da bi se obnavljal kakršen koli spomin na Karnice. Otrok je dobil ime – Gal. Po porodu je pustila Meta tri tedne starega otroka svoji materi ter odšla služiti na pliberško stran, skoraj štiri ure hoda daleč... Ko je bila vsa zadeva že pozabljena, se je Meta čez dve leti nenadoma vrnila iz službe k materi in izlegla drugega pankrta. Tudi tega drugega fanta duhovnik ni dovolil krstiti za Ožbeja, kakor je Meta želela, temveč mu je dal svoje posebno ime: Gaber. A leto še ni bilo naokoli, ko je zlegla novega – tretjega pankrta. Ta je bil krščen za Mohorja. Čez leto dni je Meta zlegla še četrtega sina. Tega je župnik krstil za Ožbeja. Petega so krstili za Vida, čez dve leti se je rodila Burga, dve leti po Burgi Primož, tri leta za njim Til in tri leta po njem še najmlajša, Nana. Devet pankrtov .... Devet Hudabivnikov, devet Karničnikov... Vsi lepi, zdravi otroci.«

(P. Voranc, Samorastniki)

V slovenski literaturi obstaja veliko zgodb o številčnosti slovenskih družin. Oglejte si film Samorastniki ali preberite knjigo. Poiščite primere številčnih družin danes v Sloveniji. Presodite vzroke, zaradi katerih se danes družine odločajo za več otrok. Lahko vzroke primerjate s tistimi iz zgodovine?

Pomemben mejnik v človeški zgodovini so predstavljala prva naselja. V tem času so se pričele znotraj skupnosti, živečih po posameznih naselij, oblikovati tudi družine. V družinah so živeli ljudje v medsebojni sorodstveni povezavi. Glede na skupnost, ki ostane pomembna v vsakodnevnem življenju, v ospredje stopi družina. Družina je namreč določala posameznikom njihove delovne naloge in način življenja. Takšni obliki družine bi ustrezala Parsonova definicija razširjene družine, saj je v njej skupaj živelo več generacij (Haralambos in Holborn, 1999).

Kmečke družine so prav tako predstavljale skupnost, ki je bila sestavljena iz razširjene družine in je običajno vključevala še hlapce in dekle (ti niso krvni sorodniki). Ritem življenja je določalo delo, zato se z »varstvom« otrok niso pretirano ukvarjali. Za dojenčke so tako skrbele dojilje ali pa starejši bratje in sestre. Dodaten ukrep, ki je olajšal varovanje otrok, je bilo povijanje v »štruco«.

Raziščite ...

»S pomočjo dolgih povijalnih trakov so dojenčke povijali tako čvrsto, da niso mogli premikati niti rok, niti nog. Očitno je to rabilo predvsem »imobilizaciji« otroka: kmečke dojilje iz Cusseta so na primer v tesno štruco povezane otroke preprosto obesile na žebelj, kadar so hotele opraviti delo. Ena izmed posledic tega je bila, tako lahko domnevamo, da je lahko dojenček le počasi razvil svoje motorične sposobnosti. Ta običaj povijanja pa kaže presojsati kot znak, da do igrivega medsebojnega odnosa med dojenčkom in materjo (ali dojiljo) ni moglo priti in da to tudi ni bilo mišljeno.« (Seider, 1998, 36)

Preverite, ali še danes v bolnišnicah povijajo otroke v štruco? V katerih primerih? Kritično osvetlite primer trdnega povijanja z vidika današnjih vzgojnih in zdravstvenih načel.

Pri otrocih, ki niso bili več dojenčki, težko govorimo o varstvu, saj so se takoj, ko so bili tega zmožni, pridružili starejšim bratom in sestram oz. hlapcem in že prevzemali delo, ki so ga lahko opravljali. V kmečkih družinah ni bilo nikakršnega posebnega programa socializacije; najpomembnejše je bilo privajanje na delo. Za družine v predindustrijski družbi je bilo značilno, da so se otroci že zelo zgodaj ločili od svojih staršev oziroma od svojih družin in odšli živeti v druga gospodinjstva. Mladi so morali ostati v podrejenem položaju, dokler niso s poroko ali dedovanjem dosegli statusa družinskega poglavarja. »Fantje so se poročali pri 27 ali 28 letih, njihove žene pa so bile tri ali štiri leta mlajše« (Gillis, 1999,13).

Poiščite ...

Oglejte si film *Cvetje v jeseni*. Med glavnima igralcema obstaja kar precejšnja razlika v letih. Razmislite, ali so danes poroke z velikimi starostnimi razlikami pogoste? Včasih je veljalo nenapisano pravilo poroke ženske s starejšim moškim. Med svojimi prijatelji ali sorodniki poiščite pare z večjo (nad osem let) razliko v letih oziroma pare, kjer so moški mlajši od njihovih partneric. Soočite mnenja v spolno homogenem paru. Se moške predstave razlikujejo od ženskih? Problematizirajte!

Slika 13 prikazuje način življenja v družinah iz preteklosti. Otroci kmetov so bili v očeh svojih staršev obravnavani kot delovna sila in bodoči dediči, predvsem kar se tiče kmečkega gospodarstva. Kmečko otroštvo v 18. stoletju je bilo antiteza modernega otroštva v industrializiranih družbah. Kmečki starši so imeli zelo malo časa, zato se svojemu otroku niso posvečali veliko. Kmečka družina še ni bila osredotočena na naloge reprodukcije, še posebej pa ne na naloge socializacije. Zgornja meja za poroko v srednjem razredu je bila za moške v intelektualnih poklicih 29,9 let. Dekleta srednjega sloja so do poroke ostala doma, strogo nadzorovana s strani staršev, dokler niso prešla v varstvo nove družine.

MEŠČANSKA DRUŽINA	DELAVSKA DRUŽINA	KMEČKA DRUŽINA
BOGATI IN IZOBRAŽENI VREDNOTE: RAZUM, VARČNOST, RED, DELOVNA USPEŠNOST STROGA VZGOJA IN ŠOLANJE OTROK OLIKA, PRAVILA OBNAŠANJA	DELO: MOŽ, ŽENA IN OTROCI 12 DO 18 UR NA DAN TOVARNE IN RUDNIKI NIZKE PLAČE, REVŠČINA	DELO: MOŽ, ŽENA IN OTROCI TRADICIONALEN NAČIN ŽIVLJENJA, MOŠKI IMAJO NAPORNEJŠA DELA (obdelovanje polja in reja živine) ŽENSKE SO GLAVNE V HIŠI VIŠEK PRIDELKOV SE PRODAJA PREHRANA SKROMNA

Slika 13: Način življenja meščanske, delavske in kmečke družine

Vir: Lasten

Meščanstvo je pojmovalo svoje družinsko življenje kot nekaj »nepolitičnega« in je terjalo individualizacijo osebe. Izoblikoval se je notranji prostor družine, ki naj bi bil izpolnjen s sentimentalizacijo odnosov. Posledično so se na novo opredelile vloge moškega in ženske v družini kot tudi pedagogizacija odnosa do otrok. Hkrati se je začela ljubezen pojavljati kot temeljni pogoj zakonske zveze. Moški so se poročali šele po dopolnjenem 30. letu starosti, ženske pa povprečno deset let prej. V odnosu do otrok je prišlo do velike spremembe, otrok je postal »bitje vzgoje«. »Za vzgojo otrok so vsaj v prvih letih življenja skrbeli starši, kasneje tudi domači učitelji« (Sieder, 1998, 119).

Družina in družinsko življenje sta se korenito spremenila v 18. in 19. stoletju. Pomemben dejavnik za to je bila rast prebivalstva. Industrializacija je spodbujala družine, da so svoje otroke obdržale doma čim

dlje, saj so družini prinašali dohodek. Delo v tovarni je ustvarilo tudi trigeneracijska gospodinjstva. Otroci so odhajali od doma tik preden so si ustvarili svojo družino. Za izobraževalno mladino je bilo odlaganje odrasle identitete nujno za samoohranitev.

Poiščite ...

V letu 2006 je bilo na svetu več kot 2.2 milijardi otrok, od tega jih je 1.9 milijarde živelo v deželah v razvoju, ena milijarda se je borila z revščino, 352 milijonov je bilo ekonomsko aktivnih, 121 milijonov (zlasti deklic) nima možnosti izobraževanja, 15 milijonov je ostalo sirot zaradi posledic AIDS-a in 10.6 milijonov otrok je umrlo pred svojim petim letom starosti (Bellamy, 2005). Razmislite, kje so se izgubile obljube o veselem otroštvu, ki ga utemeljuje Konvencija o otrokovih pravicah?

Marsikje po svetu je danes otroško delo še vedno prispevek k družinskemu proračunu. Najdite nekaj teh dežel in pogledjte, kje vse otroci delajo za denar. Vzroki za otroško delo so zelo različni, od revščine, do okrnjenega izobraževanja, tradicionalnih in osebnih vrednot družbe (ali družine), seveda pa tudi prispevek k družinskemu dohodku.

12. junija praznujemo svetovni dan boja proti otroškemu delu. Ali se temu prazniku lahko pridružimo tudi v Sloveniji?

Internetni vir

Poglejte posnetek na:

<http://www.rtvlo.si/svet/prisilno-delo-otrok-naj-se-konca/55536>

z naslovom Otroci ne smejo delati. Zamislite si primer iz vsakdanjega življenja, ko otrokom ni dovoljeno oditi v šolo, ker morajo pomagati pri družinskem podjetju. To so resnične zgodbe, ki jih otroci doživljajo tudi v letu 2010 v Sloveniji.

Kako lahko kot organizator socialne mreže pomagate tem otrokom?

V letih med prvo svetovno vojno in hitro po njej so bile družine izpostavljene ogromnim obremenitvam. Zaradi vojne se je strukturno pospešila izločitev tujih oseb iz velikih družinskih gospodinjstev. Povečal se je naraščajoči delež sstanujočih sorodnikov, ker mezde niso dovoljevale drugačnega načina življenja. Zaradi stanovanjske stiske so zavetje iskali pri sorodnikih. Visoka stopnja nezaposlenosti in praksa državne podpore za nezaposlene sta prav tako prispevali k pogostejšemu skupnemu bivanju odraslih otrok in staršev.

Cilju modernizacije družinskega življenja je služil drugi steber države in občinske družinske politike: socialno skrbstvo in znotraj njega vzpostavitev novih sistemov skrbstva. Družine niso pojmovali toliko kot celoto in družbeni sistem, temveč predvsem glede na otroke in mladoletnike, kot predmet skrbniške intervencije in družbenega nadzora. »Celo v izjemnih razmerah dolgotrajne brezposelnosti je ostala tradicionalna delitev nalog med moškimi in ženskami v družinah nespremenjena. Brezposelni možje so svojim ženam v gospodinjstvu kaj malo pomagali, medtem ko se ženske nad pomanjkanjem dela (varstvo, gospodinjstvo, delo na njivi ...) niso mogle pritoževati« (Sieder, 1998, 203).

V takšno stanje je posegla ženska sama, saj ji vloga gospodinje in matere ni več ustrezala. Vedno več je želelo z zaposlitvijo zagotoviti sebi lasten zaslužek in relativno neodvisnost od zakonca. Tradicionalne »spolno določene vloge« in model meščanske družine so se v poznih šestdesetih letih znašli pod kritiko. **Žensko gibanje je zahtevalo enakopravnost.** V 70-ih letih je upadlo število razširjenih družin, vedno bolj je prevladovala težnja k majhni družini. Dolgoročni trend upadanja rojstev je bil tako le zapoznena reakcija ljudi na industrijsko revolucijo. Upadanje rojstev je spremljalo tudi vse večje število razvez.

3.2 ZAKONSKA ZVEZA SKOZI ZGODOVINO

Zakonska zveza se je skozi stoletja spreminjala in dopolnjevala. Prav gotovo bo tudi v prihodnje dobivala nove oblike glede na trenutne družbene okoliščine.

V zgodnji Evropi je bila pri sklepanju zakonske zveze izredno pomembna **dota staršev**. Pomenila je namreč medgeneracijski prenos premoženja oziroma finančno varnost v primeru vdovstva. S pomočjo dote je vdova po smrti moža ostala neodvisna od družine. Tako ji je bilo omogočeno samostojno življenje. V stari Grčiji so se zaradi ohranjanja premoženja in prenašanja dote v družini ženske možile znotraj sorodstvenih vezi, v Rimu pa »/.../ je dota (oziroma vdovnina) rabila temu, da je omogočila vdovi delno neodvisnost od svojih in od moževih sorodnikov« (Goody, 2003, 32). Danes dote ne poznamo več oziroma se je klasično dajanje dote staršev spremenilo v financiranje izobraževanja, stanovanja ...

Razmislite ... in pogledjte internetni vir.

Kako danes rečemo »vdovnini«? Tega načina se običajno poslužujejo predvsem slavne osebnosti.

Zakaj? Pogledjte prispevek na

http://www.pravozatelebane.com/index.php?option=com_content&task=view&id=15&Itemid=99,

ki govori o predporočnih pogodbah. Ali bi sprejeli zapis predporočne pogodbe? Svoje mnenje soočite z mnenjem v skupini. Razvrstite po pomembnosti vzroke za sklepanje zakonske zveze, v kolikor le-ta vključuje predporočno pogodbo.

Še danes v nekaterih kulturah velja pravilo dote. Kateri narodi ohranjajo ta običaj? Se podoben običaj ohranja tudi v naši kulturi? Ali obstaja tudi danes »dota«? V kakšni obliki? V poglavju Družinska politika lahko najdete novost, in sicer novi družinski zakonik dopušča možnost sklepanja t.i. ženitnih pogodb. Ocenite vrednost takšnih pogodb. V skupini soočite mnenja »pro et contra«.

V času klasične civilizacije so bile poroke med bližnjimi sorodniki pogoste in niso veljale za nekaj nečistega, temveč za nekaj zaželenega. Poroke med bližnjimi sorodniki so bile v zgodnjem Rimu, tako kot v Grčiji, nedvomno dovoljene, in čeprav statistično gledano niso bile »normalne«, so jih dojemali kot sprejemljive. Zlasti v Grčiji so bile predpisane za dedinje. Krščanstvo je poroke med bližnjimi sorodniki prepovedovalo. Poroke med bližnjimi so pravzaprav pomenile, da je premoženje ostalo v okviru družinskih vezi in tako se je lahko dalje vzdrževal primeren družbeni in družinski status.

Internetni viri

O porokah med sorodnikih govori zanimiv prispevek na

<http://poptv.si/multimedia/poroke-med-sorodniki-2.html>

Kritično ga ovrednotite. V slovenskem pravnem redu poiščite, s katerimi sorodniki se je v Sloveniji dovoljeno poročiti. Iz vidika medicinskih, pa tudi psiholoških razlogov presodite o »sorodstvenih« porokah.

V srednjem veku se je razvila izrazito razredna družba, v kateri so se poročni in družinski vzorci razlikovali med seboj glede na položaj posameznika v družbeni hierarhiji. »Ne le, da so se prej poročali, poročali so se tudi pod pritiskom, da se morajo iz dinastičnih razlogov poročati s člani »svoje skupine«. Tudi kmetje so se navadno poročali s kmeticami, a so bili pri svoji izbiri vsaj manj omejeni, čeprav so si tudi oni, tako kot elita, prizadevali, da bi s poroko prišli do premoženja.« (Goody, 2003, 918) Obstajale pa so seveda bistvene razlike med sklepanjem zakonske zveze kmeta ali višjega sloja. Pri kmečkih zakonskih zvezah je kot ključna odigrala delovna spretnost in znanje zakonca ter ekonomski interes

staršev oziroma hišne skupnosti. Poroka kmečkega para je morala biti tako zagotovljena s posestjo in znanjem sicer ni bila družbeno sprejemljiva in uspešna. Vsekakor so določeno vlogo odigrali zaljubljenost, telesna privlačnost in osebni interes, vendarle pa ne odločilne. Šlo je za dogovor med dvema partnerjema. Nekaj vzrokov za poroke v preteklosti si lahko pogledate na sliki 14.

Slika 14: Poroke v preteklosti
Vir: Lasten

Med vladajočimi sloji je bila svobodna poroka dveh zaljubljenecv možna le v izjemnih primerih. Vladajoči razred je bil namreč pod vplivom ekonomskih razlogov in je na podlagi teh tudi sklepal poroke. Bregant (1981, 44) razlaga, »da se običajno nista poročila dva mlada človeka, temveč so poroke predstavljale zvezo dveh družinskih skupnosti, katerih osnova so bile ekonomske koristi.« Bolj pomembno je bilo, v kakšno družino in na kakšno posest se je kdo poročil kot to, s kom se je poročil. Med višjimi sloji je veljalo tudi, da ženska oziroma dekle ne dela, temveč da je finančno odvisna od svojega moža ali od svojega očeta. Njihova naloga je bila delati in služiti možu, otrokom in ostalim članom gospodinjstva (Gittins, 1998).

V času (proti)reformacije in s spremenjenimi verskimi pravili, praksami in sekularizacijo (manjšim družbenim pomenom religije) se je spremenilo tudi družinsko življenje. Spremenila se je tudi tradicionalna odgovornost moških za nezakonske potomce. Ker so le-ti predstavljali sramoto za družino, naj bi zanje poskrbeli v sirotišnicah. Sekularizacija je zmanjšala pritisk Cerkve na družino in ji odvzela nadzor. Država je postala nadzornik in postavila zahtevo po civilnih poročnih obredih.

Z meščanstvom se je začela tudi preobrazba zakonske zveze. »Pojmi romantične ljubezni so najprej zajeli meščanske skupine, potem pa so se razširili v večino družbe« (Giddens, 2000, 33). **Ljubezen** je izpodrinila ekonomski interes. Zakonska zveza je bila potrebna za vzpon in obstoj na družbeni lestvici, ampak ne za vsako ceno. Pogosto so se izjalovila pričakovanja in prizadevanja staršev, da bi svoje otroke poročili v skladu z družbenimi merili. Danes je definicij zakonske zveze veliko. Sociologi zakon definirajo kot socialno potrjeno spolno zvezo, ki se začne s poroko, to je z javnim oznanilom drugim ljudem. »V njeni osnovi pa leži prepričanje o daljšem, stalnem, doživljenjskem trajanju take zveze« (Bregant, 1981, 101).

Internetni vir

Na

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-kaj-je-prava-ljubezen.html>

poglejte prispevek o zakonskih zvezah in ljubezni. Razvrstite po pomembnosti vzroke, zakaj bi sklenili (ali ste sklenili) zakonsko zvezo. Svoje ugotovitve primerjajte v skupini. Lahko v skupini dosežete dogovor o skupnih vzrokih za poroko?

Primer iz vsakdanjega življenja

Nekoč sta živela gospod Alu Minko in gospa Alu Minka. Skupaj sta odšla na izlet v toplice. Tam sta se kopala 3 ure. Potem sta odšla v gostilno in tam sta pojedla vsak svoje palačinke in popila kavo. tako sta se razveselila, da sta predlagala poroko. Odpeljala sta se v trgovino za oblačila. Alu Minka si je izbrala klobuk in poročno obleko. Alu Minko pa si je izbral srajčko, kravato in hlače. Odšla sta k čevljarju po čevlje, nato pa sta odšla k zlatarju po zlate prstane. Tako sta postala mož in žena. Sedaj živita srečno do konca svojih dni. (Tilen Lotrič, 3. razred, OŠ Stražišče Kranj, Podružnična šola Besnica) VIR: (www.podari-plocevinko.si/.../04/text-poroka.jpg).

Ovrednotite Tilnovo predstavo o zakonski zvezi. Poiščite še več razlag zakonske zveze s pomočjo intervjujev oseb iz vašega okolja.

3.3 DRUŽINSKA DINAMIKA

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je v stroki začel uporabljati izraz, ki družino, ki na ustrezen način in učinkovito opravlja svoje naloge, označuje s pojmom **funkcionalna družina**. Ko pa v družini obstaja neka motnja v smislu problematične organizacije ali problematičnih medosebnih odnosov, gre za t.i. **disfunkcionalno družino**. Nazorno razlike med funkcionalno in disfunkcionalno družino prikazuje slika 15.

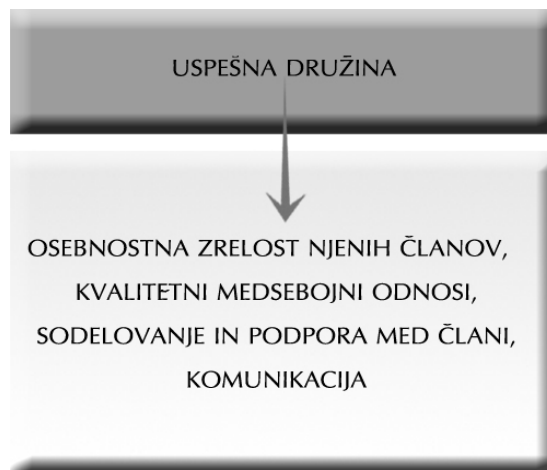
Slika 15: Družinska dinamika
Vir: Lasten

Družinska struktura pomeni sestavo družine, organizacijo podsistemov (starševskega, partnerskega itd.), hierarhijo in razporeditev moči. Pri čustvenih procesih opazujemo funkcionalnost družine ob uravnavanju medsebojne bližine in oddaljenosti ter kako ob tem komunicirajo.

V **funkcionalni družini** je hierarhija jasna, meje med podsistemi so določene, družina ni niti pretirano prepletena, niti oddaljena, sporočila so jasna, družinski člani so med seboj povezani, vendar ne odvisni. Nega, varovanje in zaščita so osnovne naloge, ki jih prevzema družina v svoji odgovornosti do otroka (Copak, 2009). Funkcionalna družina je družina, ki omogoča vsakemu članu družinske skupnosti ob čim bolj usklajenem sodelovanju vseh članov in ob zadostni bližini tudi dovolj samostojnosti in avtentičnega izraza. Takšna družina za vse sprejemljivo dopušča in olajšuje izražanje čustev, daje vzore za stike in zadovoljivo socialno vedenje, spodbuja ustvarjalno dejavnost vseh članov, ponuja izhodišča za vstop v širši socialni prostor in prinaša v družino sporočila okolja, ki jih družinski člani lahko razpoznavajo in se nanje odzivajo. Svoje člane krepi za boj s stresi in jih nauči premagovati ovire.

Za pojmom **disfunkcionalna družina** se skrivajo vzgojna načela, ki naredijo otroka ranljivega in s tem dovzetnega za razvoj zasvojenosti, tudi motnje hranjenja, pretirana pasivnost otrok, nizka samopodoba otrok, agresivnost ... (Pandel Mikuš, 2003). Tomori (1994) pri tem dodaja, da je disfunkcionalnosti

odvisna od odnosov in procesov in ne od same sestave družine.

Slika 16: Uspešna družina
Vir: Lasten, prirejen po Tomori, 1994

Potek, uspešnost in izid razvoja družine, ki se odražajo v osebni zrelosti vsakega njenega člana, niso odvisni zgolj od zunanjih dejavnikov in osebnosti posameznikov v družini. Nekatere kriterije za uspešno družino prikazuje slika 16. Najpomembnejše je **dogajanje, ki ga določajo in usmerjajo medsebojni odnosi, prevzemanje lastnih vlog in sodelovanje med družinskimi člani**. Nenehno vzpostavljanje družinskega ravnotežja in vzajemnost medsebojnih odnosov spodbujata družino k neprestani dinamiki, kar je pogoj za dejavne odnose tudi s širšim okoljem in priložnost za čustveni, socialni in ustvarjalni razvoj vsakega družinskega člana.

Razmislite ...

Ovrednotite pomen dobrega »vzdušja« v družini. V skupini sestavite kriterije, ki po vašem skupnem mnenju predstavljajo uspešno družino. Izdelajte svojo sliko in jo zagovarjajte v diskusiji z ostalimi skupinami. Ocenite možnost doseči skupni dogovor v skupini.

Osrednjo vlogo v družini, kot enem od najvplivnejših sistemov pri oblikovanju posameznikovih navad in vedenj, po mnenju Koerner in Fitzpatrick (2002) igra **komunikacija**, ki določa vsebino in vrsto odnosov. Komunikacija ni le izražanje samega sebe in sporočanje svojih misli in čustev, temveč je obojesmeren proces, ki vključuje tudi sprejemanje in razumevanje sporočil drugih ter ustrezno odzivanje nanje. Le po redkih stvareh se družine med seboj razlikujejo kot po načinu medsebojnega komuniciranja. V njem se kaže družinski vrednostni sistem, osebnost posameznih družinskih članov, vsakodnevne navade, medsebojna bližina, odprtost v svet ... Komunikacijske sposobnosti so tista vedenja, ki jih človek oblikuje z drugimi znotraj družine in zunaj nje. Jasna komunikacija je pogoj za učinkovito reševanje problemov, kar določa kakovost medsebojnih odnosov (prav tam).

Raziščite ...

Kaj tvori vsakodnevno življenje družin glede na predelano teorijo in vaše življenjske izkušnje? Je vaše družinsko življenje funkcionalno ali ne? Katere metode bi lahko uporabili, da bi ugotovili, ali je komunikacija v neki družini jasna, drugje pa ne? V paru problematizirajte uporabo metod in (možnih) pripomočkov za takšno raziskovanje.

Na spletnih straneh najdete veliko pripomočkov za razumevanje raziskovalnih metod. Poiščite tiste, ki

ustrezajo raziskovanju na socialnem/družbenem področju. Pomagate si lahko tudi s knjigo: Blaž Mesec (1998): Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu.

Družina v svojem razvojnem obdobju oblikuje svoj življenjski slog, ki vključuje odprtost družine navzven, njeno sprejemljivost za vplive okolja, vrednostni sistem, reakcijo in vedenje družine v stresu, način sporazumevanja znotraj družine, odnos do novega, odnos do drugih, odnos do šibkih, razporeditev moči v družini, obojesmerna prepustnost družinskih meja, način zabave in sprostitve ...

Prav tako se v družini prenašajo napotki za življenje in seznanjanje z življenjskimi dejstvi. To so vzgojna sporočila, ki povejo otroku, kaj je prav in kaj ne, za kaj se je vredno prizadevati, kaj je dopustno zanje in za druge. Odrasli jih otroku posredujejo po svojem vzoru in z odnosom do njega (besedna sporočila, nebesedna, nagrade, kazni, dvojna sporočila ...). »Res pa je, da tudi otroci vzgojna sporočila različno sprejemajo« (Dečman in Bogataj, 2002, 41).

Razmislite ...

Opreделите se do spodnje izjave. »Tisto, kar zares šteje, niso »razbiti domovi« (broken homes), temveč »slabi domovi« (bad homes).« Rodger (v: Ule, 2000, 106). Kako razumete besedi razbiti in slabi? Podajte svoji definiciji. Izmenjajte mnenja v skupini.

Golombok (2000) dodaja, da je **družinsko življenje kompleksno**, zato v svoji knjigi skuša ugotoviti, kateri zorni kot družinskega življenja resnično šteje oziroma daje garancijo za zdrav psihološki razvoj otrok, ki daje zagotovilo za kakovostno družinsko življenje. Opaža, da so v argumentih proti novim družinskim oblikam opazne vsaj tri ukoreninjene predpostavke.

1. Prva je, da bolj, ko se neka družina odmika od prevladujoče norme dvostarševske heteroseksualne »zdrave« družine, tem večje je tveganje za otroka.
2. Druga predpostavka je, da na otrokov razvoj pomembneje vplivajo družinske strukture kot družinski procesi. Za otroka je pomembnejše, ali sta v družini dva starša, ali le eden od staršev, ali je oče prisoten ali ne, ali so starši biološki ali ne, homoseksualni ali heteroseksualni ... kot pa kakovost družinskih odnosov.
3. Tretja skupina predpostavk se nanaša na znane poenostavljene povezave med netradicionalnimi družinskimi strukturami in negativnimi posledicami za otroka. Npr. iz enostarševskih družin naj bi izšli delikventni otroci. Lezbijke in geji naj bi vzgajali homoseksualne otroke, otroci nebioloških staršev naj bi celo življenje pretrpeli v hrepenenju po svojih bioloških starših.

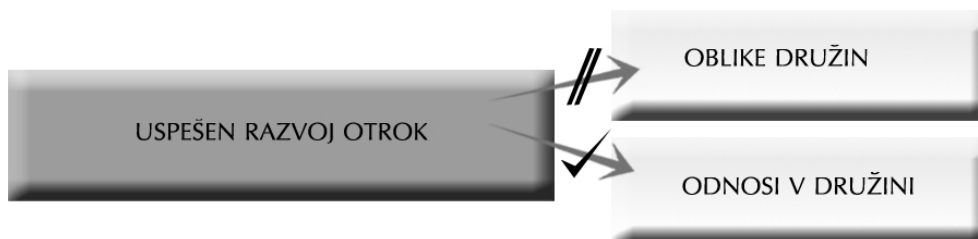
Internetni vir

Na medmrežju obstaja veliko strani in forumov, namenjenih pomoči, informacijam, tudi izmenjavi izkušenj za enostarševske družine. Poiščite nekaj primerov. Poglejte, kaj ponujajo in se kritično opredelite do njihovih vsebin. Presodite, katere internetne strani bi predlagali enostarševskih družini, če bi ta iskala pomoč preko elektronskih virov. V skupini pripravite prednostni seznam pomembnejših internetnih strani. Posredujte ga vsem študentom vašega letnika.

V stresnem in tveganem položaju naj bi bili otroci tistih enostarševskih ali dopolnjenih družin, v katerih so se v nekem obdobju sešteli ti dejavniki: otroci so bili izpostavljeni sovražnemu vzdušju med staršema (ali bili celo priča nasilju). Ločitev staršev je pomenila izgubo socialne podpore in padec njihove

življenjske ravni, obenem pa se nahajajo na prehodnem obdobju prilagajanja novi reorganizirani družini. Prav nasprotno pa njene študije kažejo, da otroci, ki že od začetka živijo s starši, s katerimi niso gensko povezani (posvojeni, umetno oplojeni, otroci nadomestnih mater) ali z lezbičnimi in gejevskimi starši, ne kažejo nič več psiholoških težav kot njihovi vrstniki iz tradicionalnih družin.

Golombok (2000) ovrže mnenje, da so otroci, ki so zrasli v družinah brez očeta, prikrajšani za razvoj spolnih vlog. Ta miselnost namreč še v današnjem času pogosto stigmatizira otroke, ki prihajajo iz enostarševskih družin, ki jih še najpogosteje predstavljajo matere z otroki. **Tako kot genska povezava ni nujni pogoj za vzpostavitev močne vezi med starši in otroki ter za čustveno blagostanje, tudi prisotnost očeta ni odločilna za otrokov razvoj ženske ali moške spolne identitete.** To ne pomeni, da očetje niso prav tako učinkoviti starši kot matere, ali da njihova prisotnost ni pomembna (ravno obratno: bolj ko se vključujejo kot aktivni starši, boljši so izidi za otroke). Očetje lahko imajo, povsem enako kot matere, pozitiven vpliv na otrokov razvoj. **Pomembna je vloga dodatnega starša in ne njegov ali njen spol.**

Slika 17: Uspešen razvoj otrok
Vir: Lasten

Skupna analiza njenih in tujih raziskav je, da **uspešen razvoj otroka ni odvisen od strukture družine, ampak od odnosov v njej.** To nazorno prikazuje slika 17. Trdi, da nepravilno predvidevamo, če menimo, da bo otrok postal psihično moten samo zaradi tega, ker je rojen ali živi v »drugačni« obliki družine. Otrokov otroštvo, ki ga podrobneje obravnavamo v enem izmed naslednjih poglavij, pa ni odvisno samo od staršev in njihovih razmerij, ampak tudi od otrokove aktivne vloge.

3.4 (SODOBNE) VREDNOTE IN NORME

Živimo v postmoderni, izredno individualistično naravnani družbi, ki se precej razlikuje od prejšnjih družb. Hiter tempo življenja nam vsakodnevno določajo množični mediji, potrošniške prakse, globalizacija (sklopom sprememb v družbi, politiki in ekonomskem sistemu) in sekularizacija. Pozna modernost poteka v teh glavnih segmentih: zaupanju, tveganosti, globalizaciji in nejasnosti ter negotovosti.

Internetni vir

Na internetni strani

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-kriza-vrednot.html>

si lahko ogledate razpravo o krizi vrednot. Dokažite, da temu ni tako. Najdite utemeljitve. Svojo utemeljitev razložite v skupini.

Pomembnost zaupanja izvira iz abstraktnih sistemov (transportni, telekomunikacije, finančni trgi, vojaška sila ...), katerih načela delovanja navadnim ljudem niso povsem jasna, čeprav njihovo vsakdanje življenje temelji prav na njih. Vanje zaupamo, četudi jih ne razumemo.

Da bi Giddens (2000) pojasnil delovanje zaupanja v abstraktne aparate, vpelje koncept **ontološke**

varnosti. Ta pomeni zaupanje, ki ga ima večina ljudi v osebni identiteti, v neomajnost družbenega in materialnega okolja delovanja. **Občutek, da se lahko zanesemo na ljudi in stvari, je osrednjega pomena v pojmu zaupanja.** »Družbeni čas »pridobivanja« ontološke varnosti je primarna socializacija in njeno družbeno okolje ter družina« (Švab, 2003, 1118).

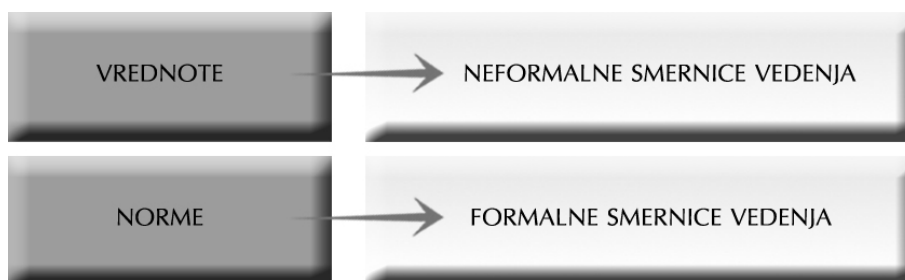
Prav s pojavom ontološke varnosti se veže tudi **individualizacija.** Za Becka in Giddensa (v Ule in Kuhar, 2003) individualizacija zadeva primarno tri dimenzije:

- **dimenzijo osvobajanja:** osvobajanje posameznikov in posameznic od zgodovinsko vnaprej določenih družbenih oblik, iz tradicionalnih odnosov gospodovanja in oskrbovanja v individualno vodeni življenjski potek;
- **dimenzijo odčaranja:** izguba tradicionalnih gotovosti in transparentnosti, kako kaj storiti, izguba zaupanja v vodilne družbene norme in strukture, izguba ontološke varnosti;
- **dimenzijo reintegracije:** pojav nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, ki jih ti oblikujejo v skladu s svojimi osebnimi interesi, hotenji in predvsem življenjskimi stili, pojav povezanih življenj.

Ob vseh teh dejavnikih se posledično spreminjajo tudi vrednote in norme. Današnja družba ni družba brez vrednot, pač pa **družba z drugače opredeljenimi najpomembnejšimi vrednotami.** Danes med te spadajo predvsem družina in prijateljstvo in ne več politika in religija. V Sloveniji poteka proces individualizacije in dinamične pluralizacije vrednot (Toš, 1999).

Vrednote so neke splošne družbene usmeritve o tem, kaj je v družbi zaželeno in kaj ne. Gre za neformalne smernice vedenja, npr. monogamija, individualizem, skrb za zdravo telo, racionalno, idr. (Haralambos in Holborn, 1999, Giddens 2001). Vrednote so lahko vidik posameznika ali skupine, govorimo namreč o splošnih tendencah, kaj naj bi bilo bolj zaželeno ravnanje, zato lahko rečemo tudi, da gre za naša prepričanja in vedenje. Vrednote so praktično nevidne, dokler se ne izrazijo v ravnanju (prav tam).

Norme so pravila oziroma bolj formalne smernice vedenja, ki so lahko tudi uzakonjene (npr. pravila oblačenja v šolah ...). Uveljavljajo se s pozitivnimi in negativnimi ukrepi, ki so lahko tudi formalni ali neformalni. Pozitivni ukrepi nagrajujejo družbeno zaželeno ali pričakovano vedenje, z negativnimi se sankcionira odstopanja od pričakovanega vedenja. Sistem družbenih norm lahko razumemo kot gradnik družbenih institucij (družina, izobraževani sistem, politični sistem, zakonodaja), ki predajajo sistem norm na nove pripadnike družbe (prav tam). Razliko med vrednotami in normami nakazuje slika 18.

Slika 18: Vrednote in norme

Vir: Lasten

»Evropske vrednote, ki jih prikazuje slika 19, so skupne vsem državam članicam, ki jo označujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost in enakost med ženskami in moškimi« (Pogodba o Ustavi za Evropo, 2005, 17).

Slika 19: Temeljne vrednote Evropske unije
Vir: Lasten, prirejeno po Pogodba o Ustavi za Evropo, 2005

Toš (et al, 2004) zapiše, da je **visoka nacionalna in državna prepoznavnost skupna značilnost prebivalstva Slovenije**. Prevladujoče vrednotenje se kaže v izražanju nezaupanja v institucije demokratičnega sistema. Na vrh lestvice zaupanja se uvršča družina. Enako visoko je izobraževalni sistem, pa tudi označevalci ekonomskih razmerij, kot so banke in gospodarstvo na splošno. Politične institucije uvrščamo mnogo nižje; med njimi so institucije, ki zagotavljajo varnost (vojska, policija), še nižje pa državni zbor, politične stranke in vlada. Nizko sta uvrščena še Cerkev z duhovščino in sodišča. Zadnje raziskave kažejo izredno močno izraženo vrednotenje svobode in enakosti.

Pri Slovencih so v ospredju **socialne, varnostne, demokratične in tradicionalne vrednote**. »Med posameznimi vrednotami so kot najpomembnejše v slovenskem prostoru ocenjene zdravje, ljubezen, svoboda, mir, družinske vrednote, poštenost, prijateljstvo in pravica« (Musek, 2003, 155). Vendar danes prihaja v družbi in državi do krize vrednot, pravi Musek Lešnik (2007).

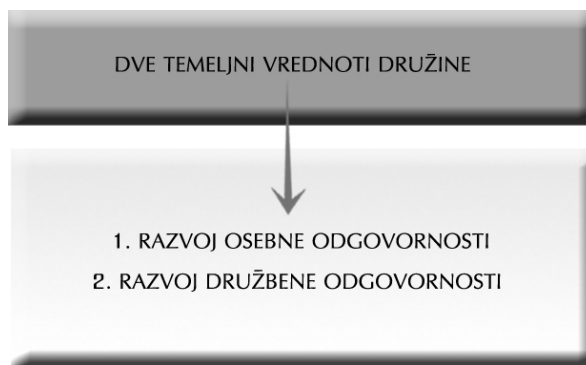
Razmislite ...

Moja družina šteje pet članov. S sestrami in bratom živimo vsak s svojim partnerjem. Starša živita zase. Vsak dan se zagotovo slišimo po telefonu, povprašamo o počutju, dogodkih, dogajanju. Vsaj enkrat na teden se tudi vidimo na skupnem kosilu pri starših ali komu od nas. Takrat se pogovorimo o vseh dogodkih, ki so minili in tudi o prihodnosti. Običajno se vsak teden dobimo tudi pri starših, da jima pomagamo pri domačih opravilih.

Kaj so vrednote te družine? Razmislite o vrednotah, ki jih ceni vaša družina. Primerjajte jih v skupini.

Živimo v času, ko se korenito in daljnosežno spreminja vloga družine v družbi, pa tudi odnosi med družinskimi člani. Stare vrednote patriarhalne družine niso več sprejemljive. V družbi pa ni novega soglasja glede tega, kaj je prav in kaj narobe. Otroci so brez vsakršne orientacije, to pa zato, ker so jo izgubili tudi njihovi starši.

Na katere vrednote se lahko opiramo pri vzgoji in pri odnosih s partnerjem? Juul (2009) v svoji knjigi Družinske vrednote poudarja, da bi družine vendarle morale temeljiti na vrednotah, ki omogočajo razvoj osebno in družbeno odgovornih posameznikov (glej sliko 20)

Slika 20: Dve temeljni vrednoti družin
Vir: Lasten, prirejen po Juul, 2009

Izpostavil je pet temeljnih vrednot, ki so transkulturne in uporabne tako za klasično jedrno družino, kot tudi za novejšje oblike družine, na primer enostarševske in sestavljene družine. Te vrednote so:

1. vzpostavljanje enakovrednosti dostojanstva med družinskimi člani,
2. upoštevanje in skrb za integriteto vseh družinskih članov,
3. avtentičnost in sposobnost, da se avtentično izrazimo,
4. prevzemanje osebne in družbene odgovornosti,
5. interakcija in skupnost.

Če pogledamo našete trditve, se lahko strinjamo, da se jih trudi doseči vsaka družina. Najpomembnejše pa je, da starši stojijo za svojimi besedami, saj neavtentični starši s svojo zmedenostjo (danes ja, jutri ne) zmedejo otroke. Mnenje je, da naj **družina izoblikuje svoje vrednote in naj za njimi tudi stoji**.

Musek (1993) deli vrednote na :

- »**apolonske**«:
  - o vrednote, ki težijo k ustvarjalni svobodi, izpolnitvi zastavljenih ciljev, stalni osebni rasti, izboljševanju;
  - o vrednote tradicionalne morale, vezane na odnos do lastne družine, do ljudi okoli sebe, okolja, države, človeštva nasploh, religije;
- »**dionizične**«:
  - o vrednote, vezane na družbeni položaj, strokovno znanje, izkušnost, ustrezno delovno učinkovitost in telesno zdravje;
  - o vrednote materialnega, čutnega in socialnega ugodja.

Vrednote so prepričanja o nekem najprimernejšem zaželenem stanju ali vedenju in bi naj posamezniku nakazale smer njegovega življenjskega sloga.

- V predhodnih družbah je obstajal enoten vrednostni sistem, danes lahko govorimo o razdrobljenosti vrednostnih sistemov.
- Sistemi vrednot in zalog znanja niso več skupna last vseh pripadnikov družbe, danes ne moremo govoriti o nekem samoumevnem "vedenju", nobene razlage ni mogoče sprejeti za edino veljavno in nedvoumno pravo.
- Človek je del družbenega polja, v katerem je ujet v boj med različnimi interesi in interpretacijami. Posameznik v današnji družbi na drugi strani sebe postavlja v vedno nove situacije in se znajde v vedno novih, drugačnih problemih, središčih, situacijah in krmari med različnimi vlogami.

Preberite ...

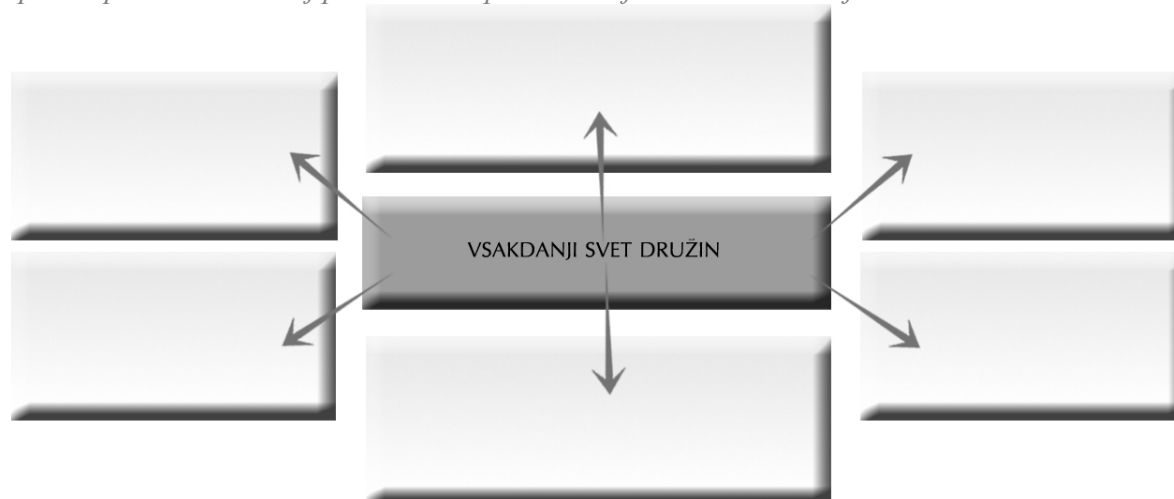
*Knjiio: Musek, J. Znanstvena podoba umetnosti. Ljubljana: Educy, 1993.
Ščuka, V. Šolar na poti do sebe. Radovljica: Didakta, 2007.*

Raziščite ...

V paru opravite SWOT analizo za vrednoto prevzemanje osebne in družbene odgovornosti (po Juulu). Pri tem upoštevajte čas, v katerem živimo, procese globalizacije, rizičnosti, negotovosti. V prvih dveh poglavjih in tudi tretjem lahko zasledimo, da je danes edina zakonitost ta, da se vse spreminja in to zelo hitro. Spomnite se možnosti odločanja za otroke in kritično ovrednotite prevzemanje osebne odgovornosti do materinstva in tudi starševstva.

V skupini dopolnite sliko! Kaj po vašem skupnem mnenju določa vsakdanji svet družin?

Oblikujte svojo razlago pojmov:

Sekularizacija.

Sklepne misli

*Družina je dar in je garanje,
ki je najbolj vredno
zidanje od vseh možnih gradenj.
(Manca Košir)*

Družinska dinamika in družinska komunikacija sta največji pokazateljici, koliko neka družina uspešno kljubuje časovnim spremembam. To ne pomeni, da se ne spreminja, pomeni, da se je zmožna prilagajati. Družina kot družbena skupina se je v preteklosti precej spreminjala. Njene spremembe smo že opisali v prvem poglavju. Družinska dinamika pa je kazalec tudi pri tem, kako uspešen bo otrokov razvoj v neki družini.

Pomemben poudarek v tem poglavju je namenjen tudi problemu vključevanja otrok v delovni proces. Žal to ni le zgodovinsko dejstvo, ampak tudi realnost sodobnega sveta.

Zakonske zveze se danes sklepajo redkeje kot nekoč iz različnih vzrokov. Ugotavljamo pa, da uspešnost družine ni odvisna od njene oblike, niti od števila družinskih članov, tudi ne zakonske zveze, ampak le od odnosov v njej, o odnosih med otroci, starši in drugimi, ki so del naše družine. Več o samem otroštvu boste našli v petem poglavju, k dobri odnosom v družini pa vsekakor lahko veliko pripomore tudi dober odnos družbe do družin.

Utrjevanje znanja

Časopisni članek iz *Večera* (Menih, 2007) z naslovom *Je ena klofuta na dan dovolj ali premalo? Razlaga o spremembah družinskega življenja v Sloveniji. Članek kritično ovrednotite. S pomočjo predlogov, vprašanj in miselnih izzivov pa obnovite znanje o družinski dinamiki.*

16 | reportaze@vecer.com

REPORTAŽE | četrtek, 19. aprila 2007

Je ena klofuta na dan dovolj ali premalo?

ANALIZIRAJTE NASILJE V DRUŽINI Z VIDIKA OTROKA V PRETEKLOSTI IN DANES. V SKUPINI IZDELAJTE "MERLJIVE" INSTRUMENTE ZA DEFINIRANJE NASILJA.

Najnovejši podatki o družinskem življenju v Sloveniji kažejo, da so spremembe v njem povsem primerljive s spremembami, ki jih doživljajo družine drugod po Evropi

KRISTINA MENIH

Družina. Osnovna celica, iz katere vse izhaja. Človek, ki odrasča brez družinskega okolja, je ptiček brez gnezda. Dokaj romantično obarvane zgodbe o toplem družinskem okolju hitro ovrže dokaj kruti čas, v kakršnem živimo, zato nikar ne idealizirajmo! Še posebno "nevarno" je naše prepričanje, da vse vemo o pojmu družina. Strokovnjaki namreč pravijo, da ni vse tako preprosto, kot se zdi na prvi pogled. Tako se že dve desetletji intenzivno ukvarjajo z definicijo tega neprestano spreminjajočega se pojma.

Če je za klasično družino se pred desetletjem veljajo določeno obnašanje, danes to ne drži več. Tudi pri nas je vse več enostarševskih družin pa tudi istospolnih, hendikepiranih, partnerskih in še kakšnih, ki z mitom o dveh, po možnosti pred Bogom posvečenih zakoncih, ki se jima v predpisanem času rodi težko pričakovani otrok, nimajo nobene zveze.

Že jugoslovanska statistika je v petdesetih letih problematizirala pojme "popolne" in "nepopolne" družine in danes ni veliko boljše. A kdo je tisti, ki sme vrednotiti, se sprašuje **Tanja Rener**, soavtorica najnovejše knjige o družini in družinskem življenju v Sloveniji. Tovrstni stereotipi se sicer počasi razbijajo, zato pa področje intimnega življenja še vedno ostaja pod stalnim pritiskom različnih ideologij, politike in populizma, saj gre za zelo priljubljen poligon. Spomnimo se zgolj zloglasnega referenduma o umetni oploditvi in vse nam bo jasno!

Deset minut za otroka na dan

Družinsko življenje se v zadnjih desetih letih izredno dinamično spreminja, prilagaja sodobnemu času in za povrh prehiteva nas same pa tudi uradne statistike, demografije in pravo, ki niso sposobni dovolj hitro slediti novim trendom, razlaga Renerjeva. Zelo dinamične spremembe se odvijajo prav v vsaki družini v Sloveniji in so povsem primerljive spremembam družin drugod po Evropi. Za vse velja, da se kot del širšega okolja stalno razvijajo, odrasčajo, spreminjajo, starajo ...

Po zadnjih statističnih podatkih povprečen starš posveti svojemu otroku natanko deset minut svojega časa na dan. Kar je seveda ob dejstvu, da postaja čas vse bolj cenjena dobrina, zelo relativno. Je pa razveseljivo, da se z otrokom vse več ukvarja tudi povprečen slovenski oče!

Še največ težav imajo v naši homofobični družbi istospolni partnerji in hendikepirane osebe, to pa predvsem zaradi predsodkov okolice in svojega brezpravnega položaja. Istospolna partnerja uradno še vedno ne moreta posvojiti otroka, čeprav raziskave kažejo, da otroci v istospolni družini odrasčajo vsaj tako zdravo kot njihovi sovrstniki iz "klasične" družine. Najbolj rizične skupine so namreč, po raziskavah sodeč, veliko bolj odgovorne kot ostale, pripominjata **Alenka Švab** in **Mojca Urek**.

Nasilje v družini je težko merljiv pojem

Je ena klofuta na dan s strani družinskega člana dovolj, da lahko človek zahteva pomoč in se deklarira kot žrtev družinskega nasilja ali ji mora nasilnik izbiti vsaj zob ali dva? Težko vprašanje, saj nimamo poenotenega merjenja, odgovarja **Mateja Sedmak**.

Nasilje v družini je tako kot povsod po svetu seveda prisotno tudi za štirimi stenami naših domov, vendar se o njem javno govori šele malo časa. Ker je

težko merljivo, nimamo točnih definicij, kar še posebno velja za "tiho" ali "mehko" psihično nasilje - od nadzora pisem do prisluškovanja telefonskemu pogovoru in tako dalje. Nasilje je vsaka kontrola, ki jo nekdo proti naši volji izvaja nad nami. Podatek, da je kar vsak četrty državljani Slovenije bil vsaj enkrat žrtev nasilja v družini, je zastrašujoč, težko razumljivo pa je, da "država po uradnih poteh ni sposobna beležiti nasilja v družinah", pripominja **Sedmakova**. Trditev podkrepi z dejstvom, da vsaka ustanova (policija, socialne ustanove, zdravstvo, nevladne organizacije ...) vodi svojo statistiko, skupne pa nimamo. "To sretno izkorišča vsakokratna oblast, tudi sedanja, ki zaradi pomanjkanja podatkov pravi, da ji ni treba ničesar storiti, saj da je vse v redu. Vsa energija in denar sta usmerjena v pripravo zakonodaje in v druge formalne oblike, potem pa ju zbirnika za konkretno akcijo," razmišlja **Sedmakova**.

Največ mešanih zakonov na Obali

Slovenija je izrazito narodno poenotena, zato ni čudno, da statistika beleži le dvajset odstotkov etnično mešanih družin. Slika, odvisna od posameznega okolja, kaže, da je največ narodnostno mešanih zakonov, zvez in partnerstev sklenjenih v slovenski Istri. Na območju koprške občine je trideset odstotkov mešanih zakonov, v izolski štiriintrideset, v piranski pa celo štirideset odstotkov, kar je povezano tako z mejno naravo tega območja kot z velikim številom priseljenec iz nekdanje Jugoslavije.

Vendar mešani zakoni sami po sebi nikakor niso vir težav, še posebno, če partnerja upoštevata drug drugega in njuno različnost. "Kar tri študije kažejo, da raznolikost, oziroma multikulturalnost ni problem, ampak kvečjemu prednost, težave nastanejo kvečjemu zaradi širšega okolja, v katerem družina živi," osvetljuje to tematiko **Sedmakova**.

In vloga starih staršev? Počasi se spet vračajo v družinski okvir. Še vedno sicer drži, da si povprečna mlada družina najraje ustvari lastno gnezdo, vendar je to pogosto kar v hiši staršev, ki so zgradili tako veliko hišo ali vsaj v sosednji ulici oziroma v bližini, zato so stiki kar pogosti. Za mlado družino, ki nima tako premožnih staršev, pa vse bolj pogosto velja, da ostaja skupaj z njimi, zato razširjena družina postaja novi trend.

Knjiga Družine in družinsko življenje, ki so ga znane sociologinje, raziskovalke in pedagoginje **Tanja Rener**, **Mateja Sedmak**, **Alenka Švab** in **Mojca Urek** izdale v zbirki *Annales* pri Znanstvenoraziskovalnem središču Koper, je delo, ki združuje sociološka razmišljanja in družboslovne raziskave na temo družinskega življenja v Sloveniji s celostno osvetlitvijo najnovejših trendov v družinskem življenju vsakega posameznika, zato bo dobrodošlo berilo za laike in tudi za strokovno javnost.

POVEŽITE "IDEALNO" PREDSTAVO O DRUŽINI IZ ČLANKA Z DOGODKI V DANAŠNJI DRUŽBI. NAVEDITE PRIMER IZ VSAKDANJE DRUŽINSKE DINAMIKE, KJER SE TA "IDEALNOST" IZNIČI.

PREIZKUSITE SVOJE ZNANJE IN RAZČLENITE DEJAVNIKE, KI SO NEKOČ DOLOČALI "PRAVILNO OBNAŠANJE". KAKO JE S "PRAVILNOSTJO" DANES? IZMENJAJTE MNENJA V SKUPINI.

OVREDNOTITE POMEN ZAKONSKÉ ZVEZE ZA ZDRAV RAZVOJ OTROKA. RAZDELITE SE V DVE SKUPINI. ENA NAJ ZAVZAME STALIŠČE ZA ZAKONSKO ZVEZO, DRUGA PROTI ZAKONSKI ZVEZI (GLEDE NA POMEN PRI RAZVOJU ZDRAVEGA OTROKA). V DEBATI "PRO ET CONTRA" IZMENJAJTE MNENJA.

IZ PODATKA, KOLIKO ČASA PREŽIVITA OČE IN MAMA Z OTROKOM, V PARU OBLIKUJTE BISTVENE ZNAČILNOSTI PRILAGAJANJA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA SODOBNEMU ČASU.

RAZVRSTITE PO POMEBNOSTI DEJAVNIKE, KI DOPRINESEJO K ZDRAVEMU RAZVOJU OTROK. UPOŠTEVAJTE KONSTANTNO SPREMINJANJE DRUŽINSKE DINAMIKE IN SODOBNEGA SVETA. V PARU POSKUSITE IZDELATI OPORNE TOČKE ZA KONTROLO, KAJ NAJ VSEBUJE DRUŽINSKA DINAMIKA, DA BO IZID ZA OTROKOV RAZVOJ UGODEN. RAZMISLITE, ALI JE MOŽNO POENOTENJE IN SEVEDA, ALI SO TAKŠNE OPORNE TOČKE SPLOH MERLJIVE?

4 DRUŽINA IN DRUŽBA

Cilji v poglavju

1. Kako družbene in ekonomske razmere vplivajo na družino?
2. Kje v vsakdanjem življenju družin se nezaposlenost najbolj začuti?
3. Kako lahko določimo prag revščine? Kdo je reven in kdo ne?
4. Ali so družine priseljencev in marginalnih skupin kako prikrajšane?

Leta 2006 je Evropski svet pozval države članice, naj znižajo revščino otrok ter omogočijo vsem otrokom enake možnosti, ne glede na njihov družbeni položaj. Evropski parlament in Svet Evropske unije sta 7. novembra 2008 uradno potrdila leto 2010 kot leto boja proti revščini in socialni izključenosti (URL L EU L 289).

Vsakdanje življenje družine, družinska dinamika in družinski odnosi se spreminjajo tudi pod vplivom okolja. Kakšni so družbeni in ekonomski vzroki, ki pripeljejo družino do skrajnosti: revščine, nasilja, tudi razpada, boste izvedeli v tem poglavju.

Uporabnost tega znanja je v današnjih razmerah velike brezposelnosti več kot očitna. V poglavju spoznate številne vzroke, ki lahko za družino pomenijo socialno izključenost, od revščine, do etnične pripadnosti, verske raznolikosti kot tudi različnih oblik družine. Vse to v največji meri vpliva predvsem na najšibkejši člen v družini, to je na otroka. Ob uporabi teoretičnih spoznanj je nanizanih nekaj internetnih virov in primerov iz vsakdanjega življenja. Sami jih lahko dodate in najdete še več, saj gre za (žal) vedno aktualne teme, ki se jih loteva politika, stroka, kot tudi verske ustanove in drugi.

4.1 KAKOVOST ŽIVLJENJA

Posameznik je v tradicionalnih družbah (v)rojen v določen socialni položaj in v družbene danosti svojega življenja, npr. v socialni sloj ali v večinsko religijo. V modernih razmerah pa moramo nekaj narediti sami, da lahko dosežemo določeno družbeno mesto. »Uveljavljati se moramo za dosežene cilje vedno znova in ne samo enkrat za vselej« (Ule, 2003, 22).

Raziskovanje kakovosti življenja, blaginje, zadovoljevanje človekovih potreb, urejanje njegovih življenjskih razmer so izraz nove, alternativne opredelitve družbenega razvoja. Do takšne opredelitve sta pripeljala kriza ekonomskih in političnih odnosov ter spoznanje, da je politika, ki se ravna predvsem po ekonomski učinkovitosti in dobičku, privedla do nevzdržnega kopičenja družbenih problemov. Kakovost življenja postaja spričo hitrih sprememb pomembna predvsem za razvojno usmerjanje posameznih družb in celotnega človeštva. **Kakovost življenja je pomembna tudi za preživetje.** »Kakovost življenja ni samo materialni, temveč tudi duševni standard (počutiti se dobro), socialni (pripadati komu), kulturni (nekaj prejemati od sveta in mu nekaj dati), duhovni (živeti za nekoga ali nekaj) ...« (Ramovš, 1999, 229)

Razmislite ...

Kakovost življenja govori o tem, kako smo zadovoljni s svojim življenjem in kakšen občutek imamo o sebi. Življenjski standard pa se nanaša na zadovoljitev potreb, kot so hrana, bivalni prostor, obleka in podobno. Visok življenjski standard še ne pomeni, da je visoka tudi kakovost življenja in obratno.

Kakšna je kakovost vašega življenja? Kašen življenjski standard omogoča naša država in kakšen življenjski standard v naši državi ima vaša družina? V skupini problematizirajte kazalce kakovosti. Razvrstite jih po pomembnosti.

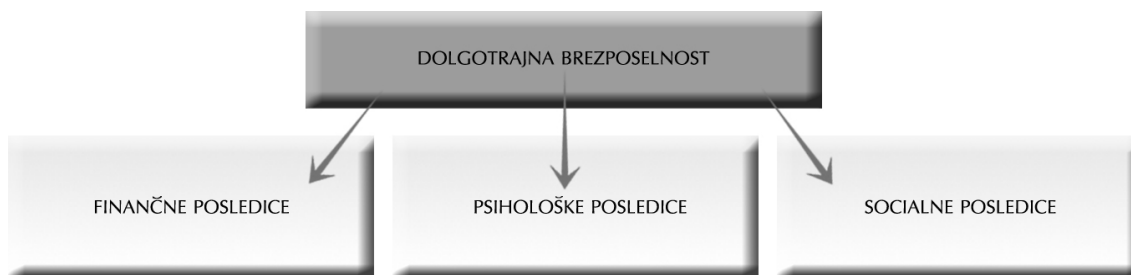
Materialna blaginja je eden od pogojev, da lahko človek zaživi bolj polno in zadovoljuje tudi druge, nematerialne potrebe. **Kakovost življenja** pa lahko tudi omejuje materialno blaginjo in sicer tam, kjer je materialno porabništvo način življenja. Pri kakovosti življenja ni važno zgolj razpolaganje z dobrinami in storitvami ter njihova potrošnja, ampak je »odločilnega pomena človekova lastna aktivnost v odnosu do drugih in/ali skupaj z drugimi ljudmi« (Novak, 1996, 8). Kazalci kakovosti so prikazani na sliki 21.

	OBJEKTIVNI KAZALCI	SUBJEKTIVNI KAZALCI
IMETI materialne in neosebne potrebe	OBJEKTIVNE MERE ŽIVLJENJSKE RAVNI IN EKOLOŠKIH RAZMER	SUBJEKTIVNI OBČUTKI (NE)ZADOVOLJSTVA Z ŽIVLJENJSKIMI POGOJI
LJUBITI socialne potrebe	OBJEKTIVNE MERE ODNOSOV MED LJUDMI	(NE)SREČA - SUBJEKTIVNI OBČUTKI O SOCIALNIH ODNOSIH
BITI potreba po osebnem razvoju	OBJEKTIVNE MERE ODNOSOV DO DRUŽBE IN NARAVE	SUBJEKTIVNI OBČUTKI O ODTUJENOSTI IN OSEBNEM RAZVOJU

Slika 21: Kazalci življenjskih pogojev
Vir: Lasten, prirejeno po Novak, 1996

Odločilna vloga pri ustvarjanju materialnih, socialnih in psihičnih virov ter način njihove porabe pa je odvisna od človekove lastne aktivnosti v odnosu do drugih ljudi in skupaj z drugimi ljudmi. Vpliv družbenoekonomskih razmer na družino je velik. O družbenih razmerah je bilo nekaj zapisanega že v poglavju o družinah ter vplivu sprememb na družinsko dinamiko.

Danes, v času gospodarske recesije, pa v ospredje prihajajo še ekonomski vplivi na družino. Pri tem mislimo predvsem na delo kot dobrino. V obdobju pred začetkom tranzicije je bila za države socializma značilna visoka stopnja socialne varnosti ob majhni posameznikovi odgovornosti zanjo. Sprememba gospodarskega sistema je povzročila tudi spremembo ravnotežja v socialni širitvi, kar se je pokazalo v »zahtevah po sistemskih spremembah in hitrem širjenju socialnih problemov (padanje delovne aktivnosti, naraščanje brezposelnosti, revščine in socialne izključenosti ter socialnih razlik)« (Svetlik, 1995, 306).

Slika 22: Posledice dolgotrajne brezposelnosti
Vir: Lasten.

Dolgotrajna brezposelnost ima za posameznika vrsto negativnih posledic. Nekaj jih prikazuje slika 22. Gre za posledice, ki lahko vplivajo na proces vključevanja ali ponovnega vključevanja v družbo. Demografska statistika je zaznala spremembe družin, ekonomski kazalci pa zaznavajo spremembe v družbeno ekonomskih vzrokih. Tako **družbenoekonomske razmere** zajemajo vsa področja človekovega življenja: iskanje dela, zaposlitev, brezposelnost, varovanje zdravja, biti zdrav, socialna izključenost zaradi revščine, telesne prizadetosti, socialna varnost v državi, ekonomska stabilnost družine, okolja, delovnega okolja, države ...

4.2 SOCIALNA IZKLJUČENOST, REVŠČINA, NEZAPOSLENOST

Socialna izključenost je precej nov pojem, ki se je v politikah EU in znanstvenih razpravah uveljavil šele v poznih 80ih letih 20. stoletja. »Termin **socialna izključenost** predstavlja onemogočen dostop posameznikov in družin do virov, nujno potrebnih za dostojen način življenja, ki je pogojen z družbeno integracijo in položajem na trgu dela« (Abrahamson, 1995, 123).

Primeri iz vsakdanjega življenja

Festival Igraj se z mano je 27. 5. 2010 prvič potekal v Mariboru. Poiščite namen tega festivala.

Urška je deklica, ki je že od rojstva slepa. Ko se je sprejel Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, je ravno dopolnila šest let. Mamina želja je bila, da se vključi v redno, domačo osnovno šolo.

Učitelji so jo lepo sprejeli, saj so vsakega učenca zaradi manjštevilitnosti zelo veseli. Vendar ni šlo vse tako preprosto. Brajeve pisave ni znal nihče na šoli, v Sloveniji ni bilo veliko izkušenj s šolanjem popolnoma slepih otrok v redne osnovne šole. Mamo so na Društvu slepih in slabovidnih »opremili« z vsemi zakonskimi, podzakonskimi in drugimi akti, zahtevala je šolanje doma. Zaradi svoje slepote je bila Urška velikokrat zasmehovana in prikrajšana, Urškina družina doma je zaradi nenehnih pritiskov in stresa postajala vedno bolj izolirana.

Na spletni strani Uradnega lista si preberite Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Opravite SWOT analizo v skupini, naštejte prednosti, slabosti, izzive in nevarnosti šolanja otrok s posebnimi potrebami v osnovni šoli. Bodite kritični.

Pojem socialne izključenosti se prekriva s konceptom **revščine**, razumljen je kot njen del in pa kot stanje, ki vodi v socialno izključenost. Vendar je pojem **socialna izključenost** mnogo širši, večdimenzionalen, saj ni usmerjen le na materialni vidik (v smislu dohodka), temveč pokriva tudi ekonomski, politični ter družbeni aspekt (Böhnke, 2001). Tako bi lahko v pojav socialne izključenosti zlahka dodali tudi nezaposlenost. Slika 23 primerja pojma revščina in socialna izključenost.

	REVŠČINA	SOCIALNA IZKLUČENOST
BISTVO	NIZEK DOHODEK, NEENAKOST	OMEJENE MOŽNOSTI PRI DRUŽBENEM SODELOVANJU
NA KAJ SE NANAŠA	NA RAZLIKE MED LJUDMI	BITI DEL DRUŽBE ALI BITI IZKLUČEN IZ DRUŽBE VEŽE SE NA DRŽAVLJANSKE PRAVICE
ZNAČILNOSTI	LE ENA DIMENZIJA	ZAJEMA LAHKO VEČ DIMENZIJ IN PODROČIJ
DRUŽBENA NEENAKOST	POJAVLJA SE PRI VSEH LJUDEH, VSEH STAROSTIH	PORAZDELI SE SAMO NA DOLOČENE
POKAZATELJI	DOHODEK	RAZLIČNI EKONOMSKI, POLITIČNI, KULTURNI...

Slika 23: Primerjava terminov revščine in socialne izključenosti
Vir: Lasten, prirejeno po Böhnke, 2001

Leta 1989 je bila sprejeta Konvencija o otrokovih pravicah, katere glavno vodilo je, da imajo vsi otroci, ne glede na to ali živijo v revnih ali bogatih državah, pravico do učenja, igre, zdravja in razvoja. Vendar so žal marsikje ostale te pravice le na papirju. Poročilo Eurochilda (2007, 3) navaja, »da so skoraj vse države članice v svojih politikah otroško revščino prepoznale kot prioriteto. Pri tem so nekatere osredotočene le na družine z nizkimi dohodki, druge pa bolj podrobno zanima sama revščina otrok.«

Internetni vir

<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>

Poiščite določila Konvencije. Izberite tista, za katera ste popolnoma prepričani, da niso kršena nikjer v svetu. Zapišite jih. Izmenjajte ideje v paru. Razvrstite po pomembnosti, na kaj moramo pri varovanju otrokovih koristi biti najbolj pozorni. Predlagajte, kako bi lahko otrokove pravice in dolžnosti bolj vključili v vsakdanje življenje otrok.

»V Sloveniji revščina otrok še ni sistematično predstavljena in podrobno analizirana, edino vladno telo, ki se ukvarja z omenjeno problematiko, je Otroška opazovalnica na oddelku Inštituta za socialno varnost. V povezavi s kazalci in spremenljivkami, ki jih je v svojem poročilu leta 2007 uporabil Unicef, so za preučevanje revščine in socialne izključenosti otrok predstavili seznam kazalcev« (Leskošek, 2007, 26). Ti so: demografija, zdravje, izobraževanje, stanovanja in okolje, zaposlitev, prosti čas in sodelovanje, ranljive skupine, romski otroci, žrtve trgovanja, mladi prestopniki, žrtve nasilje med otroci in mladimi, otroci in mladina s posebnimi potrebami. »**Revščina in nižji družbenoekonomski status vplivata na**

otroke v dveh smereh: direktno, zaradi pomanjkanja ekonomskih virov in indirektno (s strani staršev), zaradi nujne prilagoditve življenjskega stila družine dani situaciji..« (Bradshaw et al, 2006, 144).

Internetni vir

V oddaji Preverjeno je nastal prispevek o revščini v Sloveniji.

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-zivljenje-v-vrtni-uti.html>

Ovrednotite smisel določanja praga revščine. Kako lahko pomagata družinam, ki so na ali pod pragom revščine? V skupini izdelajte seznam »prve pomoči« za takšne družine. Kaj po vašem mnenju potrebujejo takoj. Problematizirajte temo ob predstavljanju različnih seznamov »prve pomoči«! Oblikujte skupne postopke in načine pomoči. Razdelite jih vsem udeležencem kot pripomoček za delo v praksi.

Glede na obliko družine v povezavi s socialno izključenostjo največkrat pomislimo na enostarševske družine, vendar (kot že zapisano), oblika družine nima neposredne povezave s »težavami«: socialno izključenostjo, revščino, delikventnostjo ... »so pa socialno bolj ranljive in bolj izpostavljene socialni izključenosti« (Švab v Renner et al, 2006, 69).

Raziskave po svetu in v Sloveniji kažejo, da živijo enostarševske družine in še zlasti materinske enostarševske družine v najtežjih razmerah, kar pomeni, da imajo v primerjavi z drugimi nižje dohodke na družinskega člana, manj trajnih dobrin, pa tudi ocena zadovoljstva z lastnim življenjem je nižja kot pri ljudeh, ki živijo v drugačnih oblikah družin. Dejansko so takšne družine prikrajšane predvsem z vidika boljšega ekonomskega stanja (gre za običajno le en dohodek, razen če se redno plačuje preživnina), delovnega vidika (težje usklajevanje dela in družinskih obveznosti, nujna pomoč starih staršev ali koga tretjega, težje najti varstvo za otroka) in popolnoma strukturnega vidika (običajno je enostarševska družina materinska: nižja plača, težja zaposlitev ... Tako revščina kot nezaposlenost pomenita za katerokoli obliko družine novo vzpostavljane družinskih razmerij, vsakdanje življenje družin se spremeni (ko nastopi nezaposlenost).

V Sloveniji so se razprave o kakovosti življenja otrok v enostarševskih družinah odvijale predvsem leta 2001, v času referendumu OBMP (oploditev z biomedicinsko pomočjo). Šlo je predvsem za oploditev z biomedicinsko pomočjo samskih žensk. Slovenska družba je pokazala, da vidi enostarševske družine kot nepopolne (kar je zelo tradicionalno dojemanje), v primerjavi z dvostarševskimi družinami pa naj bi otroci v enostarševskih družinah bili deležni manj kvalitetnega življenja.

Ob socialni izključenosti ne smemo pozabiti še na pojav stigmatizacije takšnih družin in seveda otrok.

Razmislite ...

Leta 2001 se je dobra tretjina volivcev odločila, da ne podpira zdravljenja neplodnosti in postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo. Za sprejetje zakona je glasovalo 26,38 odstotka volivcev, proti pa je bilo 72,36 odstotka volivcev.

Kako bi se opredelili, če bi bil referendum danes? Pojasnite svojo odločitev glede na vaše vedenje o družinskih oblikah. Pogovorite se v paru, izmenjajte stališča in poglede.

4.3 STIGMATIZACIJA

Stigma je vsakodnevni fenomen, po svoji naravi paradoksalna, nejasna, pestra in hkrati sama sebi

nasprotujoča. Definirati stigmo je izredno težko, saj je vedno vezana na kulturo, čas in družbo. Kljub temu lahko opazimo stigme, ki se pojavljajo v več obdobjih, nekatere so celo trajne. Kar se razume kot stigmatizirano, se lahko razlikuje od enega socialnega konteksta do drugega. Včasih se celo tako zelo razlikuje, da je težko najti vzporednice. Zato je seznam dejavnikov, ki privedejo do stigem, neskončno dolg in odraža tako tekoče kulturne kot zgodovinske spremembe.

Različne stigme izzovejo različne reakcije nestigmatiziranih ljudi in sicer od simpatije, do odgovornosti, ki vključujejo izogibanje, ambivalentnost in tudi zapuščenost. Zato pravimo, da so stigme nenavadno raznolike. Nekatere stigme izzovejo podobne reakcije ne glede na kulturo in čas. Druge delujejo, kot da so nastale le zaradi potreb v določeni družbi ob določenem času. Kulturni okvir družbe pomaga pri razlagi, kaj je stigmatizirano in kaj ne. Slika 24 podaja definicijo, da stigma ni del posameznika.

Goffmanova (1995) definicija tega fenomena pravi, da **stigmatizirane osebe posedujejo določene sposobnosti, ki so globoko izključujoče, zaradi česar so te osebe obravnavane kot »nepopolne«**.

Slika 24: Stigma

Vir: Lasten, prirejen po Goffman, 1995

»Normalni« in »nenormalni« so vidiki in ne osebe, ki so obravnavane. Nič ni neločljivo povezanega med stigmatiziranimi osebami oziroma sposobnostmi, ki jih delajo stigmatizirane, ampak so ljudje, kvalificirani kot stigmatizirani, takšni le zaradi načina življenja določene kulture, zgodovinskih dogodkov oziroma ekonomskih, političnih in socialnih situacij.

Vsaka družba postavlja hierarhijo ustreznih in neustreznih sposobnosti ter postavlja pravila, kako s takšnimi sposobnostmi upravljati (ravnati), npr. kako zmanjšati stike s stigmatiziranimi osebami. Kot člani družbe poskrbimo, da se stigme ohranjajo naprej preko socialnega učenja oziroma socializacije. Predstave o stigmah tako potujejo iz roke v roko z ohranjanjem (in nadaljevanjem) neke kulture. Po Berger, Berger & Kellner (v Ainlay et al, 1999, 20) »biti človek pomeni živeti v urejeni realnosti.«

Slika 25: Urejanje sveta

Vir: Lasten, prirejen po Goffman, 1995

Vsak postopek urejanja sveta temelji na tipizaciji. Z njimi rutiniramo svoj svet. Rutine postanejo osnova za življenje, svet postane tipičen, to je znan in predvidljiv. »Vse družbe prepoznavajo, opazijo, zaznajo človekove razlike, vendar se družbe razlikujejo glede na to, katere od teh razlik stigmatizirajo« (prav tam, 29). O tem nazorno na sliki 25. Reakcije na stigme so različne, vendar ponavadi niso vezane samo na posameznika, ki je stigmatiziran, ampak tudi na njegovo bližnje okolje. Goffman (1995, 30) govori o »vljudnostni stigmati, ki se razprši od stigmatizirane osebe na njegove »povezave« (ljudi iz njegove okolice)«. Če ima družina vedenjsko problematičnega otroka, postane otrok zaradi **disocialnih težav**

(težav v socialnem prilagajanju), ki se odražajo v okolju, kmalu stigmatiziran (se ne vede tako, kot se od njega pričakuje).

Družbena komunikacija in odnosi se omejuje običajno na celo družino (Stafford et al, 1999). Manj ljudi je povabljenih v njihov dom, enako se zmanjša število obiskov te družine pri drugih ljudeh. V primeru stigme, za katere ljudje niso odgovorni (torej niso sami stigmatizirani, ampak nekdo iz njihove okolice), jim lahko omejitev ali ukinitvev socialnih odnosov povzroči njihov (osebni, družbeni) propad. Družina, posameznik iz okolice v tem primeru niso »krivi« za stigmo, ki jo nosijo, so pa posledice lahko usodne tudi zanje.

Podobno se dogaja v družinah. Otroci postanejo zaradi svojega neprilagojenega vedenja, revščine ... v šoli kmalu označeni, stigmatizirani s strani vrstnikov, prijateljev in tudi učiteljev. Zaradi narave dela učiteljev, le-ti te težave naprej predstavijo staršem. Če so starši takšne vrste informacij dobivali že od drugod, se običajno na opozorila šole sploh več ne odzovejo. Družina se zapre vase, odklanja sodelovanje in pomoč, še pogosteje krivi šolo za vse nastale težave. Na tak način se stigmatizira še sama, saj okolje kmalu prepozna 'nenormalnosti'.

Posamezniki s stigmo se hitro zavejo, na kakšen način jih sprejema družba. Nezmožnost v družbi posedovati zaželene lastnosti običajno vodi k negativnim čustvom, reakcijam, ocenjevanju, te pa v stigmatiziranje. Občutek stigmatiziranosti se pogosto prenaša po generacijah. Otroci so socializirani s strani staršev. Ti jih naučijo vzorcev obnašanja, četudi delujejo proti njim samim oziroma samemu sebi. Stigma je zato lahko trajno vpeta v negativno podobo samega sebe. Stigmatizirane osebe sebe vidijo vedno v nenehnem boju z negativnimi oznakami (Becker et al, 1999, 48).

Razmislite ...

V knjigi Egidija Novljan (2004) Sodelovanje s starši s posebnimi potrebami piše o tem, da pričakovati otroka pomeni kot potovati v deželo, ki si jo vedno želel obiskati. Poizveš vse o tej deželi, se začneš učiti jezika, sprašuješ druge o tej deželi, spoznavaš njeno kulturo in hrano, običaje in navade. In potem sedeš na letalo. Pa le-to pristane na drugi strani sveta, v drugi deželi, katerega jezika, navad in običajev ne poznaš, nihče te ni pripravil na potovanje v drugo deželo, imaš napačno obleko, nepravilen priročnik. Kaj zdaj?

Kaj vse se spremeni? Kdo pravzaprav se spremeni ob tem? Spoznajte družino, ki ima otroka s posebnimi potrebami. Zapišite zgodbo. Kdaj se je začne občutek stigmatiziranosti? Se ta občutek kdaj konča? Presodite v paru, kako pomagati tej družini in otroku, da se lažje vključijo v svoje okolje.

Predvsem kultura je tista, ki večino stigmatiziranih razlik »poudarja«, predaja naslednjim generacijam. **Kultura zajema vse, kar je lahko naučeno in se prenaša na naslednjo generacijo, družbena prepričanja.** Hkrati povezuje posameznika z različnimi odnosi znotraj družbe. Preko kulture se zrcali naša identiteta, saj je le ta neločljivo povezana z našim mestom v družbi in kulturnimi definicijami. Identiteta je način, kako vidimo sebe v odnosu do drugih. Otroci s posebnimi potrebami so npr. stigmatizirani za družbo zato, ker posedujejo za določeno družbo »neustrezne« sposobnosti, ker svoje odzive na situacije pokažejo na družbi nezaželen način. Predvsem zaradi načina vedenja teh otrok postanejo predmet stigme tudi njihove družine.

Logično se zdi, da družina varuje svoje člane pred grdima ravnanjem takrat, kadar omogoča preskrbljenost glede osnovnih bioloških, psiholoških in drugih potreb. Nadalje žal logično sledi, da takrat, ko družina ne deluje kot varno okolje, največjo škodo utrpijo otroci, saj nimajo razvite ne telesne moči, ne psiholoških obramb, s katerimi se pred destruktivnimi vplivi okolja (tudi lastne družine) lahko zaščitimo odrasli ljudje, ne socialne moči, da si na primer poiščejo pomoč v okolju zunaj družine, ali si celo izberejo drugi

dom. Otrokom je družina, v kateri so rojeni, edina, ki jo poznajo (Rus Makovec, 2003). Družinske terapije v Sloveniji so težje dostopne in zato družine ostajajo izven obravnave. Delo s starši je poseben, zahteven proces, ki bi ga morali opravljati le za to usposobljeni strokovnjaki.

»Otroci se v družini od skrbnikov v vsakodnevnih odnosih učijo, kako se je treba odzvati v različnih situacijah; najprej jih oponašajo, nato to vedenje ponotranjijo« (Bandura v Rus Makovec, 2003, 28). Odrasli torej otrokom dajejo model socialnega vedenja.

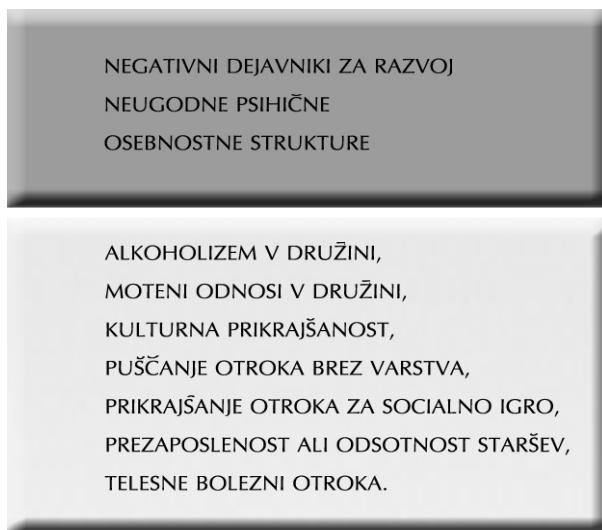

Razmislite ...

Poiščite knjigo Alenke Rebula-Tuta z naslovom *Globine, ki so nas rodile*. Razmislite o svojih podobnostih s svojimi starši.

V skupini zaigrajte »čebulno igro«. Na prazen list papirja narišite pet krogov, enega v drugem, z razmikom za pisanje. V vsak krog napišite eno svojo lastnost, ki vas tipično opisuje (spomnite se tako dobrih kot slabih lastnosti). Razmislite, ali so vam vaši otroci v čem podobni oziroma po čem ste najbolj podobni vašim staršem. Naloga je zelo preprost način, kako priti do spoznanja, da je družina del vsakega posameznika in da se družinski vzorci prenašajo iz generacije v generacijo.

Če je otrok izpostavljen le agresivnim modelom vedenja svojih bližnjih, se postavlja vprašanje, kako in če sploh lahko otrok razvije strategije neagresivnega reševanja konfliktov. Negativne dejavnike prikazuje slika 26.

Slika 26: Negativni dejavniki
Vir: Lasten, prirejen po Praper, 1995

Internetni vir

O nasilnih otrocih lahko najdete več posnetkov. Poglejte oddajo Trenja na <http://poptv.si/multimedia/trenja-ponoreli-otroci.html>.

V Sloveniji se veliko govori in piše o nasilništvu. Spomnite se študentskih demonstracij 19. maja 2010. Kritično ovrednotite pojav nasilništva. Razmislite, ali obstajajo situacije v vašem življenju, ko ste (ali bi) nasilno reagirali. Bodite kritični do sebe.

(Obvladovati druge pomeni imeti oblast, obvladovati sebe pomeni imeti moč – Tao Te Ching)

Starši poskušajo oblikovati svoje otroke po merilih idealnih predstav o otrocih, ki jih razvijejo v poteku oblikovanja lastnega življenjskega sveta. Izkaže se lahko, da so starši »toksični« za otroke.« (Giddens, 2001) Toksični starši vsako uporništvu, pojavljanje razlik med njimi in otroci vzamejo kot napad nase. Branijo se tako, da krepijo otrokovo odvisnost in nemoč. Ločimo različne vrste toksičnih staršev:

- čustveno neprimerne (prenašajo odgovornost na svoje otroke),
- nadzorne (otrokovi občutki in vse je podrejeno staršem),
- starši, ki fizično ali psihično zlorablajo otroke, tudi spolno zlorablajo.

4.4 MARGINALNE SKUPINE, PRISELJENCI

Proučevanja medkulturnih stikov in posledičnih kulturnih sprememb, ki jih medkulturna srečanja vnašajo v družbeno življenje, se izpostavljajo kot vse aktualnejša. Z naraščajočo prostorsko mobilnostjo, množičnimi ekonomskimi migracijami, višanjem izobrazbene ravni, zaposlovanjem žensk, višanjem pomena pridobljenega statusa in vse očitnejšimi posledicami sekularizacijskih procesov ter sodobnih globalizacijskih trendov, ki spodbujajo medkulturne stike in izmenjave je mogoče zaznati tudi naraščajoče število tovrstnih družinskih oblik, med katere sodijo etnično mešane družine. Ko govorimo o etnično mešanih družinah, imamo v mislih tako **rasno, religiozno kot kulturno (jezikovno) mešane družine**. »Tako lahko govorimo o medrasnih, medreligioznih ali medkulturnih partnerstvih oz. družinah« (Sedmak, 2006, 191).

Primer iz vsakdanjega življenja

»Ma on mi včasih reče, žena v Bosni to ne bi napravila. Jaz pa mu rečem, briga me, jaz sem v Sloveniji, ne dol ... Jaz tud pridem lačna iz službe in moram počakat, da naredim (za jest). Sej bomo jedli, če ne bomo ob šestih, bomo ob sedmih, osmih. In to je normalno povsod, kjer so ženske zaposlene.« (Slovenka, poročena z bosanskim Srbom)

»Naše mentalitete zaenkrat ne grejo skupaj. Sistem vseh bosanskih mam je, da otroka navadi, da je žena, to pomeni prvo, da je gospodinja. In recimo, greš delat in prideš domov, hočeš imet za jest! A za jest ni nič. To je sramota, zakaj imaš ženo! Jaz recimo, ni šans, da si kaj sam naredim. Raje grem jest v gostilno. (Bosanski Srb, poročen s Slovenko)
(Sedmak, 2006, 210)

Razmislite o raznolikosti v vaši družini. Če imate partnerja, razmislite, katere stvari počne drugače kot vi, pa ste se na to drugačnost privadili. Presodite, zakaj takšna družina (kljub očitkom) dobro deluje. Kritično osvetlite, kakšno vlogo ima tradicija pri oblikovanju družinske dinamike. Spomni se tudi na pretekla poglavja.

V Sloveniji še ni bila narejena celovitejša raziskava, ki bi obravnavala potek vključevanja priseljencev, državljanov tretjih držav, na ključnih področjih družbenega življenja in odnos večinskega prebivalstva do njih. Oboje pa predstavlja osnovo za načrtovanje celostne integracijske politike in njeno operacionalizacijo. Podobno kot pri drugih novih članicah EU, je tudi v Sloveniji večina tujcev (približno 90 odstotkov) priseljencev, ki so prišli iz sosednjih držav. **Največji delež med tujci v Sloveniji zastopajo državljani Bosne in Hercegovine.** Med njimi prevladujejo moški.

Poglavitni razlogi za priselitev v zadnjih nekaj letih so: **zaposlitev, sezonsko delo in združitev družine.** V največjem deležu so naseljeni v osrednjeslovenski in savinjski regiji. Za priseljence (državljanke tretjih držav) je značilno, da so zaposleni zlasti v gospodarskih dejavnostih, kot sta gradbeništvo in predelovalna industrija, znotraj njih pa večinoma zasedajo manj zahtevna delovna mesta. Takšen naj bi bil opis povprečnega priseljenca, državljanca tretjih držav. Vendar pa se upravljavci politik ne smejo zadovoljiti samo s površnim pregledom osnovne demografske strukture populacije priseljencev.

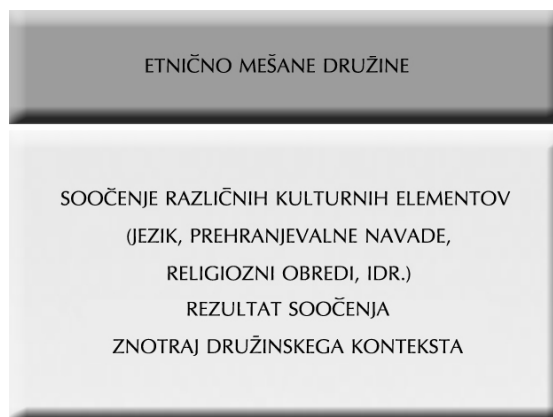
Internetni vir

Iz uradnih evidenc Statističnega urada

www.stat.si

najdite podatke o narodni homogenosti oziroma heterogenosti družin za leto 2002. V paru izdelajte tabelo s podatki: koliko etnično mešanih družin je v Sloveniji, kje jih je največ in sklepajte tudi, zakaj so na tem področju. Svoje rezultate primerjajte z ostalimi udeleženci. Problematiko mešanih zakonov izpostavite po tehniki »pro et contra«.

»Relativno nižjim stopnjam etničnega mešanja na ravni družinskega življenja smo priča tudi v primeru Romov (16,8%), Bošnjakov (23,8%) in Muslimanov (25,8%)« (Sedmak, 2006, 200). V primeru **Romov** gre za pojav manj prepustnih etničnih meja, ki omejujejo možnost medetičnih stikov in posledično vzpostavitev etnično mešanih družin, v katere bi bili vključeni pripadniki romske skupnosti. Manj prepustne etnične meje romske skupnosti pa spremljajo še zakoreninjeni etnični predsodki v odnosu do Romov s strani pripadnikov drugih etničnih skupin in njihovo prostorsko ločevanje, ki prav tako otežuje medetične stike in vključevanje v okolje. S čim se mora soočiti etnično mešana družina, prikazuje slika 27.

Slika 27: Etnično mešane družine
Vir: Lasten, prirejeno po Sedmak, 2006

Med preučevanjem etnično mešanih družin se kot pomembno izpostavi **soočenje različnih kulturnih elementov** (jezik, prehranjevalne navade, religiozni obredi idr.) znotraj družinskega konteksta in vprašanje rezultata tega soočenja. Raziskave, ki proučujejo predvsem negativne vidike etnične heterogamije, rade izpostavljajo, da so **etnično mešani zakoni in partnerstva manj trajni in stabilni** (Sedmak po Merton, 2006). Potrebe po dodatnem medkulturnem prilagajanju, (kulturno definirana) pričakovanja in odnos širše družine ter etnične skupine pa naj bi še dodatno vplivali na (ne)zadovoljstvo partnerjev. Nedvomno je vprašanje (ne)zadovoljstva s partnerskim in z družinskim življenjem pomemben pokazatelj kvalitete posameznikovega življenja. Razlogi, ki zmanjšujejo zadovoljstvo partnerskega in družinskega odnosa, pa so prevelike kulturne razlike in posebno prevelike razlike v pričakovanjih, ki se nanašajo na spolne vloge.

Internetni vir

Na internetni strani

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-skupina-od-dol.html>

je objavljen prispevek o učencih iz nekdanjih jugoslovanskih republik. V knjižnici poiščite knjigo

Čefurji raus, avtorja Gorana Vojnoviča. Razmislite o težavah, s katerimi se soočajo migrantske družine. Opredelite se do izrazov »čefur, cigan, jugovič, bosanc«.

Rezultati raziskave, izvedene med otroki etnično mešanih družin, nam povedo, da otroci sami po sebi s svojo etnično mešano tradicijo nimajo težav. Kulturno, jezikovno, versko in ostale različnosti svojih staršev sprejemajo kot nekaj danega, nevprašljivega in neproblematičnega, vse dokler se v njihovo ozko družinsko življenje ne vključi širša sorodniška mreža, soseska, sošolci in širši lokalni ter splošni družbeni kontekst (prav tam). **Potencialni problemi so produkt (neprimerne odziva) okolja**, kar pomeni, da v kulturno pluralnem, strpnem in ozaveščenem okolju etnična mešanost na ravni družine ni in ne more biti samoumevno problematična (prav tam, 211).

Razmislite ...

V prvem poglavju je navedena spletna stran, kjer ste si lahko ogledali prispevek iz življenja romske družine. Romske družine pri nas običajno niso etnično mešane. Izpostavite vzroke za takšno »nemešanje«. Kritično osvetlite problem tudi ob pomoči priloge štiri na koncu učbenika.

Po mnenju Urek (1997) bi morale socialne službe povečati občutljivost za življenjske realnosti in okoliščine pripadnikov etničnih manjšin v Sloveniji ter delati na tem, da bi načine podpore in pomoči zanje prilagodile tako, da jim bodo dostopni, sprejemljivi in razumljivi. Če sami ne obvladajo jezika etnične skupine, bi bilo potrebno zaposliti prevajalce, ki prihajajo iz tistih kulturnih okolij, saj pri tem ne gre le za prevajanje iz enega v drug jezik, ampak za prevajanje kulturnih pomenov. Znano je, kot opozori Urek, da »so t.i. **beseđe, ki pomagajo, v vsaki kulturi drugačne**, kot tudi to, da se v sistemih pomoči pripadnike drugih kultur zaradi posebnih idiomov, ki jih uporabljajo, pogosteje označi, da govorijo nesmisel ali da so nori« (prav tam, 387).

Raziščite ...

Kot organizator/ka socialne mreže morate vzpostaviti stik z družino iz tujejezičnega okolja. V Slovenijo so se priselili pred nekaj tedni, slovenskega jezika ne zna nihče. Zapišite vaš načrt pomoči tej družini— primarne naloge (nujne) in sekundarne naloge (manj nujne, a pomembne). Načrte predstavite vsem udeležencem. Sklenite dogovor in ustvarite skupni načrt pomoči.

Več o marginalnih skupinah in družinah poiščite v priloženi literaturi in na spletu. Gre za področja, ki so predmet raziskovanj šele v zadnjih desetletjih. Dobre primere prakse predstavite ostalim udeležencem izobraževanja.

Oblikujte svojo razlago pojmov:

toksični starši, heterogamija, marginalne skupine.

Sklepne misli

*Če so zamorci
za morjem živeči ljudje,
potem smo tudi mi nekomu
za-morci.
(zapis otroka)*

Danes govorimo o multikulturnih družbah, ker se meje med državami brišejo, tabuji o neznanih in »drugačnih« tujcih padajo. Spremembe so hitre, zato jim večina ljudi težko sledi. In tisto, kar je drugačno od »vajenega«, domačega, svojega, (p)ostaja predmet stigmatizacije in socialne izključenosti.

Drugačnost ljudi, tako po veri, kulturi, rasi, kot tudi po izgledu, še zmeraj povzroči določeno nelagodje. Slovenska družba je vajena predvsem mešanih zakonov iz bivših republik Jugoslavije, a smo še vedno precej netolerantni tudi do takšnih tipov družin. Multikulturnost je eden izmed temeljnih ciljev evropske kulture, zavedati se drugačnosti v smislu posebnosti, priložnosti, pozitivnega sprejemanja.

Tudi revščina postaja danes stigma, ki izloča iz vsakdanjega življenja. In s tem socialna izključenost postaja še težja, še manj obvladljiva, za mnoge težko rešljiva. Otroci so v svoji preprostosti povsem neškodljivi, zato je prav, da jih učimo medkulturnosti in strpnosti takoj, vedno in povsod. Kar jim da družina, se odraža v njihovem ravnanju. Za družine, ki so odrinjene od dogajanja iz različnih vzrokov, pa potrebujemo dovolj dobre mehanizme in načine pomoči. Poseben poudarek dajemo tudi romskim družinam in družinam telesno prizadetih, ki potrebujejo svoj »kovček« pomoči. Zavedati se moramo, da smo tudi mi lahko nekje, nekoč marginalna skupina, ki išče pomoč.

Utrjevanje znanja

V članku avtorice Kordigel (2010) z naslovom *Vsega ne zmorem sam*, je opravljen intervju z predsednikom romske skupnosti v Sloveniji, Jožekom Horvatom Mucem. Ob njem utrdite znanje tega poglavja.

Vsega ne zmorem sam

Jožek Horvat Muc o vzrokih za odstop z mesta predsednika Sveta romske skupnosti in o romski problematiki v Sloveniji
Taja Kordigel

- Ste odstopili zaradi številnih funkcij, ki jih opravljate? Ste imeli preveč dela?

"Ne zaradi obilice dela, ampak zato, ker moje delo ni imelo zelenih izidov. Ni mi uspelo doseči boljšega sodelovanja med člani Sveta romske skupnosti. Nekateri svoje vloge niso jemali resno."

- Kako je bilo to vidno?

"Nekateri niti na sestanke niso hodili, drugi so svojo politično funkcijo izkoriščali zgolj za medijsko popularnost. Pričakoval sem, da se bomo vsi skupaj zavzemali za boljši položaj Romov. Svetniki na terenu sploh niso bili dejavni."

- Ali zato, ker so menili, da se nič ne da narediti?

"Morda tudi zato, a sistem delovanja skupnosti daje moč, da nastopimo v določenem okolju kot avtoriteta. In to je orodje proti tistim, ki bežijo od realnosti."

- Kaj bi moral imeti novi predsednik sveta?

"Ni treba biti glasen, kot nekateri menijo. Glasnost še ni prepričljivost. Predsednik mora imeti pravna in politična znanja ter predvsem poslušaj okolje. Prav tako se mora zavedati, da mora včasih tudi narediti kakšno stvar, ki je ne želi, a mora, ker to narekujejo pravila. Zavedati se mora, da ni pomemben trud, ampak dosežek. Kot pri nogometu, kjer štejejo le goli."

Morali bi se učiti romske zgodovine

- Je to zato, ker je v skupnosti premalo intelektualcev?

"Vsekakor zagovarjam, da manjšina mora imeti intelektualce. Vendar ni pomembna samo izobrazba, ampak tudi, kako tematiko razumemo in kako se z njo spopademo. Manjšinski aktivisti morajo poznati tudi romsko kulturo, zgodovino. Iz manjšinske osnove namreč prihaja ohranjanje kulturne identitete in osnovne manjšinske vrednote."

- Kako uvedba devetletke, torej zgodnejša integracija v okolje, v katerem se govori slovenski jezik, deluje na romsko skupnost?

"Spoznavanje slovenskega jezika je za Rome prav gotovo zelo dobro. Neizogibno je dejstvo, prej ko otroka damo v integracijski sistem izobraževanja, prej se

bo naučil slovenskega jezika in življenja z neromskimi otroki. Med njimi in romskimi otroki je namreč prebogosto deljenje na ene in druge."

- Imajo romski otroci zaradi pogostega ksenofobično-inferiornega etiketiranja travme?

"Seveda. Krivo je predvsem to, da v slovenskem prostoru primanjkuje osveščenosti. Nesprijemljivo je, da se otroci v šoli učijo zgodovine Turkov in Grkov, ne pa tudi zgodovine Romov. Če bi otroci poznali medsebojno drugačnost, bi se tudi bolje razumeli. Danes je Slovenija tako multikulturna, da bi morali dati vsakemu posamezniku priložnost, da svojo identiteto lahko izrazi."

Zakoni o Romih ne zadoščajo

- Se še močno občutijo stereotipi o Romih?

"Še danes je ponekod slišati stereotipne grožnje otrokom, da bodo prišli Romi in jih bodo ukradli. To se, žal, prebogosto govori. Ali pa to, da krademo. Ali ste že kdaj slišali, da je rekel Rom, da pride Nerom in bo romskega otroka peljal v plinsko celico ter ga bo zažgal? Ali pa to, da ga bodo odpeljali in mu odsekali jezik oziroma ga bodo dali drugemu staršu ali ga zasužnjili? Tega Romi ne govorimo, čeprav bi to ustrezalo zgodovinskim dejstvom. To so namreč krivice, ki so se Romom dogajale, a o tem molčimo."

- To mora zelo boleti ...

"Romi smo zelo potrpežljivi, ne glede na to, da drugi do nas niso. Naši otroci in odrasli so navajeni od Neromov slišati marsikaj. Vajeni so, da jih ne spuščajo v diskoteke, da se znajdejo v okolju, kjer se nihče noče z njimi pogovarjati, jih pogledati. Z vsem tem se morajo Romi spopadati. Seveda včasih tudi počni in se zgodi to, kar se ne bi smelo zgoditi. Vendar je vsaka manjšina toliko močna, kolikor kulturne širine premora. Da pripadniki vedo, kako se obnašati in se tudi postaviti zase."

Na Dolenjskem, v Posavju in v Beli krajini si Neromi še danes dovolijo Rome zaustavljati pri skoraj vsaki stvari, ki se je lotijo. Predpostavljajo, da sami vedo, kaj je dobro, in se morajo Romi

njihovi volji in odločitvam podrediti. V Prekmurju je drugače. Razlika v razvitosti je 50 let. Če se zadeve ne bodo uredile, se bodo razlike še povečevale. Nujno je treba sodelovati, komunicirati. Tudi Romi in Neromi se bi morali pogovarjati o težavah skupaj za mizo."

- Od kod izvirajo razlike med Romi?

"Ko smo v Prekmurju začeli reševati problematiko z Neromi, se na Dolenjskem z Romi nihče ni želel ukvarjati. Ravnali so z njimi po načelu: 'Naj bodo tam in nam dajo mir.' V Prekmurju v času druge svetovne vojne, ko naj bi Rome iztrebili, so domačini Rome obravnavali tako, da so jih v poročilih navajali kot zaposlene, kot člane skupnosti, in so trdili, da prispevajo svoj del k razvoju. Na Dolenjskem tega še danes nimamo."

- Je za razlike kriva tudi nenaklo-njenost lokalnih skupnosti?

"Največ. V slovenskem prostoru se vsi sklicujejo na zakonsko ureditve položaja Romov. A to ni realno. Ni res, da se življenje Romov lahko tako uskladi. V preteklosti takih zakonov namreč ni bilo, pa smo v Prekmurju vseeno dobro sodelovali."

Nihče jih ne usmerja

- Kakšen je položaj romske ženske?

"Vedno se je govorilo, da je romska ženska najboljša mati. V preteklosti je brez materialnega in finančnega bogastva namreč znala vzgojiti tudi sedem otrok. Morala se je ponižati, tudi prosjčiti in delati moška dela na poljih, da je preživljala družino. In ni je bilo sram. Zato je romska mati spoštovana in ima povsem drugačno vlogo kot pri Neromih, kjer ponekod tega spoštovanja še danes ni."

- Kako je z zaposlovanjem romskih žensk?

"Številno zaposlenih Romov je po spolu enakomerno. Ko je Slovenija postala samostojna in smo prevzeli kapitalistični sistem, smo bili prve žrtve Romi. Najprej smo bili iz podjetij odpuščeni prav mi. Imeli smo primere, ko so delodajalci objavili prosto delovno mesto, a je bilo odkrito zapisano, da Romi nismo zaželeni."

- Je tudi zdajšnja recesija vplivala na položaj Romov?

"Zelo. Prispevala je k dodatnim težavam. Že tako smo ogrožena skupnost, na robu družbe. Zdaj se moramo boriti še za preživetje."

- Tako kot mnogi Neromi.

"Drži. Vendar je Neromom recesija prinesla veliko siromaštva, pa skrbi ljudem, izgubo stanovanj, nemožnost šolanja otrok

in odpuščanje na eni strani. Po drugi strani pa so nekateri, ki so že bili bogati, postali še premožnejši. Romi pa nikakor nismo pridobili. Tako ponovno nismo v enakem položaju kot drugi."

- Zavzimate se za ustanovitev katedre za romologijo. Zakaj?

"Ja, v Kopru. Z romskimi temami bi radi izobrazili Rome in tudi drugim nudili osnovna znanja o Romih ter jim tako pomagali, da jim je lažje treba dati enakovreden položaj."

- Pred petimi leti je v Sloveniji študiralo le šest Romov. Po osnovni in srednji šoli se izgubijo. Zakaj izstopijo iz izobraževalnega sistema?

"Morda so hitreje zreli. Moramo pa se zavedati, da romski starši svojih otrok niso znali pravilno usmerjati. Ko je otrok v puberteti, si sam ne zna pomagati. Pogosto se je dogajalo, da so otroci iz šolanja izstopili, ker jih neko specifično področje ni zanimalo. Neromski otrok, ki bi se mu to primerilo, bi se odločil za kaj drugega, romski pa je ob zaprtju največji vzrok pa je to, da romski otrok, tako kot njegovi starši, razmišlja, da je šolanje zaman, ker tako in tako ne bo dobil službe. Marsikdo se kasneje, ko odraste, odloči za vključitev v izobraževalne sisteme za odrasle. V Prekmurju je bilo v preteklosti opaziti, da strokovnjaki, ne glede na uspeh otroka v osnovni šoli, Rome usmerjajo v tekstilno ali kovinarsko srednjo šolo. Ti industrijski panogi pa nimata prihodnosti. In zato so mnogi brez službe."

- Ali staršem razlagate vse to?

"Da. Nekateri starši to razumejo zelo dobro. Drugi pa tega niso dojeli in se z njimi ne moremo prav pogovarjati. Osveščanje namreč jemljejo kot vsiljevanje in vmešavanje v njihov način vzgoje in življenja. Manjka pa tudi dialog med šolskimi strokovnjaki in starši."

- Kakšno vlogo imajo pri oblikovanju odnosa do Romov slovenski mediji?

"Naredijo ogromno škode. Ko Stanko naredi kaznivo dejanje, takoj govorijo, da je to delo Roma. S tem sprožijo val nasprotovanj proti manjšini. In to počnejo večinoma. Ne zavedajo se, da ob vsakem negativnem pisanju sprožajo val diskriminacije in spodbujanje neravnopravnosti. Informacija v medijih je evredukcija in nekega oblikovanja. Ob obravnavanju najpogosteje kršijo kodeks."

ALI LAHKO O ROMIH DANES GOVORIMO KOT PRISELJENCIH? OPREDELITE, KATERE SO DRUŽINE PRISELJENCEV IN KATERE NE.

NAVEDITE DEJAVNIKE, KI GOVORIMO V PRID DEJSTVU, DA JE SLOVENIJA MULTIKULturnA DRŽAVA.

ANALIZIRAJTE V SKUPINI, KAKO DELUJE STIGMA "BITI ROM" V SLOVENIJI. UGOTOVITE BISTVENE ZNAČILNOSTI IZ ČLANKA IN DRUGIH VIROV (NAŠTETIH V LITERATURI). POGLOBITE SVOJE ZNANJE O ROMSKI PROBLEMATIKI.

OVREDNOTITE V PARIH, KAKO DANAŠNJE EKONOMSKE TEŽAVE VPLIVAJO NA ŽIVLJENJE ROMSKIH IN NEROMSKIH DRUŽIN. IZMENJAJTE POGLEDE.

5. OTROŠTVO IN VZGOJA

Cilji v poglavju

1. Kako se je razvijalo otroštvo skozi zgodovino?
2. Poznamo (kvalitetno) vzgojo za zdrav razvoj otrok?
3. Kako otrok gradi svoj čustveni svet?
4. Katere so čustvene stiske po razpadu družine?

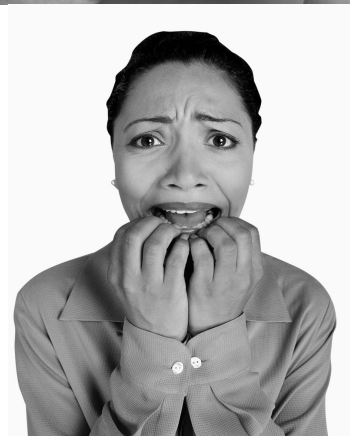
Otroštvo je del življenja, ki ga zaznamujejo brezskrbnost, igra, odsotnost skrbi. Vendar ni povsod po svetu vsem otrokom dano doživeti in izživeti pravega otroštva.

Otroštvo je od odraslosti ločena doba šele zadnjih nekaj stoletij, saj je prej veljajo, da je otrok le pomanjšanja odrasla oseba. Takrat so ga tudi slikali kot majhnega odraslega. Na renesančnih slikah vidimo podobe otrok v oblačilih odraslih, saj so se otroška oblačila pojavila veliko kasneje. Danes vidimo otroke, jih ločimo od odraslih ljudi po izgledu, kljub temu pa jim nalagamo vrsto odgovornosti in zahtev.

Teorija in praksa potrjujeta, da so otroci danes enaki kot pred nekaj desetletji. Imajo enake potrebe, želje in interese. Ker pa se je svet okrog nas toliko spremenil, smo odrasli ljudje začeli posegati v otroštvo in ga spreminjati. To počnemo z načini vzgajanja.

Država je zaradi povečevanja števila zaposlenih žensk uredila tudi vzgojno-varstvene ustanove za predšolske otroke, o čemer več v zadnjem poglavju. S tem močno vplivala na samo otroštvo.

Poglavje, ki je pred vami, prikazuje teoretična spoznanja in išče »dokazila« o pravilni (?) vzgoji otrok. Poznati razvoj čustev in stanje otroka ob čustveno najbolj težkih trenutkih, kot je npr. ločitev pa je doprinos k boljši praksi. Zastavljena vprašanja vas spodbujajo, kako teorijo povezovati s prakso in aktualnimi temami.

5.1 OTROŠTVO NEKOČ IN DANES

V sodobnem družboslovju otroštvo velja za družbeni konstrukt, ki je zgodovinsko in kulturno spremenljiv, zaradi česar sta vprašljiva tako njegova biološka določenost kot kulturna univerzalnost. Obstajajo različne opredelitve otroštva in otroka skozi čas. Otrok je bil prej predmet sociološkega preučevanja le v okviru drugih institucij (šola, družina). Šele v zadnjem desetletju se pojavlja kot samostojni predmet proučevanja (Corsaro, 1997).

»Beseda otrok je pri slovanskih narodih skozi dolga stoletja pomenila predvsem delovno silo, služabnika, tlačana, paža, hlapca in celo sužnja« (Puhar, 1982, 107). **Otrok je danes po opredelitvi Konvencije o otrokovih pravicah iz leta 1989 človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. Ni pravni subjekt, zanj veljajo posebna zakonska določila in posebna sodna obravnava. Prav tako ni politični subjekt, saj nima volilne pravice. Velja za neoblikovano, nedoraslo bitje, ki ga je potrebno v prvi vrsti zaščititi.**

Internetni vir

Na internetni strani

<http://www.zpms.si/programi/otrokove-pravice/>

si lahko preberete, kdaj do varuha otrokovih pravic v Sloveniji. Zavzemite kritično stališče do dejstva, da Slovenija še nima varuha otrokovih pravic. V paru ovrednotite pomen takšnega varuha za otroka in njegove starše.

Otroštvo, kot od odraslosti ločena doba, je mlajšega nastanka, saj ga srednji vek v Evropi ni poznal. »Pri nas se je nerazlikovanje med sfero odraslosti in otroštva obdržalo še vse 19. stoletje« (Zidar, 2003, 360). Aries (1991) v svojem delu prvi opozarja na nastanek otroštva kot posebne dobe življenja zaradi pojava šole, saj naj bi prav šolski razredi proizvedli sodobno starostno razlikovanje. Srednjeveška šola starostnega razlikovanja ni poznala. Corsaro (1997, 4) opredeljuje otroštvo kot družbeno konstruirano dobo, v kateri živi otrok svoje življenje.

Za otroke je otroštvo začasna doba, medtem ko je za družbo na drugi strani otroštvo stalna oblika, ki nikoli ne izgine, čeprav se preko svojih članov nenehno spreminja. Včasih je težko prepoznati otroštvo kot samostojno kategorijo, saj pogosto menimo, da je otroštvo le doba, v kateri se otroci pripravljajo na vstop v odraslo dobo.

Primer iz vsakdanjega življenja

Matej je petletni fantič, ki živi skupaj z mamo, očetom in sestro Nejo. Matej ne obiskuje vrtca. Vsak dan poteka tako, kot si sam zaželi. Mami naroči, kaj želi jesti, kdaj se bodo igrali, kje in s čim se bodo igrali, kdaj bo on spal in kaj vse bi še rad počel. Mama svoje »naloge« uspešno opravlja. Vrtca ne obiskuje več, ker je tam zahteval enako »uslužnost« tudi od vzgojiteljic, zaradi česar so imeli veliko težav. Vzgojiteljice so mami povedale, da ima Matej težave v socialnem prilagajanju, bivati in delovati v skupini in podobno. Mama ga je iz vrtca izpisala, saj verjame, da je njen Matej popolnoma vzoren fantič.

Danes vse prepogosto sprašujemo otroke po njihovem mnenju npr. o tem, kam gremo na dopust, ali bi želeli biti vegetarijanci in podobno. Razmislite, do katere meje in za katere stvari se z otroki lahko posvetujemo, kje pa le prelagamo odgovornost na njihova ramena. Kritično razmislite, zakaj starši v večini primerov dajejo pobudo za odločanje otrokom. Svoja mnenja soočite v skupini. Izpostavite

Na otroke se je gledalo kot na nekaj, kar bodo postali in ne na nekaj, kar so. To danes ne drži, saj so otroci del družbe že od svojega rojstva, enako otroštvo (prav tam, 5). Nova **sociologija otroštva** poudarja, da so otroci aktivni »proizvajalci« lastne družbe in družbe odraslih ter da je otroštvo sestavni del družbe. Hkrati s tem se danes pojavlja nov izraz **protektivnega otroštva**. Ta pojem pomeni poglobljanje skrbi za otroke in za njihovo vsestransko blaginjo. Vključuje mnogovrstne (nove) aktivnosti in prakse, ki izražajo vedno bolj intenzivno skrb za otroke, njihovo blaginjo, izobraževanje ... Na starše, predvsem na matere, vpliva vedno bolj obremenilno, saj zahteva zelo veliko materialnega vlaganja ter emotivnega dela z otroki (Švab, 2002).

Zakaj (postmoderno) protektivno otroštvo:

1. v postmodernosti je potrebno koncept otroka na novo premisliti, predvsem stvari, povezane z ohranjanjem in varovanjem družbenih vezi, stabilnostjo in integracijo;
2. v postmodernosti otroke doživljamo (vsaj na ravni razprav) kot individuume, katerih avtonomijo je treba varovati in ohranjati;
3. postmodernost vključuje povečan nadzor nad otroci;
4. v postmodernosti otrok ostaja v odvisnosti, faza odvisnosti (LAT-faza) pa se vse bolj podaljšuje (Švab, 2001).

Iz vseh štirih navedb lahko potegnemo vzporednice s statističnimi podatki o družinah. V Sloveniji **mladi čedalje pozneje zapuščajo dom**. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (www.stat.si) v starosti med 25. in 29. letom živi doma s starši še polovica otrok; med temi je več fantov kot deklet, ker si te prej oblikujejo svojo družino.

Otrokove pravice se ne spreminjajo po vsebini, postajajo pa vedno pogostejše **orodje sporov v šolah**. V zadnjih štirih letih so se številni šolski pravilniki precej spremenili v smislu dajanja več možnosti otrokom in njihovim zakonitim zastopnikom. Že dolgo ni več le učitelj tisti, ki vodi učni proces, saj so otroci zmeraj bolj zahtevni, več znajo, zaradi česar potrebujejo povsem prilagojeno, individualno delo že v razredu. Učne oblike in metode dela se spreminjajo neprenehoma. Starostno podobne generacije otrok se med seboj izredno razlikujejo, kar zahteva vedno nova znanja učiteljev. Šola kot institucija, v kateri otrok v času otroštva preživi največ časa, tem spremembam ni sposobna slediti s takšno hitrostjo.

V postmodernih razmerah in rizični družbi mora družina najti prave mehanizme za spremembo **napetosti**, ki jih proizvaja postmoderna družba. Napetosti se, če jih ni mogoče ustrezno usmeriti drugam, odražajo tudi v napetosti med člani družine. Še največkrat pri njenem najšibkejšem členu – otroku. Prihaja do napetosti v otroštvu, zaradi česar za otroke skrbimo še bolj. Vendar skrb presega le dajanje ljubezni in osnovnih vrednot družbe. Otroštvo danes vse bolj zahteva materialne dobrine.

Načrtno **pomikanje izobraževalnega procesa v čedalje zgodnejša leta** vnaša še eno spremembo v otroštvo, to je »pospeševanje otroštva« (Gilliss v Ule, 1999, 266). V današnji družbi je posameznik prisiljen skrbeti zase. Takšno življenje terja od ljudi podobno prilagodljivost in kreativnost. Enostavno ne prenaša vnaprej določenih osebnih in socialnih identitet, trajnih življenjskih stilov, stalne prikljenosti posameznikov na nekoga ali na nekaj. Zato je posameznik prisiljen k individualnemu, osebnemu stilu življenja, dela, učenja ...

Posameznik je vedno bolj pod pritiskom družbe (preobremenjen z družbenimi spori, z izgubo »opor«), **negotov, nekompetenten, predvsem vse več stvari je odvisnih od njega samega in njegovih izbir**. »S politizacijo otroštva so otroci vse pogostejše predmet raznih anket in spraševanj. Njihovo mnenje je postalo zanimivo za družbo. Otroke družba prisiljuje, da že zgodaj odločajo o svojem življenju.

Poiščite ...

V čem se kaže fleksibilnost posameznika danes? Poglejte na internetno stran zavoda za zaposlovanje. Ali bi se na dan, ko ste pogledali na omenjeno internetno stran, z vašo izobrazbo lahko zaposlili v domačem kraju ali okolici?

Fleksibilnost se kaže tudi v tem, da se ljudje odločijo za eno izobrazbo, potem pa jih pridobijo še več in se tako prilagajajo zahtevam trga delovne sile. Poiščite v svoji okolici takšen primer. Presodite v parih, kako lahko fleksibilnost ljudi škodi. Kritično ovrednotite lastno fleksibilnost. Svoje misli predstavite skupini.

5.2 VZGOJA OTROK

Vzgoja, kot element otroštva v smislu **socializacije**, postaja vedno bolj zahtevna in kompleksna. Iz domene družine se je preko institucij prenesla na skorajda vsa družbena področja. Vedno bolj se poudarja pomen pravilne, ustrezne vzgoje. Kaj se razume kot takšno, je spet predmet (strokovnih) razprav. Otrok si danes svojo identiteto realizira in uresničuje z družbenim delovanjem, pri čemer je pomembno gledati na vzgojo iz otrokove plati. Vsemu temu se v današnjem svetu podreja tudi šola.

Pregled skozi zgodovino nam pokaže, da je imelo najpomembnejšo vlogo v vzgoji otrok **zastraševanje**. Otroke so strašili z izumljanjem duhov in prikazni, z gledanjem mučenja, krstili so jih v mrazu, dojenčke so trdno povijali in nenazadnje oddajali otroke v varstvo in vzgojo drugam, v druge kraje, proč od doma. Pravilen in stalen kaznovalni režim naj bi veljal za učinkovito vzgojno sredstvo, ki bi omogočilo ustrezen razvoj otrokove osebnosti. Od vseh vzgojnih sredstev je bila najbolj učinkovita telesna kazen.

Razmislite ...

Nasilje nad otroki je danes prepovedano, pa še vseeno ga otroci doživljajo v vrtcu, šoli, med vrstniki in doma. Poiščite v dnevnem časopisju članek o nasilju nad otroki. Skoraj zagotovo ga ne boste našli, saj se še vedno o tem ne piše in govori veliko. Običajno informacije o nasilju izvemo šele takrat, ko izbruhnejo v tolikšni meri, da ogrožajo življenje otroka. Zakaj? Bodite kritični do pojava nasilja.

V skupini predstavite tri nasilne dogodke iz prakse. Listek z opisanimi dogodki pošljite v reševanje sosednji skupini, ki dogodkov ne pozna. Tak način reševanja je bolj objektivni, običajno pa prinese tudi večje število novih rešitev. Ko vse skupine drugim skupinam zapišejo predloge rešitev, se listki vrnejo k prvotni skupini. V skupini izberite primerne (uspešne) rešitve.

Potem se je začela kot vzgojno sredstvo uveljavljati **popolna pokornost očetu**. Mrgole (1999, 47) povzame Miličinskega: »Če pa so naleteli na slabega očeta, je to povečalo zanimanje za preučevanje družine. Slab oče je bil, kdor je prekršil zakon (in obratno, če je zakon prekršil otrok) ali pa kdor je s slabim zgledom kvaril otrokovo moralnost, varnost in podrejenost avtoriteti.«

Posebno vzgojno sredstvo v 18. in 19. stoletju so bili **kolidži**, saj so na tak način ločili otroke od staršev in jih lažje vzgajali. Družina je dobila novo vzgojno funkcijo. Počitnice so postale odmik od institucionalne vzgoje, zato so morale biti čim krajše. »V 19. stoletju se je celotno kaznovanje spremenilo iz kaznovanja telesa v kaznovanje duha« (Salecl, 1991, 74). Država je začela odvzemati staršem otroke, da bi zaščitila svoj razvoj in jih disciplinirala. Zmeraj bolj je po legalnih poteh začela posegati v družino. Del nadzora je nekoč imela tudi Cerkev.

Konec 18. stoletja je začel v družino direktno posegati tudi **zdravnik**, država pa se je tako zaščitila pred umazanijo in boleznijo. Za svojo pomočnico si je vzel **mater** in ne očeta. S tem je podelil materi drugi

status – status vzgojiteljice. Odrgral jo je glavni avtoriteti – očetu. Oče se je klanjal zdravniku in materi.

V 18. stoletju, ki velja za stoletje vzgoje, je nastala cela vrsta institucij, katerih predmet je postala načrtovana in usmerjena vzgoja. Šola je postala temeljno mesto vzgoje – mesto, kjer je podajanje vednosti sprva zahtevalo uvajanje sočasnih disciplinarnih prijemov. Sčasoma so postali to sistem pravil in prepovedi (Salecl, 1991, 86). Šola je postajala vedno bolj institucija, ki je morala poskrbeti za pravilno vzgojo v družini, organizirati poseben nadzor nad družinsko vzgojo in skozi učiteljev stik s starši posredovati pravilen način domače vzgoje (prav tam). Postala je orodje države v njenem odnosu do družine in poleg zdravnika ter duhovnika glavna vzgojiteljica družine.

Internetni vir

Posnetek govori o nasilju vzgojiteljice v enem izmed slovenskih vrtcev. Pogledate ga lahko na <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-nasilna-vzgojiteljica-2.html>

Kaj se danes dogaja z nasiljem v vzgojnih institucijah? Kritično povežite to vsebino s primerom iz prakse, ko otrokom dajemo možnosti za odločanje skorajda o vsem. Problematizirajte vsebino prispevka. Ovrednotite, ali gre za »toksične« starše ali za dejansko nasilje vzgojiteljice. Svoja mnenja si izmenjajte v skupini.

V 19. stoletju so se oblikovale še nove institucije, ki so kazni nadomestile z nasveti. S to funkcijo so se oblikovale **institucije, ki so nudile vzgojo za otroke, nevarne družbi**. Na tak način je država tudi opravičila nadzor nad družino in družini pomagala otroka resocializirati. Z oblikovanjem novih institucij za delikvente in problematične otroke je šola postala učinkovito orodje v rokah pravosodnih in socialnih služb. Pojavila so se mladinska sodišča, kjer je predmet obravnave postala otrokova osebnost.

Raziščite ...

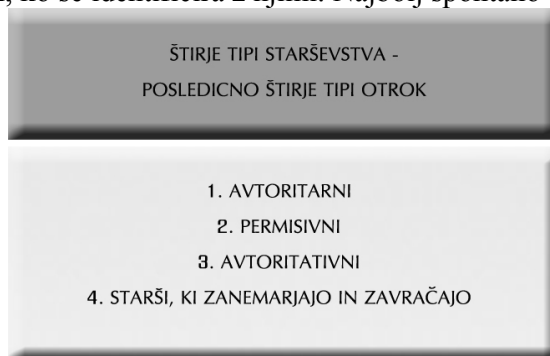
Več o tem lahko najdete v knjigi *Malopridna mladež med zaščitniki in preganjalci*, avtorja Alberta Mrgoleta. Najdite še druge primere iz slovenske literarne zgodovine in jih kritično obravnavajte po skupinah. Tudi knjiga *Janov krik* govori o njegovi zgodbi »discipliniranja« s strani države, avtorice Marinke Fritz Kunz.

Vendar sodišče ni več nalagalo kazni, izvajati je začelo preprečevanje prihodnjih dejanj. Z večanjem moči institucij se je vedno bolj kazal razkorak med družino in šolo. Šola je postajala eden bistvenih vzrokov za nastanek odklonskega vedenja pri otrocih in ne več družina. Ta naj bi s kruto selekcijo, strahovanjem, prenatrpanostjo in strogim disciplinskim sistemom povzročala vedenjske motnje otrok.

Psihijatrija je razmerje med šolo in družino obrnila nazaj. Vzroke za delikvenco otrok je začela iskati v družini in tako so **predmet prevzgoje postali tudi starši**. Namesto nadzornih sistemov družine in šole se danes uveljavljajo nove oblike socialnega nadzora mladih, zlasti nadzor skozi potrošnjo, institucije prostega časa in kulturne industrije. »Novi kontrolorji otroštva in mladosti delujejo skozi zgodaj razvite vzorce ponotrnanja napotkov, vzorcev vedenja in potreb, ki jih ponujajo mediji in trg« (Ule, 2000, 22).

Če bi skušali zajeti celoten proces vzgajanja, bi lahko rekli, da je **vzgoja proces razvoja posameznikove osebnosti, proces vključevanja posameznika v družbo, pa tudi proces, v katerem se posameznik družbi prilagaja in v katerem si družba zagotovi svoj obstoj in trajanje**. »Temeljne značilnosti vzgojnega procesa torej niso stvar poljubne izbire in subjektivnih odločitev, ki bi bile odvisne od volje posameznikov« (Pšunder, 1992, 51).

»Danes v vzgojnem procesu nista najbolj pomembna avtoritativni nadzori in ponotranjenje pritiska, temveč tisti procesi, v katerih otrok spontano in prostovoljno igra vlogo drugih ljudi« (Ule, 2000, 163). Otroci si prisvajajo svet odraslih, ko se identificirajo z njimi. Najbolj spontano to poteka v otroški igri.

Slika 28: Tipi starševstva in tipi otrok
Vir: Lasten, prirejen po Baumrind 1998, v: Golombok, 2000

Odvisno od modela vzgoje v družini poteka tudi psihološki razvoj otroka. Iz tega vidimo, da so vzgojni modeli tudi modeli starševstva. Nazorno jih prikazuje slika 28. Starši so tisti primarni identifikatorji, posredovalci vzgoje in vzgojnih vrednot. »Odraščanje otroka je preizkus preteklega dela staršev« (Mrgole, 2006, 34).

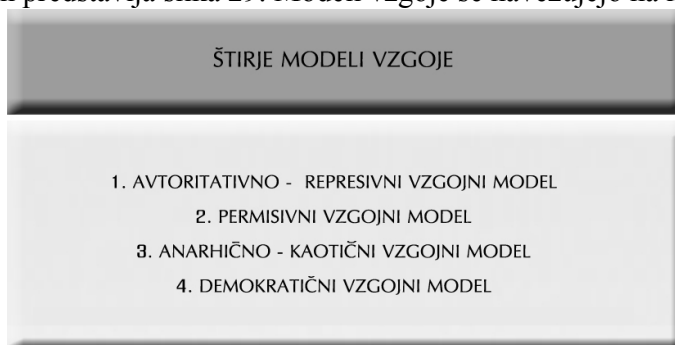
Internetni vir

Otroštvo je naslov filma, ki govori o otrocih, otroštvu, podobah otroštva in staršev. Pogledate si ga lahko na

<http://tvslo.si/predvajaj/otroštvo-z-alenko-puhar-in-alenko-rebula-dokumentarni-portret/ava2.67420578/>

Obe avtorici, Alenka Puhar in Alenka Rebula-Tuta, raziskujeta otroštvo in družinsko dinamiko. Pojasnite, kje vidite danes največje dileme otroštva. Problematizirajte v paru.

Kako in na kakšen način vzgajati, je vprašanje, na katerega skorajda vsak človek lahko različno odgovori. »Vzgojni stili in koncepti vzgoje so v funkciji reprodukcije družbe« (Šebart, 1990, 48). Proces vzgajanja lahko opredelimo kot proces razvoja posameznikove osebnosti z namenom, da z določenimi vzgojnimi postopki dosežemo nek učinek (prav tam). To nikakor ni edina opredelitev vzgajanja. Običajno ločimo štiri modele vzgoje, ki jih predstavlja slika 29. Modeli vzgoje se navezujejo na modele starševstva.

Slika 29: Modeli vzgoje
Vir: Lasten, prirejen po Bergant, 1981 v: Gomboc, 2004

Praper (1995) pravi, da večinoma **vzgajamo tako, kot so nas vzgajali**. Ker se domala vsi počutimo vzgojene, ne čutimo potrebe naučiti se kaj o vzgoji. S tem seveda ponavljamo enake napake iz roda v rod. Vrednost ali kvarnost vzgoje označuje predvsem to, ali je odnos usmerjen k otroku ali k tistemu, ki vzgaja. Lahko bi rekli, da gre za vprašanje, ali je vzgoja naravnana na otrokove potrebe in razvoj ali na potrebe tistega, ki vzgaja.

Vzgoja po Bregantu (v: Šebart, 1990, 51) temelji na »rabi in prepletanju dveh temeljnih, toda celo nasprotujočih si vzgojnih sredstev: ljubezen in skrb za razvoj otrokovih pozitivnih sposobnosti ter privzganje čuta za meje dopustnega in nedopustnega ravnanja. Primarna socializacija otroka uspeva samo v čustveno ugodnem vsakodnevem in osebno neposrednem kontaktu, ki veže otroka in njegove starše«.

»V postmodernosti se vedno bolj intenzivira pozornost do blaginje otrok« (Švab, 2001, 135), kar vpliva seveda tudi na procese vzgajanja. Otrokova vzgoja postaja predmet številnih medicinskih in psiholoških svetovanj materam. Poudarja se »dobro« materinjenje in »pravilno« vzgajanje otrok.

Internetni vir

Na slovenskih televizijah si lahko ogledamo oddajo Supervaruška. Gre za varuško, ki s prihodom na dom skuša disciplinirati motečega otroka, ob tem pa seveda tudi njegove/njihove starše. Ali verjamete v tak način vzgajanja? Odgovor podprite z argumenti. Argumente razložite skupini. Odprite razpravo »pro et contra«. Za boljšo predstavbo si lahko ogledate še prispevek Mali vragci na <http://poptv.si/multimedia/mali-vragci-3.html>

Cilj vzgoje je usposabljanje otroka za samostojno življenje v človeški družbi. Starši morajo otroku postavljati cilje, usklajene z njegovimi razvojnimi sposobnostmi, vzpodbujati in nagrajevati doseganje ali omejevati nedoseganje ciljev sorazmerno s pomembnostjo ciljev. Če je razmerje med postavljanjem ciljev, nagrajevanjem in kaznovanjem uravnoteženo in usklajeno z razvojnimi zmožnostmi otroka, odnosi v družini pa takšni, da omogočajo tudi pozitivno identifikacijo, je pričakovati, da se bo otrok primerno socializiral. Slika 30 predstavlja neustrezne vzgojne stile, ki velikokrat privedejo do neustreznega razvoja otrok.

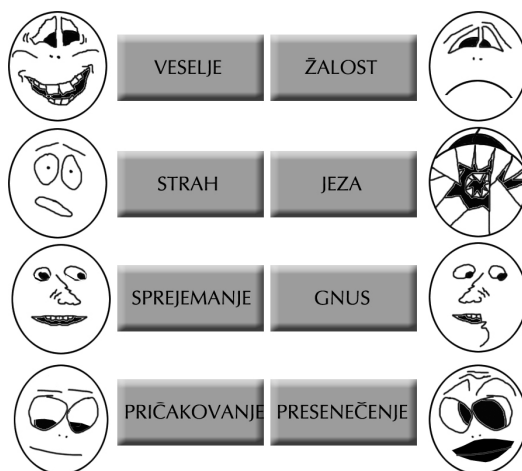
Slika 30: Neustrezni vzgojni stili
Vir: Lasten

5.3 ČUSTVENI RAZVOJ OTROK

Zagotavljanje najboljšega možnega otroku in omogočanje njegovega celostnega razvoja pomeni zadovoljevati njegove temeljne potrebe in mu dopuščati individualno svobodo za odkrivanje meja, mu predstaviti tako pravico do upora, do dvoma, do žalosti, jeze in nestrinjanja, kot tudi pravico do dejanj in odločitev, ki ne spodkopavajo družinske stabilnosti. Obenem naj bi z nudenjem brezpogojne ljubezni in varnosti omogočili brezskrbno vrnitev na varne temelje za izgradnjo zdrave osebnosti.

Optimalna zadovoljitev potreb po ljubezni in varnosti je potreba vsakemu posamezniku, da se je le-ta sposoben odcepiti od staršev ter od družinske celice in se orientirati v širše socialno okolje. Zato je pomembno, da sta starša dovolj zrela za oblikovanje koalicije, znotraj katere bo otrok imel pravico doživljati stvarnost, doživljati čustva, kakršna so. Med osnovne izkušnje, ki jih otrok potrebuje, je tudi to, da so njegove emocije sprejete s strani pomembnih drugih. Vsaka družinska skupnost ima tudi delež emocij, ki so tabuizirane in s takimi čustvi se posameznik ne nauči ravnati. Njegovo nadaljnje življenje se orientira na točke, kjer se izražajo in potlačijo podobna čustva, s katerimi je že imel opraviti. Vsak človek namreč sprejme in obvlada le čustva, ki jih sme sprejeti in obvladati znotraj družine.

Osnovna čustva so prirojena (pojavi se kmalu po rojstvu) in univerzalna (v vseh kulturah). Njihova najpomembnejša funkcija je prilagoditvena funkcija, tj. pomoč organizmu, da prebrodi temeljne probleme preživetja. Enostavnih (osnovnih) čustev je po Plutchik (1979) osem in so v parih, saj za čustva nasploh velja, da so bipolarna. Njihove pare si lahko pogledate na sliki 31.

Slika 31: Osem osnovnih čustev
Vir: Lasten po Plutchik, 1979

Izražanje in prepoznavanje čustev je najpomembnejši del nebesedne komunikacije (govorice telesa). Človek vedno, četudi se tega ne zaveda, izraža čustva in si hkrati razlaga čustva drugih, na osnovi česar uravnava svoje vedenje. Čustveni izrazi so odvisni od genskih dejavnikov, zaradi katerih so nekateri izrazi univerzalni, pa tudi od kulturnih dejavnikov. Vsak čustveni izraz je mešanica prirojelih in pridobljenih elementov.

Tudi od rojstva slepi se smejejo, ko so veseli, čeprav nimajo možnosti, da bi se čustvenih izrazov učili s posnemanjem. Čustveni razvoj je tesno povezan s kognitivnim in socialnim razvojem. Čustva so kot celota prirojena (čustveni izrazi so zunanji znaki notranjih procesov) ali pa se oblikujejo v stiku z okoljem.

Raziščite ...

Tudi čustev se učimo na način klasičnega pogojevanja oziroma po modelu posnemanja. Kritično ovrednotite in zavzemite stališče do obeh trditev o načinu učenja. Ob literaturi razmislite, katerih čustev se učimo na prvi in katerih na drugi način. Podatke primerjajte v skupini.

Na razvoj čustev torej pomembno vplivata tako zorenje kot učenje. Z učenjem se ne moremo naučiti čustev, za katera še nismo dozoreli, pač pa lahko prenašamo svoja čustva in čustvene izraze na nove situacije in nove dražljaje. Tako se postopno širi obseg našega čustvenega odzivanja.

Za normalen duševni in osebnostni razvoj posameznika je pomemben **nemoten čustveni razvoj**. Otroci, ki v zgodnji mladosti niso doživljali čustvenih spodbud iz okolja, lahko slabo razvijejo čustvovanje. Slabo vpliva tudi prekomerno obremenjevanje, zaradi katerega se kopičijo negativna čustvovanja (občutja krivde, strahu, tesnobe, pobitosti, sramu ipd.).

Internetni vir

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-strah-2.html>

Poglejte prispevek o različnih strahovih pri ljudeh. Presodite, koliko lahko človeka omejuje strah pred nečim. V skupini izpostavite vsak svoje strahove. Ali jih lahko presežete? Kako?

5.4 OTROK IN RAZVEZA

Ločujejo se odrasli, večina pozornosti pa se v procesu razveze nameni otrokom in njihovem dojetanju in predelovanju obstoječega stanja. Razveza je skrajna točka nevdržnosti živeti skupaj. Ker ima procesni značaj, to pomeni, da se odnosi ponavadi začnejo krhati že mnogo prej, preden se dva odločita za življenje vsaksebi in da so prepiri in nasilje prisotni mnogo pogosteje kot pa kasneje, ko je razveza zakonske zveze uradno potrjena oziroma preden se partnerja dokončno razideta.

Nekje do sedemdesetih let prejšnjega stoletja je veljalo prepričanje, da je ločitev bioloških staršev vrsta patologije (nepravilnosti) in da bodo otroci iz takšnih družin imeli neizogibne psihične travme, saj ima proces razveze negativne emocionalne efekt na otroke, malokdo pa se je osredotočil na družinsko stanje pred razpadom.

Raziščite ...

Opravljenih je nekaj raziskav o tem, komu pri ločitvi običajno pripadejo otroci. Tjaša Žakelj je ena izmed avtoric, ki je to temo še posebej raziskovala. Njene prispevke lahko poiščete v knjižnici ali na internetu. V skupini analizirajte, kaj pomeni deljeno skrbništvo nad otrokom. Če bi se odločali kot sodnik, kaj bi bilo za vas najpomembnejše dejstvo za dodelitev otroka enemu izmed staršev. Svoja mnenja soočite v skupini.

Odzivi otrok na razvezo so zelo različni. Pri tem je potrebno upoštevati starost otrok v postopku ločevanja staršev, odnose, ki so v družini vladali pred tem in po tem, način prezentacije ločitve otroku, tudi razlike v spolu, finančno stanje družine, podpora v okolju ...

Golombok (2003) v svoji knjigi povzema druge študije o otrocih, katerih starši so se razšli. Skupno vsem študijam je, da je odziv na razvezo lahko zelo različen. Mavis Hetherington in kolegi so v Združenih državah opravili raziskavo na štiriletnikih od časa ločitve njihovih staršev. Za kontrolni skupini so izbrali enako stare otroke v dvostarševskih družinah, v eni so se starši dobro razumeli, v drugi pa ne. Obnašanje otrok se je spremljalo tako doma, kot v šoli v obdobju šestih let. V prvem letu po ločitvi so otroci iz teh družin funkcionirali slabše kot njihovi vrstniki iz obeh kontrolnih skupin (bolj agresivni, vedenjsko problematični, zahtevni, ipd). Vendarle, ob koncu drugega leta, se je situacija spremenila. Fantje iz dvostarševskih družin, kjer se starša nista dobro razumela (pa sta vseeno ostala skupaj), so pokazali višjo stopnjo agresivnosti in problematičnosti kot otroci iz ločenih družin. Še vedno pa so bili manj uspešni od fantov iz urejenih in zadovoljnih dvostarševskih družin. Pri dekletih po drugem letu opazovanja ni bilo več bistvenih razlik, tako dekleta iz ločenih kot tudi dvostarševskih družin so funkcionirala dobro. Ni dvoma, da je ločitev težka in vznemirja otroke, vendar se, po raziskavi sodeč, večina otrok iz ločenih družin dobro prilagodi novi nastali situaciji.

Včasih se je domnevalo, da so problematični otroci nastali zaradi ločitve staršev in odsotnosti enega od staršev, vendar tega pri otrocih, katerim je en starš umrl, ni bilo. Iz tega lahko jasno sklepamo, da ni separacija tista, ki je problematična za otroke, pač pa izpostavljenost konfliktu in sovražnosti med staršema. Pogosto prihaja pri otrocih do psihičnih težav že mnogo pred dejansko ločitvijo. Težave otrok v času po ločitvi lahko izvirajo tudi iz tega, da se mama počuti zelo ranljivo (strah, depresija, osamljenost ...). Vendar se stanje otrok takoj izboljša, ko se izboljša stanje matere. Ob tem bi se seveda bilo dobro vprašati, ali vztrajati v zakonu, kjer nismo zadovoljni, zaradi otrok ali se raziti in potem vzdrževati dobre odnose. Raziskave kažejo, da pri vsem štejejo le dobri odnosi. Včasih se odnosi med partnerjema izboljšajo, ko se razideta in to pomeni tudi doprinos k zdravemu razvoju otroka.

Oblikujte svojo razlago pojmov:

ligature, refleksivnost, fleksibilnost, moderna, postmoderna, protektivno otroštvo, akceleracija časa, 'pospeševanje' otroštva.

Sklepne misli

*Ko se približam otroku,
mi vzbudi dvoje občutij:
blagost ob spoznanju, kdo je
in spoštovanje ob tem,
kar utegne postati.
(Louis Pasteur)*

Otroštvo je danes postalo prava tržna niša. Proizvajalci, trgovci ... vsi se v svojih reklamah obračajo na otroka, ta pa seveda s prošnjami na starše. A danes žal premalokrat ugotovimo, da s tem otrokom jemljemo velik del otroštva.

Otroštvo kot doba je mladega nastanka. Še v času Marije Terezije so bili otroci na družinski fotografiji narisani kot pomanjšani odrasli, kar kaže, da niso pripisovali otrokom posebnega pomena. Danes, dobrih 200 let kasneje, živimo v otrokocentrični družbi. Otroka smo postavili na prestol in potem sami sebe obremenili z vsakodnevnimi aktivnostmi, dogodki, doživetji — ne zase, pač pa da njim ponudimo vse in še več. S tem smo otrokom naložili odgovornosti in obveznosti, ki pa jih le s težavo razumejo, še manj izvajajo.

Otroštvo pred dvajsetimi leti in otroštvom danes se bistveno razlikujeta, četudi so otroci takrat enaki današnjim otrokom. Kot takrat, tudi danes otroci potrebujejo dobre starše, ne pa najboljših; potrebujejo razumne in ljubeznive, ne pa takšnih, ki za nadomestilo svojega časa kupujejo darila. Danes je prisotne veliko literature, kako vzgajati, kako pomagati, s čim (še) razveseliti otroke. Pri tem pa pozabljamo na osnovno definicijo otroštva: da je to čas brezskrbnosti, ko se otrok uči preko igre, ko se uči delovati v skupini po zgledu svoje družine, ko išče pozornost pri svoji okolici in ko potrebuje le dotik in brezpogojno ljubezen.

Utrjevanje znanja

Časopisni članek iz dnevnika *Večer* (Kordigel, 2009) nosi kritičen naslov *Očetje so pogosto diskriminirani*. Ocenite vsebino članka v skupini. Skupaj s člankom obnovite do sedaj pridobljeno znanje.

Očetje so pogosto diskriminirani

petek, 23. oktobra 2009

17 ko bom slučajno zamudil. Zato sem se pritožil in situacijo ponovno kronološko pojasnil ter sodišče opozoril, da je v poravnavi o dodelitvi skrbništva jasno zapisano, da se v primeru sprememb s sinovo mam o obvestiva." Kasneje je sodišče pritožbi ugodilo, sodbo o kaznovalnem nalogu pa razveljavilo.

Naslednji mesec je oče ovadil mam. Policistom je navedel, da mati že večkrat ni ravnala v skladu s poravnavo in postregel z datumi, kdaj mu je stike s sinom onemogočila. Mariborsko okrajno tožilstvo je kazensko ovadbo zaradi suma kaznivega dejanja odvzema mladoletne osebe zavrglo z utemeljitvijo, da "ni podan utemeljen sum, da je ovadena storila očitano kaznivo dejanje. V poravnavi je bilo namreč določeno, da v kolikor bo prišlo do nepredvidenih situacij, naj se stranki sproti dogovarjata in pravočasno obveščata." Očeta je zadelo kot strela z jasnega: "Še danes ne morem razumeti, kako je možno, da je ista določba poravnave zanj veljala, sam pa sem dobil pogojno kazen treh mesecev zapora," je obupan.

Vrhovno državno tožilstvo diskriminacije priznalo

Ko smo pristojno okrajno tožilstvo o primeru povprašali, so nam sporočili: "Obsto utemeljenega suma ocenjuje državni tožilec na podlagi svoje presoje podatkov in dokazov, ki jih je zbrala policija, preiskovalni sodnik ali jih je izbral sam." Očitno pa se izbrani dokazi evalvirajo različno: "Prav s tem razlogom sem ustanovil društvo. Takih primerov je ogromno. Trenutno imamo 142 registriranih članov, vendar z mano vzpostavljajo stike očetje s podobnimi težavami skoraj dnevno," razlaga **Samo Ahlin**, predsednik društva Izgubljeni princ, ki povezuje očete s podobno problematiko. Prav Ahlin pa nam je posredoval dve leti star dokument, v katerem je varuhinja človekovih pravic, **Zdenka Čebašek Travnik**, podala mnenje o enem od spornih primerov, kjer je komentirala odgovor vrhovnega državnega tožilstva. Slednji je vseboval pojasnilo, da storilec odvzema mladoletne osebe ne more biti tisti izmed roditeljev, kateremu je otrok sodno zaupan v varstvo in vzgojo. Varuhinja je v istem dopisu označila: "Različna tolmačenja pravnih predpisov in na tej podlagi tudi njihova uporaba upravičeno vzbujajo pri posameznikih nezaupanje v pravno državo in pomisleke o diskriminatorni obravnavi storilcev kaznivih dejanj glede na spol. Na to smo opozorili tudi vrhovno državno tožilstvo, za kar se je slednje zahvalilo in sporočilo, da je problematiko skrbno preučilo in ugotovilo, da dejansko prihaja do različnih tolmačenj, zlasti v primerih, ko gre za obravnavo zadev, ki se nanašajo na ravnanja roditelja, ki mu je bil otrok zaupan v varstvo in vzgojo z izvršljivo sodno odločbo." Kljub temu pa se le dve leti kasneje zdi, da vrhovno državno tožilstvo za to tematiko ni nikoli slišalo, saj vztrajajo: "Državni tožilec ravnajo po ustavi in zakonih in ne diskriminirajo."

Čprav nekatere (državne) ustanove diskriminacijo očetov še zmeraj pometajo pod preprogo, pa je vedno več strokovnjakov pripravljenih o tem spregovoriti javno

TAJA KORDIGEL

"Eno je teorija, drugo je praksa. Prva zagotovo ne dopušta diskriminacije glede na spol. V praksi pa zagotovo prihaja do kršitev, saj je splošno znano, da imajo ženske v postopkih reševanja družinskih zadev določeno prednost," potrjuje razsežnost problematike predsednica Belega obroča **Vlasta Nussdorfer**, ki ima za seboj tridesetletno tožilsko prakso. O povedanem naš sogovornik, ki je oče sedemletnega dečka in ki ga zaradi zaščite otroka ne bomo imenovali, lahko pripoveduje na dolgo. Pred nekaj leti se je namreč razšel s svojo zunajzakonsko partnerico, otrokovo mam. V sodni poravnavi je bilo določeno, da se ji dodeli vzgoja, varstvo in oskrba otroka. Sodišče je v istem sklepu naznanilo potek stikov med otrokom in očetom ter zapisalo: "V kolikor bo prišlo do situacij, ki niso predvidene s to poravnavo, naj se tožeča in tožena stranka dogovarjata o spremembah sproti in drug drugega o njih pravočasno obvestita." Na prvi pogled jasna določba. Na prvi. Vsak nadaljnji pogled razkriva namreč že prej omenjeni teoretično-praktični razhod.

Tri mesece zapora

"Sin si je zatele kopanja v čateških toplicah. Da bo zaradi tega prišel domov namesto v nedeljo dan kasneje, sem njegovo mam obvestil dvakrat; enkrat tudi po telefonu vpršil družinskega prijatelja, s katerim sva skupaj čakala na konec treninga naj-njih otrok," razlaga oče. Mati otroka ga je zaradi tega dogodka ovadila, na podlagi česar je mariborsko okrajno tožilstvo izdalo obtožni predlog sodišču zaradi protipravnega zadrževanja mladoletne osebe. Hkrati je tožilstvo predlagalo kaznovalni nalog in izrek pogojne obsodbe, v kateri naj bi mu sodišče določilo kazen treh mesecev zapora, ki pa naj ne bi bila izrečena, če obdolženi v preizkusni dobi enega leta ne bi storil novega kaznivega dejanja. Tako je sodišče očetu izreklo predlagano kazen z obrazložitvijo, da: "je mogoče zanesljivo ugotoviti, da je obdolženi storil kaznivo dejanje - odvzem mladoletne osebe." In to kljub temu, da je po lastnih navedbah upoštevalo tudi uradni zaznamek, v katerem je družinski prijatelj policistom povedal, da je slišal, da je oče mam po telefonu poklical in jo obvestil, da se otrok vrne domov dan kasneje, kot je predvideno v poravnavi. "Ko sem bil o tem obveščen, mi je zaledenela kri. Vse skupaj se mi je zdelo popolnoma brez smisla. Spraševal sem se, ali naj me bo od sedaj naprej strah, kai bo naslednjič.

Zaradi stroškov se zatakne

Na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve komentirajo: "V kolikor bi kateri izmed staršev menil, da je bil na podlagi sodne odločitve diskriminiran ali da sodišče svoje odločitve ni oprlo na pravilno ugotovljeno dejansko stanje, ima možnost vložiti pravnega sredstva." Enako so komentirali primer našega sogovornika tudi na mariborskem tožilstvu: "V kolikor se oškodovanec ni strinjal z odločitvijo državnega tožilca, bi lahko v roku osmih dni po prejemu sklepa sam začel kazenski pregon zoper osumljenca." In prav tukaj se zatakne, saj kot nam je pojasnil Ahlin: "Vsem članom našega društva je popolnoma jasno, da v kolikor se z odločitvami ne strinjamo, lahko gremo v zasebno tožbo, žal pa to s seboj prinese različne stroške. Prav zato večina očetov na tej točki popusti." S sodnimi postopki pri podobnih primerih pa ima kot sodni izvedenec več kot dvajset let izkušeni psiholog in direktor Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše, **Heliodor Cvetko**: "Očetje se najprej počutijo diskriminirane ob drugačnem odzivanju strokovnjakov in institucij do njih že v času, ko sta partnerja še skupaj, če prihaja do nesoglasij, ekscesov, vključevanja koga 'od zunaj' ali če kateri od njiju, ali oboja skupaj, poišče pomoč. O tem drugačnem odzivanju in diskriminatornem ravnanju do njih je še več pritožb v fazi dejanskega razhoda partnerjev, določanja skrbništva, urejanja stikov, preživetvina in drugih obveznosti. Neki višek teh pritožb pa seveda 'leti' na postopke v okviru pravnosodnega sistema, ko gre za odločanje s trajnejšimi in/ali dokončnimi posledicami."

Pripomore lahko tudi družba

"Na tem področju bo treba narediti še marsikaj. Enakopravnost med moškimi in ženskami se ne sme pokazati šele na sodišču, vendar že mnogo prej. Naša družba še vedno gleda na ženske, ki jim sodišče ne zaupa otroka v vzgojo, varstvo in oskrbo, kot na slabe matere. Ste že slišali, da bi o takih materah rekel kdo kaj dobrega? Prav zato je treba narediti korak naprej. Le tako bodo očetje povsem enakopravni," razsvetljuje Nussdorferjeva. In doda: "Nekateri očetje res občutijo obup, zato je treba o tem govoriti. Tematika je tako pereča, da letno na to temo dobimo več sto pism." Z njo soglašata tudi Heliodor Cvetko: "Feminizacija pravosodja in strok, ki so tukaj praviloma vključene, verjetnost tozadevnih krivic povečuje. Kakor tudi predsodki in stereotipi okrog starševstva, predvsem pa razrušeni odnosi med bivšima partnerjema do te mere, da nista sposobna skupaj definirati 'dobro' njunega otroka, kaj šele v skladu s tem tudi ravnati." Presenetli: "Menim, da je pravosodni sistem kriv v manjši meri. Veliko bolj pa prav ljudje, ki so v te procese vpleteni. Zagotovo ima pri tem tudi precejšnji delež družba. Najtežje se je seveda boriti proti stereotipom in predsodkom. Težko je namreč dokazati, da z materjo (lahko) ni nič narobe, če je otrok dodeljen očetu, ali če z njim preživi več časa, kakor z njo. Prav tako je očetu težko ohraniti dober občutek (v sebi in pred javnostjo), če se odprave borbi za otroka ter v dobro otroka sprejme pogoje matere. V družbi namreč velja, da če se ne boriš, nisi pravi moški." Na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve pojasnijo: "Odločanje o zaupanju v varstvo in vzgojo je v pristojnosti sodišča, ki mora v vsakem primeru preučiti konkretne okoliščine z vidika otrokove koristi, pri čemer ima sodišče možnost odločiti, da se otrok zaupa v varstvo in vzgojo materi, očetu ali v primeru dogovora med staršema v skupno varstvo in vzgojo. Edino vodilo pri odločitvi je torej izključno otrokova korist, ne pa tendence družbe."

KJE VIDITE MOŽNOSTI, DA K ZMANJŠANJU DISKRIMINACIJE OČETOV LAHKO PRIPOMORE TUDI DRŽAVA? KOT SKUPINA POIŠČITE PODATKE NA SPLETU OZIROMA PREDLAGANI LITERATURI, V KOLIKŠNIH PRIMERIH DRŽAVA DODELI OTROKE V SKRBNIŠTVO OČETOM.

IZ ČLANKA RAZBEREMO, DA IMAJO ŽENSKA PREDNOST PRI DODELJEVANJU OTROK V SKRBNIŠTVO OB POSTOPKU LOČITVE. V SKUPINI ANALIZIRAJTE VZROKE ZA TO.

OČETJE, KI JIM BIVŠE PARTNERICE ONEMOGOČAJO STIKE Z OTROKI, SO POVEZANI V DRUŠTVO IZGUBLJENI PRINC. NA NJIHOVI SPLETNI STRANI LAHKO NAJDETE ŠTEVILNE RESNIČNE ZGODBE. NA SPLETU, V REVIJAH IN ČASOPISIH, POIŠČITE SE VEČ PRIMEROV PRAVNE POMOČI, KO OČETJE IŠČEJO PRAVICO, DA DOBIJO V SKRBNIŠTVO SVOJE OTROKE.

V PREJŠNJIH POGLAVJIH STE MORALI POISKATI PODATKE O ŠTEVILU LOČITEV V SLOVENIJI. KAKO PA JE S PARI, KJER NI BILA SKLENJENA POROČNA ZVEZA?

IZ VIDIKA NOVEGA OČETOVSTVA, OBRAVNAVANEGA V PREJŠNJIH POGLAVJIH, RAZVRSTITE POMEMBNOSTI DEJSTVA, KI GOVORJO V PRID TEMU, DA LAHKO OČE DOBI SKRBNIŠTVO NAD SVOJIM OTROKOM.

V ČLANKU LAHKO BERETE O SODNEM POSTOPKU MED NEKDANJIMA PARTERJEMA. SKLEPAJTE, KAKO TAKŠNI POSTOPKI VPLIVAJO NA ČUSTVENO ŽIVLJENJE OTROKA. OCENITE SAMI, V KATERIH PRIMERIH ČUSTVENI RAZVOJ OTROK NI OGROŽEN. SVOJA MNENJA PRIMERJAJTE Z DRUGIMI UDELEŽENCI.

6. DRUŽINSKA POLITIKA

Cilji v poglavju

1. Kdo ustvarja družinsko politiko?
2. Kakšna je družinska politika v Sloveniji?

Socialna politika v Sloveniji je že dolgo vzpostavljena. Zakonska pravila so nadaljevanje določil, ki so urejala socialno politiko in s tem tudi družinsko politiko že v prejšnji državi Jugoslaviji.

Država Slovenija je že v Ustavi zapisala človekove temeljne svoboščine in pravice, hkrati pa v različnih členih izpostavila tudi posebno skrb za družino in seveda otroke.

V Sloveniji velja načelo, da je Ustava naš najvišji zakon, kateremu se podrejajo vsi zakoni in drugi zakonski predpisi, podzakonski akti in podobno. Od vstopa Slovenije v Evropsko unijo morajo biti vsi zakoni in podzakonski akti usklajeni z mednarodnimi ratificiranimi pogodbami. Ustava je bila v ta namen že dopolnjena v nekaterih členih.

Ker učbenik nastaja prav v času, ko se veliko govori o družinski politiki v Sloveniji, je prav, da velik pomen damo tudi bodočemu družinskemu zakoniku.

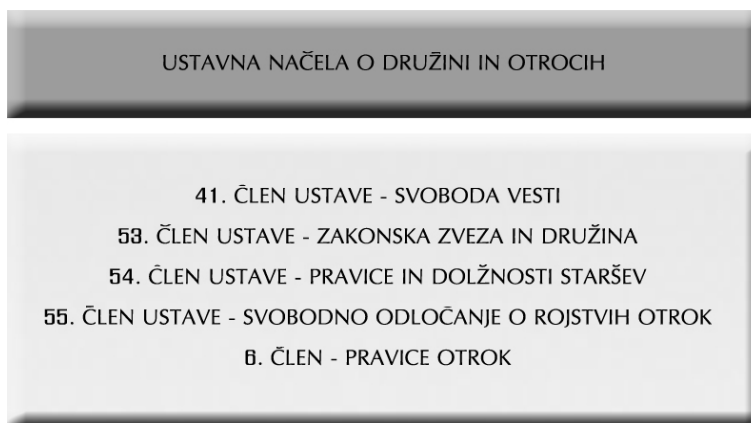
V poglavju, ki je pred vami, so zapisana bistvena zakonska določila in osnovni zakoni (ter drugi podzakonski spisi), ki urejajo družinska razmerja. Tako kot se v politiki in med ljudmi krešejo mnenja o ustreznosti novega družinskega zakonika, je tudi vaša naloga, da kritično pristopite k podanim vsebinam.

6.1 USTAVNA NAČELA

Slovenska družinska zakonodaja, kot jo poznamo danes, je rezultat raznolikih zgodovinskih in družbenih okoliščin ter številnih sprememb, izboljšav in razvoja na tem področju. Družinska politika leta 1991 novonastale države Slovenije je prevzela številne akte in zakone družinske politike predhodne skupne države SFR Jugoslavije, vendar vsebuje tudi sodobnejše koncepte obravnave družinskega vprašanja. Temelj današnje družinske politike v Sloveniji je **Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji** (1993, dalje samo Resolucija). Ta resolucija že poudarja pluralnost družinskih oblik in jih priznava, se zavzema zanje, pa še kljub temu po ugotovitvah daje prednost enemu samemu družinskemu modelu, in sicer moderni nuklearni družini (Rener, 2006).

Po osamosvojitvi Slovenije je v okviru novonastale države osnove družinske zakonodaje predstavljala **Ustava Republike Slovenije** (dalje RS), sprejeta decembra 1991. Ustavna načela, ki se nanašajo na zakonsko zvezo in družinska razmerja, se o vsebini ne razlikujejo od načel predhodno veljavne Ustave iz leta 1974. Novost na tem področju je le izvzet predpis, ki otrokom nalaga dolžnost za skrb nepreskrbljenih staršev, in uvedba popisa o posebnem varstvu otrok, ki ne morejo sami skrbeti zase. Pomembnejša ustavna načela, ki se nanašajo na družinska razmerja, vzgojo otrok in zakonsko zvezo, so prikazana na sliki 32.

Slika 32: Ustavna načela o družini in otrocih
Vir: Lasten, prirejen po Ustava RS, 1991

Po letu 1991 družinsko politiko na območju republike Slovenije urejajo še :

- **Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), sprejet 1977 in naknadno dopolnjen;**
- **Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, sprejet leta 2001;**
- **Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji iz leta 1993.**

Internetni vir

Predlog novega družinskega zakonika je objavljen na internetni strani www.mdds.gov.si/fileadmin/.../DZak_kratek_povzetek.doc

Poiščite še Resolucijo o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji na tem naslovu: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/resolucija_druzina.pdf.

V skupinah oba dokumenta primerjajte med seboj.

Družinska razmerja so doslej urejena v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (dalje ZZZDR), ki je bil trikrat noveliran; vendar praksa sodišč in centrov za socialno delo, kot tudi spoznanja teorije kažejo, da so v zakonu še prisotne pravne praznine, nedodelanosti in pomanjkljivosti, predvsem pa da so še odprte možnosti za boljšo ureditev družinsko pravnega področja. Z **družinskim zakonikom** (dalje DZak) celovito urejamo celotno družinsko pravo in v interesu koristi otroka krepimo vpliv države na

odnose znotraj družine. Ta pomoč države se kaže predvsem v tem, da bo več možnosti za intervencijo v te odnose, kadar bo to potrebno zaradi varstva koristi otrok. Prav tako uvajamo sistem obveznega predhodnega svetovanja pred sodnim reševanjem sporov med starši kar zadeva razmerja do skupnih otrok. Dodaten razlog za sprejem DZak je tudi prilagoditev zakonodaje razvoju družbenih odnosov na tem področju, različnim oblikam družinskih skupnosti, skratka družbeni realnosti.

Razmislite ...

Marta je biološka mati sedmim otrokom. Vsak otrok ima drugega očeta. Otroci so rojeni v razmiku dvajsetih let. Zaradi šibkega socialnega statusa družine, maminih težav z alkoholom, nasilja v družini in podobno, se je Marta veliko selila. Za svoje otroke je težko skrbela, zato jih je država (preko centra za socialno delo) namestila v rejniško družino. Kljub temu, da so bile težave enake ali mogoče še večje, sta mlajša sinova ostajala ob mami. Takšnih zgodb je veliko. Kako bi lahko ocenil delovanja države v tem primeru z vidika mame Marte, njenih otrok iz rejniških družin in obeh sinov, ki sta še pri mami?

6.2 CILJI IN NAČELA PREDLOGA ZAKONA

Osnovni cilj je izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih, bodisi pred postopkom pri sodišču, med samim postopkom in tudi po končanem postopku. S tem želimo zagotoviti učinkovitejše izvajanje načela varovanja koristi otroka, ki je temeljno načelo našega družinskega prava. V zvezi s tem gre za sistemski premik glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka, ki bo z zakonikom skoraj v celoti preneseno s centrov za socialno delo na okrožna sodišča.

Razmislite ...

Delovanje sodišč v naši državi je po vašem mnenju dovolj hitro ali prepočasno? Kaj se bo zgodilo, če bodo sodišča odločala o postopkih za izboljšanje položaja otrok v takšnem tempu? Ob zgodbi Marte razmislite, kje se vidi načelo varovanja koristi otroka kot temeljnega načela našega družinskega zakonika.

Drugi cilj je **hitrejšo reševanje zadev na družinskem področju**, kar je posebej pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka izrednega pomena, saj imajo predolgi postopki za otroka nepopravljive negativne posledice na njegov nadaljnji razvoj.

Naslednji cilj in hkrati način za doseg ciljev predloga zakonika je **okrepitev strokovne in svetovalne vloge centrov za socialno delo**, ki je nujno potrebna za učinkovito in strokovno izvajanje njihovega osnovnega poslanstva. Ta cilj bo dosežen z ločitvijo oblastne funkcije centrov za socialno delo od strokovne in svetovalne funkcije, ki naj bi jo centri za socialno delo obdržali. V tem smislu predlog zakonika predvideva predčasno svetovanje, strokovno svetovanje in družinsko mediacijo in to ne samo v primerih, ko bo šlo za razvezne postopke, temveč tudi v primerih ukrepov za varstvo koristi otroka.

Raziščite ...

Mediacija je nov način reševanja sporov med strankami. Poznamo več vrst mediacij: družinska, vrstniška, državna, mednarodna in druge. Marko in Tanja sta se poslužila mediacije kot postopka v času ločitve in se na tak način mimo sodišča dogovorila o razdelitvi premoženja in skrbstvu za otroke. Na internetu obstaja veliko spletnih naslovov raznih društev in inštitutov, ki nudijo mediacijo ali izobražujejo mediatorje. Poglejte si jih.

Za izboljšanje položaja otroka v aktivnostih in postopkih, ki tečejo v zvezi z njim in ga neposredno zadevajo, je predvidena uvedba instituta **Zagovornika otroka**, ki bo poskrbel za to, da se bo v teh postopkih in aktivnostih slišal tudi njegov glas.

Internetni vir

Na internetnih straneh varuha človekovih pravic (<http://www.varuh-rs.si/>) v Sloveniji lahko najdete več o temi zagovornika otrok, v kakšnih primerih ga uporabljajo in zakaj. Kdo je po vašem mnenju lahko zagovornik otroka? Ali bi se sami počutili dovolj sposobne, da bi postali zagovornik otroka? Danes že obstaja praksa zagovorništva (Unicef, Zveza prijateljev mladine Slovenije ...), vendar ga otroci še odklanjajo. Kako pridobiti zaupanje otrok? Zapišite svoje ideje in predloge.

Predlog DZak prvič določa tudi **prepoved telesnega kaznovanja otroka**, ki zavezuje ne le starše, temveč tudi druge osebe, državne organe in nosilce javnih služb. Dolžnost varovanja otroka pred telesnim kaznovanjem je navedena v 19. členu Konvencije o pravicah otrok (dalje KOP), po katerem države podpisnice KOP z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi otroka zavarujejo pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjenja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, všteti spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj.

Internetni vir

V prispevku na internetni strani

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-zakon-proti-klofutam.html>

si lahko pogledate, kaj menijo nekateri starši o telesnem kaznovanju otrok. Razmislite, koliko je danes še t.i. vzgojnega kaznovanja staršev (»po riti«, »za uho«). Kakšen odnos do tega problema imate? Argumentirajte. Svoje argumente primerjajte z argumenti ostalih udeležencev v skupini.

V prilagajanju družinskih razmerij razvoju družbenih odnosov v DZak umeščamo tudi prostovoljno pogodbeno ureditev medsebojnih premoženjskih razmerij v obliki ženitnih pogodb.

Z DZak na novo in skladno z odločbo Ustavnega sodišča urejamo **pravna razmerja življenjskih skupnosti istospolno usmerjenih partnerjev**. Te skupnosti so sedaj urejene z Zakonom o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Glede na ugotovitve ustavnega sodišča, da gre v bistvu za enake dejanske in pravne podlage življenjske skupnosti (istospolne skupnosti in skupnosti med žensko in moškim) ter da razlikovanje v pravni ureditvi obeh skupnosti, vključno s pravnimi posledicami teh skupnosti, ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti, predlog zakonika istospolno skupnost v vseh elementih izenačuje z zakonsko zvezo. S takšno pravno ureditvijo bo omogočeno tudi pravno priznanje posvojitev, ki so že danes izvedene v tujini s strani istospolnih partnerjev.

Razmislite ... Poiščite internetni vir.

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200565&stevilka=2840>

Preberite Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, ki je pri nas v veljavi že od junija 2005. V prispevku na

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-so-otroci-istospolnih-parov-manj-vredni.html>

pa si oglejte, kako je urejen status istospolnih partnerjev v Sloveniji danes, ko nov družinski zakonik še ni sprejet. Kaj doživljajo istospolni partnerji in kako živijo?

Kakšen odnos imate do družin z istospolnimi partnerji/starši/skrbniki otroka?

6.3 POGLAVITNE NOVOSTI

Predlog DZak ohranja osnovno usmeritev ureditve družinskih razmerij, in sicer korist otroka, ki je z zakonikom opredeljeno kot načelo. Prav tako so v uvodnem delu ostale vsebinsko nespremenjene določbe, s katerimi so definirani pravni instituti. Z njimi država varuje otroke, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne starševske oskrbe (rejništvo, skrbništvo in posvojitve).

Glede **zakonske zveze**, ki je predlagana kot življenjska skupnost dveh oseb (istega ali različnega spola) se ohranja načelo enakopravnosti zakoncev, postopek sklenitve zakonske zveze, pravice in dolžnosti zakoncev in zakoniti premoženjski režim. Isto velja za načine prenehanja zakonske zveze, in sicer za določbe sporazumne razveze in razveze na tožbo zakoncev ter razmerja med razvezanima zakoncema (dolžnost preživljanja razvezanega zakonca). Prav tako vsebinsko ne posegamo v dolžnosti in pravice staršev in otrok ter v načine ugotavljanja očetovstva/materinstva. V tem delu je osnovna ureditev le dopolnjena z rešitvami, ki so bile potrebne zaradi določenih pravnih praznin v obstoječih predpisih in so se vrsto let oblikovale v sodni praksi.

- **Pojem družine**

Pojem družine je v predlogu zakonika zastavljen **širše** kot v veljavnem zakonu: upošteva tudi istospolne partnerje, kar je največja prepreka za sprejetje novega zakonika

- **Zakonska zveza**

Zakonska zveza je določena kot življenjska skupnost dveh oseb istega ali različnega spola.

- **Zunajzakonska skupnost**

Predlog prvič priznava pravne posledice tudi življenjski skupnosti dveh oseb istega spola, ki nista sklenila zakonske zveze.

- **Možnost sklenitve zakonske zveze zunaj uradnih prostorov, različnost načinov sklepanja zakonske zveze in jubilejne poroke**

Bodočima zakoncema daje na voljo zlasti načine sklenitve zakonske zveze, pri katerih so zahteve po obličnosti minimalne (npr. sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem brez prisotnosti prič in pooblaščenca).

- **Ženitne pogodbe**

Bistvo nove ureditve je, da prinaša na področje premoženjskega režima med zakoncema možnost zakoncev, da izbereta in določita vsebino lastnega premoženjskega režima.

- **Priznanje otroka pred njegovim rojstvom**

Zaradi posebnega varovanja otrokove koristi je bilo potrebno pravno urediti možnost priznanja spočetega, a še nerojenega otroka, ki ima pravni učinek samo, če se otrok rodi živ. Prej so to CSD-ji izvajali, a brez izrecne pravne podlage.

- **Svetovanje in mediacija**

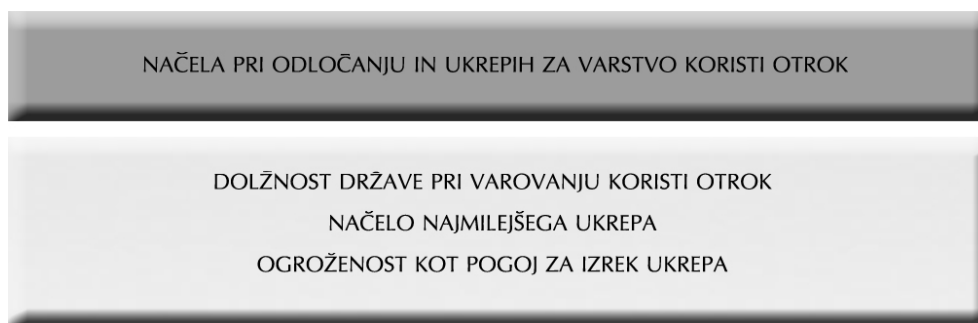
Novost je družinska mediacija, ki se lahko opravi pred, med in po koncu sodnega postopka in to glede vseh družinskopravnih spornih vprašanj. Mediacijo naj bi izvajali CSD-ji in sodišča, lahko pa se dovoljenje podeli tudi drugi fizični/pravni osebi.

- **Ukrepi za varstvo koristi otrok ter varstvo otrok.**

Do sedaj so bili ukrepi, s katerimi država lahko poseže v družino zaradi varstva otrokovih koristi (odvzem otroka staršem in namestitev v rejništvo ali v zavod, namestitev otroka v zavod zaradi vedenjskih ali čustvenih težav) **pristojnosti centrov za socialno delo.**

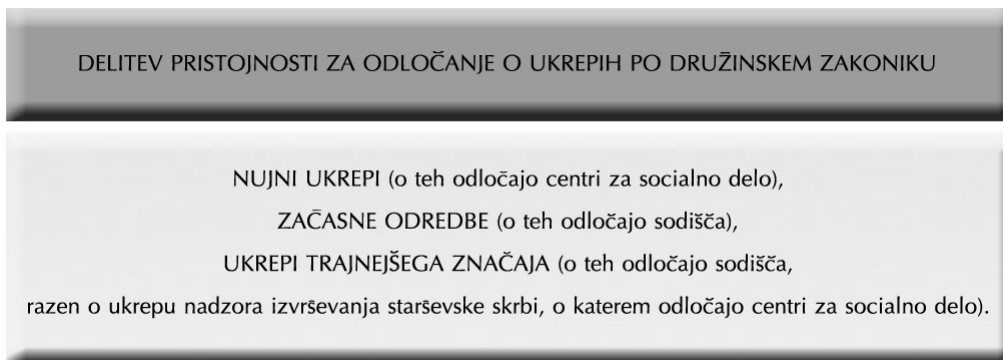
DZak zaradi zaščite starševske skrbi in na drugi strani koristi otroka **izrecno določa nekatera načela**, ki

jih je potrebno pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok spoštovati. Ta načela v teoriji veljajo sicer že sedaj, vendar zakonsko posebej niso navedena. Prikazuje jih slika 33.

Slika 33: Načela pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok
Vir: Lasten, prirejen po DZak, 2010

Predlog zakonika pri vsakem ukrepu posebej določa **koliko časa lahko traja**, določa **stalno preverjanje** utemeljenosti nadaljnega izvajanja ukrepa in **zavezuje center za socialno delo**, da predlaga prenehanje izvajanje ukrepa, nadomestitev ukrepa z drugim ali predlaga podaljšanje že izrečenega ukrepa, kadar meni, da je to otroku v korist. Enako lahko odloči sodišče po uradni dolžnosti. Z DZak se pristojnost za odločanje o ukrepih deli med center za socialno delo in sodišča. Slika 34 prikazuje delitev med oboje.

Slika 34: Delitev pristojnost za odločanje o ukrepih po družinskem zakoniku
Vir: Lasten, prirejen po DZak, 2010

6.4 SPREMEMBE / DOLOČEVANJE STARŠEVSKÉ TER SKRBNÍŠKÉ PRAVICE

6.4.1 Posvojitev

O posvojitvah odloča sodišče na predlog centra za socialno delo:

- po predlogu DZak skupaj posvojita otroka ne samo zakonca, temveč tudi zunajzakonska partnerja;
- predlog DZak ne predvideva starostne omejitve za podajanje otrokovega mnenja, po desetem letu starosti pa predlog Dzak kot pogoj za posvojitev otroka zahteva soglasje otroka k posvojitvi; pred rojstvom dano soglasje staršev za posvojitev – največkrat bo dala soglasje samska mati – staršev ne veže, niti ne morejo dati soglasja pred osmim tednom otrokove starosti (poporodna depresija);
- posvojitev po predlogu zakonika je mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve zakonskih pogojev, lahko tudi prej, če center za socialno delo ugotovi, da je to v otrokovo korist.

6.4.2 Rejništvo

Rejništvo je oblika družinsko pravnega varstva otrok, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to je pri osebah, ki niso otrokovi starši (oziroma posvojitelji), niti skrbniki. Center za socialno delo odloči o namestitvi otroka v rejništvo le pri odločitvi o nujnem ukrepu za varstvo otrokove koristi po tem zakoniku, v vseh ostalih primerih o namestitvi otroka v rejništvo po novem odloča sodišče.

Internetni vir

»Živim v rejniški družini«, je povedal Marko. »Tukaj mi je lepo. Skupaj nas je osem in vsi živimo pri teti Marjeti. Sobo si delim še z enim fantom. Dobro se razumeva. Vsako soboto grem tudi domov k mami, ampak mi je lepše v rejniški družini. Upam, da bom tukaj ostal lahko za zmeraj.«

Takšna zgodba je polna veselja in zadovoljstva. Žal pa v Sloveniji ne najdemo posebnih določil kakšna mora biti rejniška družina. V prispevku *Rejenci so se uprli, lahko spoznaš stanje rejniških otrok v Sloveniji danes*. Prispevek lahko najdete na

<http://poptv.si/multimedia/preverjeno-rejenci-so-se-uprli.html>.

Če poznate kakšne otroke-rejnike, predstavite udeležencem njihove zgodbe.

6.4.3 Dolžnost preživljanja med otroki in starši

Starši so dolžni preživljati svoje otroke praviloma do polnoletnosti. Starši so dolžni otroka preživljati tudi po polnoletnosti, če ima status dijaka in ni zaposlen ter ni vpisan v evidenco brezposelnih oseb. Otroka, ki se po končanem srednješolskem izobraževanju vpiše v visokošolski študij, so starši dolžni preživljati, če ima status študenta, in sicer le do zaključka prvega dodiplomskega študija ali do zaključka prvega enovitega magistrskega študijskega programa. Dolžnost preživljanja traja najdlje do otrokovega dopolnjenega šestindvajsetega leta starosti. Pri odmeri preživnine sodišče lahko upošteva tudi morebitna lastna sredstva in prihodke otroka.

Pravica do preživljanja je samostojna, od starševske skrbi neodvisna pravica, zato velja splošno načelo, da tisti od staršev, ki mu je odvzeta starševska skrb, ni oproščen dolžnosti preživljanja. Preživninska dolžnost ne preneha v primeru namestitve otroka v rejništvo ali v zavod. Predlog zakonika izrecno določa obveznost sodišča, da ob izreku teh ukrepov določi tudi preživninsko dolžnost obeh staršev, kar je novost. Višina preživnine mora biti taka, da je sposobna zagotoviti otrokovo korist.

Razmislite ...

Petra je mama samohranilka. Hči obiskuje 5. razred osnovne šole. S partnerjem je živela v izvenzakonski skupnosti, pred tremi leti sta se razšla. Ker sta skupaj kupila stanovanje, je Petra predlagala, da partner namesto preživnine za hči plačuje dalje del kredita za stanovanje, v katerem živita s hčerko. Partner se ni strinjal. Na sodišču so določili najnižji znesek za preživnino, ta znaša za to deklico 120€ mesečno. Razmislite, kolikšni so stroški toliko starega šoloobveznega otroka? Kakšen je vaš predlog za izračun preživnin? Ocenite, ali so možne(in tudi realne) fiksne preživnine?

6.4.4 Skrbništvo

V zadevah skrbništva pristojnosti ostajajo na centrih; sodišče bo o postavitvi skrbnika odločalo, samo:

- ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok (če je skrbnik sploh potreben),
- ob odločanju sodišča za odvzem poslovne sposobnosti.

Namen skrbništva za otroke je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo v primeru popolnega ali delnega odvzema poslovne sposobnosti. Namen skrbništva za te osebe je varstvo njihove osebnosti, prizadevanje za zdravljenje, usposobitev za samostojno življenje in delo. Skrbnik varovanca ni dolžan imeti pri sebi in osebno skrbeti za njegovo vsakodnevno nego in varstvo, temveč je njegova naloga predvsem poskrbeti za ustrezno oskrbo osebe varovanca (npr. v domu za ostarele, v zavodu) in za zdravljenje, ki bo odpravilo vzroke za postavitev

skrbnika ter varovanca s tem usposobilo za samostojno življenje in delo. Novost je predlagana določba, po kateri se v postopku postavitve skrbnika za posebni primer določa procesno pravico otroka, da samostojno opravlja procesna dejanja po 15 letu starosti. Pomembno je, da je seznanjen z uvedbo postopka in da ima možnost izraziti svoje mnenje.

6.5 RESOLUCIJA

Resolucija (1993) ostaja del družinske politike, zato je prav, da izpostavimo tiste dele, ki so z resolucijo postali ključni elementi družinske politike. Temeljna načela, cilje in ukrepe družinske politike v Sloveniji opredeljuje prav Resolucija. Z njimi država poskuša vplivati na izboljšanje kvalitete življenja družin, na pogoje za oblikovanje in varnost družine ter njen razvoj. Splošne temeljne vrednote, ki naj bi opredeljevale socialno politiko in njene segmente, vključno z družinsko politiko, prikazuje slika 35.

Slika 35: Splošne temeljne vrednote
Vir: Lasten, prirejen po Resolucija, 1993

Temeljna sprememba v vrednostni orientaciji socialne politike, s katero se danes soočamo pri nas, pa je vsekakor preseganje egalitarne vrednostne orientacije in uveljavitev varnosti kot osnovnega stabilizatorja socialnega položaja vsakega državljan v kombinaciji oziroma vzpostavljanju ravnovesja s svobodo kot drugo temeljno vrednostno orientacijo. Gre za širjenje takšnih oblik programov in ukrepov, ki povečujejo svobodo posameznika, vendar ne ogrožajo pri tem njegove varnosti. Pri tem se je treba zavedati, da varnosti ni mogoče zagotoviti, če družba ne zagotavlja določene stopnje solidarnosti in da mora skrb za kakovost življenja oziroma blaginjo vseh ljudi predstavljati vsaj dolgoročen cilj vsake razvojno naravnane družbe.

Izhajajoč iz tega, družinska politika v RS temelji na naslednjih **načelih**:

- na vključevanju celotne populacije oziroma na usmerjenosti k vsem družinam,
- na upoštevanju pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo,
- na spoštovanju avtonomnosti družine in individualnosti njenih posameznih članov,
- na zaščiti otrokovih pravic v družini in družbi ter dajanju prednostnega mesta kakovosti življenja otroka,
- na promoviranju enakih možnosti obeh spolov,
- na vzpostavljanju raznovrstnih oblik storitev in na omogočanju, da družine izbirajo med različnimi možnostmi,
- na delnem prispevku družbe k stroškom za vzdrževanje otrok,
- na dodatnem varstvu družin v specifičnih situacijah in stanjih,
- na celostnem, integralnem pristopu.

Z družinsko politiko želimo vplivati na pogoje za nastanek in varnost družine ter njen razvoj.

Temeljni cilj družinske politike v RS je ustvarjanje pogojev za izboljšanje kakovosti življenja vseh družin in za enake možnosti osebnega razvoja vseh članov družine.

6.6 MEDNARODNE KONVENCIJE ZA DRUŽINSKO POLITIKO

Z Ustavo Republike Slovenije (1991) je določeno, da morajo biti republiški zakoni in predpisi usklajeni z veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki so za Slovenijo obvezujoče. Pomembnejše **mednarodne konvencije**, ki jih je RS ratificirala in se nanašajo na področje družinske

politike, so naslednje (urejene po kronološkem redu):

1. Newyorška konvencija o uveljavljanju alimentacijskih zahtevkov v tujini (1956),
2. Pariška konvencija o izdajanju določenih izpiskov iz matičnih knjig za tujino (1956),
3. Newyorška konvencija o državljanstvu poročenih žensk (1957),
4. Konvencija o privolitvi in minimalni starosti za sklenitev zakonske zveze in registraciji zakonske zveze (1962),
5. Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966),
6. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966),
7. Evropska konvencija o posvojitvi otrok (1967),
8. Dunajska konvencija o izdajanju izpiskov iz matičnih knjig v več jezikih (1976),
9. Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam (1979),
10. Haaška konvencija o civilnopravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok (1980),
11. Konvencija ZN o otrokovih pravicah (1989),
12. Konvencija o varstvu otrok in sodelovanje pri meddržavnih posvojitvah (1993),
13. Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (1996),
14. Konvencija o kibernetični kriminaliteti (2001),
15. Konvencija o stikih z otroki (2003).

Internetni viri

Vse konvencije, dogovori in drugi sporazumi kot tudi Ustava RS so dostopni na spletnih straneh. Poiščite konvencijo o kibernetični kriminaliteti in razmislite o tem, koliko časa danes otroci dejansko preživijo pred računalnikom in na internetu. Razmislite o pasteh interneta za otroke in jih zapišite.

Sklepne misli

*Kdaj je človek dovolj
zrel za naraščaj?
Ni smisel v tem,
»da odrasli naredijo otroke,
pač pa da otroci naredijo starše«.
(Peter de Vries)*

Družinska politika je v letu 2010 predmet velikih razprav, saj sprejemamo nov družinski zakonik. Glavne sporne točke so predvsem izenačitev družin z istospolnimi partnerji z družinami heterogenih partnerjev. Ob množici drugih novosti je potrebno priznati obstoj različnih oblik družin, izenačiti statute otrok ne glede na to, v kakšnem tipu družine živijo. To daje slovenski državi pomembno vrednost in tudi prihodnost.

Ker živimo v Evropski uniji, smo dolžni sprejemati svojo zakonodajo in jo prilagajati tudi konvencijam, sprejetih na evropski ali svetovni ravni.

Pomembno je vedeti, da osnovna določila postavlja slovenska Ustava, kateri sledijo zakoni in podzakonski akti. Družinska politika je urejena s pravili in predpisi. Samovolja pri odločanju v korist otrok (o posvojitvah, skrbništvu ipd.) v Sloveniji načeloma ni možna.

Utrjevanje znanja

V članku iz revije Delo (Vukelić, 2010) lahko preberete komentar novinarka na sprejemanje novega družinskega zakonika. Ob vprašanjih obnovite pravkar predelano poglavje.

V imenu družine

RAZVRSTITE
PO
POMEMBNOSTI,
KJE VIDI
DRŽAVA
MOŽNOST
UVELJAVLJANJA
ENAKO-
PRAVNOSTI
DRUŽBENIH
SKUPIN IN
MANJŠIN.
V SKUPINI
PRIMERJAJTE
PODATKE.

Gre za koristi otrok, pravi vladajoča koalicija, zato krepi vpliv države na odnose znotraj družine in hkrati omogoča svobodno izbiro oblikovanja družinske skupnosti. Če bo tokrat dosledna pri svojem zavzemanju, bo družinski zakonik sprejet tudi z rešitvami, ki povsem razdvajajo slovensko javnost. Čeprav je na predlog zakonika, ki ima 302 člena, vloženih več kot 170 dopolnil, bo, če hoče ostati zvesta svojim obljubam, uzakonila izenačitev istospolnih zakonskih skupnosti z drugimi družinskimi skupnostmi in prvim dala tudi pravno možnost za posvojitev otrok.

Pa ne zato, da bi demonstrirala moč, ampak zato, ker je prepričana, da je napočil čas za dejansko uresničitev enakopravnosti različnih družbenih skupin in manjšin. Liberalizacijo na področju zagotavljanja prepovedi diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti je že utrla sodna praksa. Ustavno sodišče terja enakopravnost istospolnih partnerjev (vsaj) pri premoženjskih pravicah. Redna sodišča pa so v svojih odločbah že priznala kot skladno z našim redom tudi posvojitev otroka od istospolnih partnerjev, če je bila ta posvojitev izvedena v tujini.

Toda to vladajoče koalicije še ne odvezuje, da ne bi prisluhnila pripombam zakonodajnopravne službe državnega zbora. Ta opozarja na številne ustavno sporne rešitve (res da ne pri treh s stališča vrednostnih opredelitev najbolj problematičnih členih), nekonsistentnost zakona, pomanjkljive obrazložitve in na dejstvo, da bo morala po sprejetju zakona poseči v številne druge zakone – predvsem s področja civilno-procesnih predpisov.

Brez dvoma mora vlada, če stavi na verodostojnost svojih odločitev in zanje v celoti sprejema tudi odgovornost, udejanjanje družinskega zakonika izpeljati na način, ki bo vzbujal najmanj pravnih pomislekov. Srditim ideološkim in čustvenim razpravam se tako in tako ne bo mogla izogniti. Z zakonikom namreč posega v tradicionalne poglede družbe, kaj je družina in kdo jo predstavlja, z njim odpira nova moralna, etična, sociološka, psihološka in filozofska vprašanja. Vsa povezuje s svobodo izbire.

Koliko je zatohla slovenska družba res privržena tej svobodi, bo pokazal naknadni zakonodajni referendum o družinskem zakoniku. Ta skorajda zagotovo bo. Dogajanje pred parlamentarnim poslopijem je to včeraj samo še potrdilo.

MAJDA VUKELIĆ

PRESODITE,
KATERI ČLENI
V SPORNEM
DRUŽINSKEM
ZAKONIKU SO
NAJVEČJI
PREDMET
SPORA.
PREGLEJTE
ZAKONIK,
IZPOSTAVITE
TE ČLENE.

KATERE
ZAKONSKE
PODLAGE
BOMO
MORALI
SPREMENITI?
ANALIZIRAJTE
DEJSTVA
PO SKUPINAH.

PRESODITE, KATERI DELI SOCIALNE POLITIKE IN POLITIKE
DRŽAVE SPREMINJAJO TRADICIONALNE POGLEDE DRUŽBE?
ZAKAJ AVTORICA GOVORI O "ZATOHLI SLOVENSKI DRUŽBI"?
KRITIČNO OVREDNOTITE S POMOČJO CELOTNEGA
ZNANJA IZ TEGA UČBENIKA.

7. POMOČ DRUŽINI

Cilji v poglavju

1. Kaj je socialna preventiva?
2. Kako zapisujemo socialno delo?
3. Kdo lahko pomaga družinam na lokalni, regijski in državni ravni?
4. Ali je varstvo otrok tudi pomoč družini?

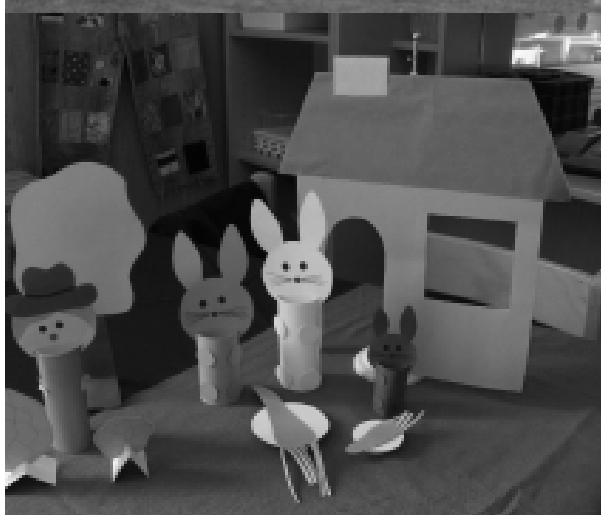
Socialno delo v Sloveniji je visoko razvito. To delo se strokovno nenehno spreminja in nadgrajuje. Njeni začetki segajo že v prejšnje stoletje in dajejo pomembno sporočilo. V Sloveniji je praksa, da se s socialno problematiko ukvarjamo dolgo in da so postopki utemeljeni z večletno prakso.

Obstaja več načinov socialnega delovanja. Med najpomembnejšimi je zagotovo socialna preventiva, kar pomeni delovanje v naprej.

Ob razvoju socialne politike pa se ni razvijala samo stroka na državni ravni, vedno več je zasebnih ustanov, ki skrbijo za socialno dobrobit ljudi na terenu. Tako imamo več centrov pomoči na različnih ravneh: državni, regijski, lokalni, zasebni in javni.

Varstvo otrok ni del socialne politike, vendarle pa daje oporo dejstvu, da je Slovenija socialna država. Varstvo smo vključili v to poglavje predvsem zato, ker je kot takšno tudi oblika pomoči staršem in (p)o(d)pora družinskemu življenju. Ločimo formalno in neformalno varstvo otrok.

Število otrok se z leti povečuje, politika zaposlovanja pa postaja vedno bolj ostra (in žal tudi pogosto družinam neprijazna).

7.1 SOCIALNA PREVENTIVA-DRUŽINA

Socialno delo z družino lahko definiramo kot strokovno poseganje, ki upošteva koristi družine pri reševanju njenih problemov. Pomembno je iskanje novih rešitev za kompleksne socialne probleme družin, za organizirano ali prostovoljno pomoč in spremljanje. »Gre za reševanje problemov skupaj z družino, kar nam omogoča, da ostanemo v okviru konkretnega problema tukaj in zdaj in pristanemo na uresničljivo, na tisti stvarni korak, ki ga je resnično mogoče opraviti« (Čačinovič Vogrinčič, 1991).

Predmet socialnega dela z družino je pomoč pri reševanju kompleksnih problemov družin z mobilizacijo posebnih družinskih virov moči in podpore. Ramovš (1999) deli oblike socialnega delovanja na tri dele. Poglejte si jih na sliki 36.

Slika 36: Oblike socialnega dela
Vir: Lasten, prirejen po Ramovš, 1999

Tako je lahko socialno delo z družino naravnano bolj **kurativno** ali bolj **preventivno**. Temeljni način socialnovarstvenega delovanja naj bi bila socialna preventiva. Običajno razlikujemo med **primarno**, **sekundarno** in **terciarno** preventivo.

V evalvacijski raziskavi preventivnih programov centrov za socialno delo (Mesec in drugi, 1999, 149) je zapisano, da »centri izpolnjujejo svoje poslanstvo in prispevajo k družbeni povezanosti ljudi, ki so iz različnih razlogov ogroženi«. Z različnimi dejavnostmi pri udeležencih utrjujejo pozitivno doživljanje sebe in drugih, jih usposablja v socialnih veščinah, izboljšujejo kvaliteto življenja in prispevajo k ublažitvi ali odpravi motečih vedenj.

Razmislite ...

Ali ste imeli kdaj stik s centri za socialno delo? Za kakšen stik je šlo in kakšno pomoč/informacijo ste iskali? Ali ste bili z izidom (pridobitev pomoči, informacije, ipd.) zadovoljni? Odgovor pojasnite. V skupini soočite mnenja o splošni urejenosti internetnih strani centrov za socialno delo. Poiščite center v vašem kraju.

Namen socialne preventive je **preprečevanje nastajanja socialnih stisk in težav**. Če sprejmemo razlago, da so stiske in težave pri ljudeh praviloma povezane z disfunkcijami v družinskem sistemu, potem velja družino postaviti v središče preventivnega delovanja. Takšna preventiva je bolj splošna kot specifična (usposabljanje za kakovostno izpolnjevanje vseh vlog in nalog družine učinkuje preventivno za širok spekter odklonskih pojavov). Usmerjena je v utrjevanje pozitivnih potencialov družine in v utrjevanje odpornosti družinskih članov in notranjih moči družine (Meolic, 2006).

Pomoč družinam v socialnem delu je bila pomembna tema že v zgodovini. Socialno delo je prvo, ki je začelo opozarjati na potrebo pomoči celotni družini. »Razvoj stroke socialnega dela in pomoč družinam v

stiski sta potekala skupaj. Socialni delavci so potrebovali odgovore, ko so vsakodnevno srečevali ljudi s kompleksnimi socialnimi problemi, ki so potrebovali pomoč« (Mešl, 2008, 95).

Socialno delo z družino je posebno področje socialnega dela. Družine se spoprijemajo z raznovrstnimi kompleksnimi problemi in veliko je družin ali njenih članov, ki v kakšnem obdobju življenja potrebujejo pomoč. V socialnem delu pogosto naletimo na probleme, ki zahtevajo reševanje članov družine. Sodelovanje družine predstavlja vir podpore in pomoči. Včasih moramo intervenirati, da bi obvarovali člana, ki ga družina ogroža, ali družino, ker jo ogroža član. Pogosto so družine same v vlogi uporabnika, ker potrebujejo sprememb, ki jih člani sami, brez pomoči, ne morejo oblikovati (Čačinovič Vogrinčič, 2006a).

Primer iz vsakdanjega življenja

32-letna M. P. je pomoč na centru za socialno delo poiskala, ko je bila brezposelna. Bila je brez dohodkov, ker ni ustrezala kriterijem za prijavo na zavodu za zaposlovanje. Živi sama s šoloobveznim otrokom. Od tam so jo poslali na center za socialno delo, kjer je zaprosila za denarno socialno pomoč. Občutki ob tem niso bili prijetni. M. P. je visoko izobražena delovna sila, ki je postala brezposelna. Občutek, da mora prositi državo za denarno pomoč, ni prijeten, saj ve, da bi s svojim znanjem in izkušnjami lahko dobila delo in bila denarno preskrbljena.

Na centru za socialno delo so ji naročili izpolniti obrazec. Nihče se ni pogovoril z njo o stiski, ki jo doživlja.

Kaj bi po vašem mnenju center za socialno delo lahko ponujal takšnim ljudem? Poiščite primere dobre prakse tudi v tujini ali pa zapišite svojo idejo. Predstavite jih vsem udeležencem izobraževanja.

Vzroki za pomoč so izredno raznoliki, od revščine, socialne nemoči, socialne izključenosti, težave ob razvezi, z zlorabami, nasiljem ali zatiranjem, do brezdomstva, brezposelnosti ... V središču prizadevanj socialnega dela z družino je vedno sodelovanje za krepitev moči družine (Čačinovič Vogrinčič, 2006b). Družino moramo oskrbeti, naša naloga je posredovati, da uveljavi svoje pravice, ki ji pripadajo, vendar je naloga socialnega dela veliko kompleksnejša, delovni odnos vzpostavlja pogoje za spreminjanje, ki ga potrebuje in v procesu sodelovanja odkriva družina.

7.2 SOCIALNA PREVENTIVA - OTROCI S TEŽAVAMI V SOCIALNEM PRILAGAJANJU

V obdobju otroštva žal še vedno štejemo za zgodnjo obravnavo le medicinske, ne pa tudi socialnih potreb. Pri tem pogosto prezremo dejstvo, da je tudi družina tista, ki je potrebna pomoči. Starši potrebujejo nasvete in informacije, potrebujejo pa tudi socialno preventivo. Vedno več je težav na področju vedenja in težko slediti takšnim vedenjskim vzorcem, ki omogočajo uspešno komunikacijo in sodelovanje z okoljem. Ob obravnavi otroka in njegovega učenja ustreznih vzorcev vedenja je vsekakor potrebno spremeniti tudi primarno okolje, saj se vedenja učimo prav tam. Nesmiselno in nerealno je pričakovati, da bodo težave izginile, če bomo »ozdravili« otroka, pri tem pa pozabili »ozdraviti« v največji možni meri še njegovo okolje.

Razmislite ...

Marko izhaja iz enostarševske družine. Mama ima občasna razmerja, ki ne prerastejo v stalno razmerje. Bori se z eksistenco, saj ni zaposlena. Zelo mlada je zanosila in otroka dala v rejništvo. Otrok je bil zaradi vedenjske problematike v vzgojnem zavodu. Potem je CSD podal predlog, da bi se otrok bolje razvijal v domačem okolju, ker potrebuje družinsko vzdušje. Mama je mlada in otroku nedorasla, otrok se obnaša do nje kot vrstnik. Težko ga obvladuje. Opaziti je ljubosumje, če si najde partnerja, saj jo sin hoče le zase (pedagoginja opaža Ojdipov kompleks). Fant ima zelo moteče, agresivne izbruhe

jeze in besa do svojega okolja (vrstnikov, sošolcev, mame). Potrebuje zelo intenzivno individualno obravnavo. Z otrokom dela zelo širok tim strokovnjakov (defektolog, pedagog, terapevt realitetne terapije, CSD, oddelek za pedopsihiatrijo in psihoterapevt). Bil je že tudi v tedenski psihoterapevtski obravnavi pri psihoterapevtu Bogdanu Žoržu. Stanje se občasno umiri, dokler ne nastopi nevrološka razdraženost, ko spet postane disocialen. Pogreša vlogo očeta (do mame se obnaša kot mož in ne sin). Mama je podnajemnica, zaradi česar se pogosto selita. V tem šolskem letu sta dobila socialno stanovanje. Otrokovе intelektualne sposobnosti so izredno visoke in velike se tudi aspiracije, zato ne prenese poraza in neuspeha. Ponavadi se takrat pokaže spet disocialno vedenje. Ima zelo nizek prag tolerance, je impulziven in nepremišljeno reagira. Mama sodeluje s šolo, vendar ga sama ne obvlada. Mami ni bila nikdar ponujena pomoč v obliki terapije, vse se nudi le otroku. Zunanje institucije so bile o vsem obveščene, vendar je vso pomoč organizirala in zanjo prosila šola. Domače stanje z mamo se ne ureja, zaradi česar po mnenju pedagoginje težave ostajajo. (Zapis svetovalne delavke na šoli, lasten vir).

Takšnih zgodb je zelo veliko. Kritično ovrednotite, kje bi lahko pomagali? Kaj bi se lahko ponudilo materi tega otroka? S skupino obiščite center za socialno delo in povprašajte, kakšne so običajne prakse reševanja takšnih primerov, ko šola javi težave otroka v socialni interakciji.

Družinski sistem sestavljajo podsistemi; to so manjše enote (dvojice, trojke), ki se dinamično oblikujejo sprti in so nosilci dogajanja in odnosov v družini v vsakem trenutku. Nastanejo lahko po generaciji, spolu, čustveni navezanosti, trenutni medsebojni odvisnosti. Če so ti podsistemi med družinskimi člani smiselni glede na trenutne potrebe in določene okoliščine in se prilagajajo dogajanju v družini, tedaj koristijo ravnotežju družinskega sistema. Če so sistemi togi, odvisni od notranjih povezav, kakor tudi od celotnega družinskega dogajanja, je v družini skoraj zanesljivo nekaj narobe.

Posamezni člani sistema se težko spreminjajo, ker je njihovo spreminjanje povezano z odnosi do ostalih članov. Npr. motnja je indikator družinske situacije. Bolezen celotne družine se bo pokazala v simptomu pri tistem članu družine, ki je najšibkejši in najbolj ranljiv za strese znotraj družine. »Ni nujno, da je ta član tudi najbolj oškodovan in težaven član družine. Prav zato se je pri odpravljanju motnje potrebno usmeriti na celotno družino« (Dečman in Bogataj, 2002, 40).

Pri delu z otrokom s težavami v socialnem prilagajanju pogosto zanemarjamo in pozabljamo na starše, družino, iz katere otrok izhaja in ji pripada. Otrok je del družinskega sistema. V tem sistemu se mora nekaj dogajati, nekaj za otroka neprijetnega in težko spremenljivega, da lahko nastanejo otroci s takšnimi težavami. Ker je otrok najšibkejši člen tega sistema, se zlomi, kar pomeni, da se ne odziva in vede v skladu s pričakovanji staršev in širšega socialnega sistema. Potrjuje se na načine, ki jih starši ter širša družbena skupnost ne sprejemajo.

Pokaže se, da le individualni pristop k tej populaciji ne daje zelenih rezultatov, zato je smiselno iskati možnost vzporednega vplivanja na okolje. Otrok in mladostnik je del sistema – družine. Če želimo, da se posameznik resnično spremeni, je potrebno, da se spremeni tudi celoten sistem. In podobno, ker težave v socialnem prilagajanju socialno okolje le še utrjuje, je potrebno ne le pri posamezniku, ampak še v okolju doseči določene spremembe. Slika 37 nakazuje povezanost otroka z družino in iz tega tudi povezanost obeh obravnav.

Slika 37: Otrok in družina: vedno skupaj

Vir: Lasten

Pri sodelovanju ali nudenju pomoči družini so (po izkustvenih spoznanjih) možne različne težave in ovire, kot je nezainteresiranost staršev za otroka, nerazrešen konflikt med otrokom in starši in med staršema, »prezaposlenost« staršev, nasprotovanje staršev usmeritvi otroka v program, finančne težave družine. Potrebno je, da vzgojna ustanova, ki izvaja program, za zagotavljanje ustreznega sodelovanja s starši, sodeluje s pristojnim centrom, pa tudi z drugimi službami. »V primeru, ko starši opustijo skrb za otroka oziroma ne izpolnjujejo sprejetih dogovorov v smislu zavarovanja otrokovih pravic, je možno uporabiti tudi pravne možnosti kazenske zakonodaje« (201. čl. Kazenskega zakonika RS).

Zelo težko je danes ob nedorečenosti služb, ki se ukvarjajo z otroško in mladinsko kriminaliteto (sodišča, CSD, nevladne organizacije, šolstvo ...) postaviti ustrezno individualno obravnavo otroka s težavami v socialnem prilagajanju in njegove družine. Morda ostaja še najmočnejši tabu prav družina, v kateri so določene temne plati še vedno nedotaknjene. Družina vsaj v t.i. razvitem svetu torej ostaja potencialno najnevarnejši kraj, v katerem se nam lahko zgodi kaj hudega. Dejstvo pa je, da se da »ravno v tem sistemu tudi najbolj konkretno pomagati, če so le ljudje dostopni« (Rus Makovec, 2003, 11).

Razmislite ...

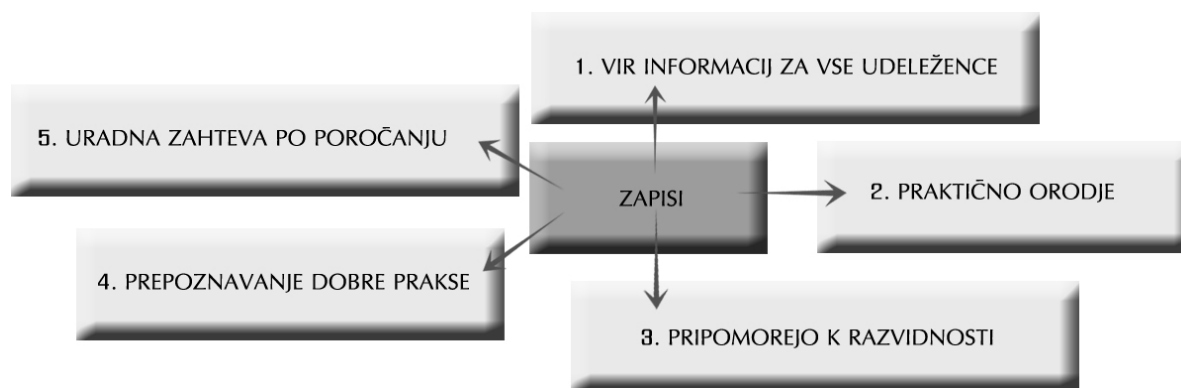
Poiščite način povezovanja služb v primeru otroka, ki živi v dvostarševski, a neurejeni in nasilni družini. Otrok kaže v vrtcu težave v socialnem prilagajanju. Potrebuje pomoč. Ob vedenju, da potrebuje pomoč verjetno tudi družina. Napišite akcijski načrt reševanja težav po lastni ideji in ob pridobljenem teoretičnem znanju iz tega učbenika.

7.3 ZGODBE SOCIALNEGA DELA

Mešl (2008) opozarja, da je pri analizi procesov dela skozi spisovno dokumentacijo imela zaradi načinov zapisovanja nekaj težav. Že ko so ji socialne delavke odstopile dosjeje v analizo, so komentirale, da veliko dejstev ni natančno zapisanih. Nedosledno zapisovanje pojasnjujejo z obilico dela in s slabostjo v socialnem delu, tudi ni zapisovanja v jeziku socialnega dela. Čeprav je bila po mnenju Mešl dokumentacija zelo obsežna, iz nje ni bilo mogoče razbrati konceptov socialnega dela. Zato je pomembna naloga za razvoj socialnega dela z družino izboljšanje zapisovanja procesov dela in objavljanja primerov dobrih praks.

Pisno in ustno poročanje je šele v zadnjih letih postala pomembna vsebina izobraževanja in dodatnega usposabljanja socialnih delavk in delavcev. Vendar pri tem ne mislimo na usposabljanje za delo na terenu, vzpostavljanju osebnega stika in delovnega odnosa, ipd. Govorimo o tem, da je mogoče napačno samoumevno pričakovati, da bodo znali sami od sebe vse te pridobljene informacije pravilno zapisati. Prevod neposrednega dela in dogodkov iz prakse v pisno ali ustno obliko poročila namreč sploh ni tako enostaven, temveč zelo zapleten.

Socialne delavke in delavci so poklicni pripovedovalci in pisci zgodb (prav tam, 6). Še zlasti v ozračju današnjih kritik socialnega dela morajo biti posebej spretni pri pojasnjevanju svojega delovanja in zagovarjanja svojih odločitev. Zapisovanje ima za socialno delo ključno vlogo v večih pogledih. Njihovo pomembnost prikazuje slika 38.

Slika 38: Za kaj so pomembni zapisi
Vir: Lasten, prirejen po Urek, 2008

Zapisi o primeru so ključni vir informacij za vse udeležence. Zagotavljajo neprecenljive podatke o formalnih, resničnih in subjektivnih vidikih dogodkov (pomembni naslovi, število srečanj, postopki ...). So dragoceno praktično orodje, ker nam pomagajo osvežiti spomin, urediti misli glede kompleksnih vprašanj v posameznih primerih in dosledno in zgoščeno predstaviti primer v pisni obliki. Prakse soustvarjanja zapisov (avtoriziranje zapisov, sodelovanje pri nastajanju zapisov, branje zapisov na srečanjih) so tudi pomembno orodje krepitev moči. Prav tako je mogoče, da postanejo zapisi podlaga za vrednostne sodbe, diskreditacijo in izgubo nadzora človeka nad situacijo. Dobro izdelani zapisi pripomorejo k razvidnosti in posredno omogočijo razumeti, kaj socialno delo sploh je. Kakovostni zapisi pripomorejo tudi k prepoznavanju dobre prakse. Najbolj poudarjeno funkcijo zapisovanja v današnjem času pa določajo naraščajoče uradne zahteve po poročanju in zagotavljanju zanesljivih in vse bolj podrobnih podatkov vse širšemu krogu občinstev (sodišča, komisije, ...). »Zapisi so izjemno pomembni v močno tveganih situacijah. Veliko socialnih služb se je tako v strahu, da ne bodo delovale zanesljivo, začelo izogibati reflektivni praksi zapisovanja« (Urek, 2008, 9).

Preberite ...

V zapisu socialne delavke se je našla pripomba: »Bila je oblečena v plašč s krznenim ovratnikom. Spodaj je imela oranžno svileno obleko, obdano s krznom, in satenaste copate. Zdela se je nekoliko načičkana, vendar privlačna« (v Urek, 2008, 17).

Razdelite se v pare. Vadili boste poslušanje in razumevanje. Najprej govori ena oseba v paru, prva pa samo posluša in ne komentira. Nato si vlogi zamenjate. Pripovedujte, kako je bilo v vaši osnovni šoli. Na razpolago imate 5 minut. Nato zgodbo poslušalec zapiše. Uporabite lahko vse svoje veščine zapisovanja. Kaj se vam je pri zapisovanju zdelo najtežje? Kako sta zapisovali?

Dejstvo je, da ima dokumentiranje v socialnem delu dve plati. Prva je represivna (nadzorna), ker je dokumentiranje dela za javne službe obvezno, saj se s pomočjo dokumentacije izvaja nadzor nad uporabniki in nad delom služb.

Druga plat zapisovanja pa je, da je zapis »sredstvo, ki osvobaja.« Pripovedne (in s tem zapisovalne) prakse v socialnem delu so namreč res lahko del nadzornih struktur, so pa tudi priložnost za krepitev moči in soustvarjanje objektivnosti dogajanja.

Preberite ...

Knjigo: Urek, M., Zgodbe na delu. Pripovedovanje, zapisovanje in poročanje v socialnem delu. Ljubljana: Cf*, 2005b.

Delovni odnos uporabnike in socialne delavce definira kot soustvarjalce v skupnem projektu, kjer imajo nalogo, da soustvarijo deleže v rešitvi. Torej gre za **odnos soustvarjanja**. Zapisi v socialnem delu se pišejo v jeziku socialnega dela. Gre za tri ključne argumente.

1. Jezik socialnega dela delimo z ljudmi, ki so souporabniki jezika naše stroke in so soudeleženi v delovnem odnosu, ki ga aktivno sooblikujejo iz perspektive moči, iz katere tudi sami ravnajo.
2. V jeziku socialnega dela lahko zapišemo, kako delamo, torej vrednotimo proces soustvarjanja in prispevke posameznika, eksperta iz izkušenj, v konstruiranju izvirnih delovnih projektov. Tako dobimo smiselno vez dogovorjenih korakov v izvirnem delovnem projektu pomoči.
3. Jezik socialnega dela je vedno pozitiven, ne izključuje, ne ponižuje, ne stigmatizira, zato zahteva posebno skrbno ravnanje z besedami, občutljivost za besede nespoštovanja in slabih napovedi.

Razmislite ...

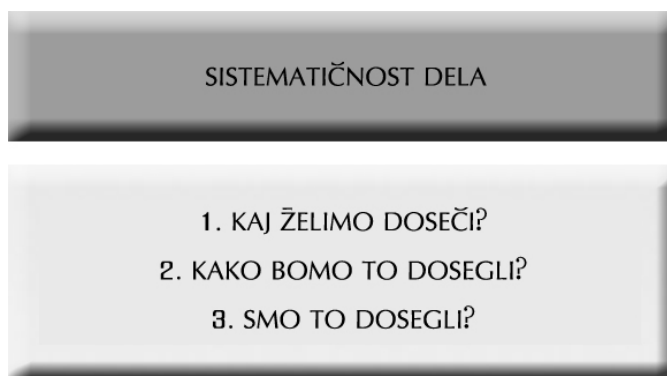
Zapisi ste zgodbo o življenju v osnovni šoli. Poglejte, kakšne izraze ste uporabili. Razmislite, kako bi lahko drugače zapisali npr. »problematična družina«, »nemotivirani starši«, »neurejene razmere«, »neiskrenost ljudi«. Ovrednotite razlike med pozitivno in negativno opisno oceno za starše in otroke.

Vsak zapis predvideva logiko ureditve teksta, zaporedje in strukturo. Dogodke lahko logično razporedimo na več načinov:

- kronološko-začnemo z začetnim dogodkom, pobudo in se premikamo proti zadnjim dogodkom,
- po pomembnosti-najprej omenimo najpomembnejše podatke,
- po uporabnosti podatkov za različne bralce.

Koristno je, da na začetku opredelimo namen nekega zapisa, če ta ni razviden že iz naslova, in komu je namenjen. Osredotočimo se na dejstva, kot so nam jih/je predstavil udeleženec ali so razvidna kako drugače. Trditve in sklepe vselej podpremo s pojasnili, primeri in argumenti. Na koncu je povzemamo glavne poudarke in sklepe poročila, ki jih zaradi preglednosti uredimo v alineje. **Poročilo** naj vsebuje tudi (če je relevantno) zapis potencialnih dogovorov o nadaljevanju delovnega odnosa ali vidne nastavke, kaj načrtujemo v prihodnosti, ali opombo, da smo delovni odnos končali. Jezik zapisov mora biti jasen, določen, nedvoumen in natančen.

Zapisovanje pa je tudi pomembna refleksija za delo. Pred začetkom dela Milošević Arnold (2008, 87) priporoča, »da si zastavimo naslednja vprašanja«. Najdete jih na sliki 39. Pri načrtovanju dela običajno pozabimo na tretje vprašanje, ki pa je za refleksijo najpomembnejše. Zapisi so sledi, ki jih socialno delo pusti za sabo in so priložnost za premislek o opravljenem delu.

Slika 39: Sistematičnost dela
Vir: Lasten, prirejen po Milošević Arnold, 2008

Preberite ...

Zgodba o beguncih iz Afrike

»Že skoraj dva meseca prihajajo begunci iz Afrike na naš otok. Italija je žal država, ki leži Afriki še najbližje. Zato je Sicilija polna beguncev. Prihajajo lačni, brez obleke, starejši in mlajši, otroci brez staršev. Prosijo za pomoč.«

Prevezmite različne vloge. Razmislite o beguncih s stališča policijskega inšpektorja, aktivista za begunce, sicilskega domačina-brezdomca, učiteljice v šoli, modnega oblikovalca. Zapišite svoja stališča do problema iz različnih zornih kotov.

Obstajajo različne tehnike za analize dela, ki potekajo med delom in po delu. Pravkar ste uporabili tehniko ČE BI BIL/A ...»kar omogoča vpogled na dano situacijo (problem, pomoč) iz različnih zornih kotov. Na tak način marsikdaj najdemo kakšno drugo, uporabno rešitev« (po Milošević Arnold, 87).

7.4 NORMATIVNA UREDITEV PODROČJA SOCIALNEGA VARSTVA

ZAKON O SOCIALNEM VARSTVU

je bil sprejet leta 1992 in je spremenil dotedanjo delitev pristojnosti med državo in lokalnimi skupnostmi. Večina pristojnosti je bila prenesena na državo, tudi ustanoviteljstvo in usmerjanje dejavnosti vseh javnih zavodov (centri za socialno delo, domovi za starejše ...). Zakon je doživel kar nekaj sprememb in dopolnitev. Določila iz leta 2004 so prinesla spremembe prav na področju nalog lokalnih skupnosti. Zakon določa, da se socialna varstvena dejavnost financira iz proračuna države in občin. Načine prikazuje spodnja slika. Slika 40 prikazuje, kaj se financira iz proračuna RS.

PRAVILNIK O STANDARDIH IN NORMATIVIH SOCIALNOVARSTVENIH STORITEV

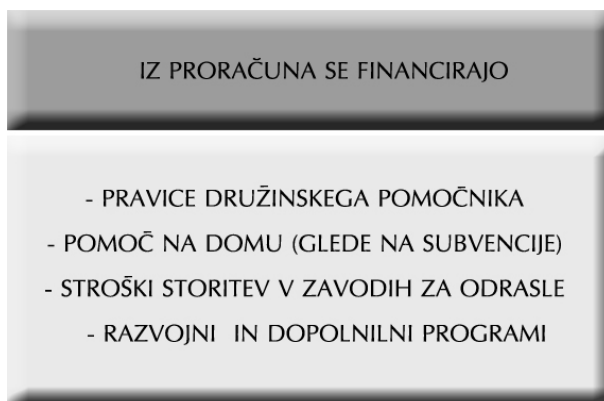
med drugim določa tudi postopek za uveljavljanje storitev (zaproši upravičenec sam ali preko zastopnika, ali center za socialno delo po uradni dolžnosti).

PRAVILNIK O METODOLOGIJI ZA OBLIKOVANJE CEN SOCIALNO VARSTVENIH STORITEV

določa splošne elemente, kot so stroški dela, materiala in storitev, amortizacije, investicijskega vzdrževanja, določa pa tudi posebnosti pri oblikovanju cen posameznih socialno varstvenih storitev.

UREDBA O MERILIH ZA DOLOČANJE OPROSTITVE PRI PLAČILIH SOCIALNOVARSTVENIH STORITEV

opredeljuje storitve, ki jih je možno uveljavljati tudi za storitve pri izvajalcu izven mreže javne službe.

Slika 40: Dejavnosti, financirane iz proračuna RS

Vir: Lasten

Z nacionalnim programom socialnega varstva država določi, katere in koliko storitev bo nudila državljanom in državljanom pod enakimi pogoji. Marca 2006 je Državni zbor RS sprejel nacionalni program socialnega varstva za obdobje od leta 2006 do leta 2010. Tukaj so natančno opredeljena tudi merila za določitev mreže javnih služb. Določeni so tudi nosilci in izvajalci politike socialnega varstva.

Internetni vir

Podatke o posameznih pristojnostih in celotni zakonodaji na področju socialnega varstva lahko najdete v registru predpisov na

<http://zakonodaja.gov.si> (delovno pravo, zdravstveno in socialno varstvo).

Seznam društev, ki delujejo v javnem interesu na področju socialnega varstva, pa lahko najdete na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/28012010_evidenca.pdf

Razdelite si delo v skupini, po pomembnosti zapišite naloge posameznih izvajalcev. Pridobljene rezultate si razdelite med seboj. Le-ti odlični vir informacij, ki jih boste morda potrebovali kot organizatorji socialne mreže.

7.5 VARSTVO OTROK

Dvojno obremenjenost žensk v Sloveniji, in z njo povezan pritisk usklajevanja družinskega in poklicnega življenja, je na nek način omilil organiziran in pa sofinanciran prenos številnih funkcij iz gospodinjstva v javno sfero, prav tako pa tudi široko razvejena mreža ustanov za varstvo otrok (Černigoj Sadar, 2000).

»Pojem »otroško varstvo« pomeni v širšem obsegu sistem aktivnosti in ukrepov na področju skrbi za otroke, ki jih zagotavljajo starši in drugi družinski člani kot tudi celotna družbena skupnost« (Stropnik, 1994, 1).

Otroško varstvo je ena izmed družbenih dejavnosti, ki jih lahko uvrstimo med negospodarske dejavnosti, javne ali socialne. Prav tako pa je uvrščeno med t.i. družbeno infrastrukturo, brez katere bi bil gospodarski in družbeni razvoj nemogoč. V slovenskih družbenih aktih je dejavnost otroškega varstva že tekom celotnega povojnega obdobja opredeljena kot dejavnost, ki ima poseben družbeni pomen, kar kaže na zgodnji obstoj zavesti in visoke stopnje njene družbene koristnosti.

Izraz »predšolska vzgoja« je zamenjal leta 1993 izraz »otroško varstvo«, in je pomenil vzgojo otrok neposredno pred vstopom v osnovno šolo (Bahovec, 1994). Poleg vzgoje v ožjem smislu izraz vključuje tudi varstvo, razvoj in izobraževanje otroka. Kaj še zajema, predstavlja slika 41. Eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki je v obdobju industrializacije vplival na razvoj organizirane predšolske vzgoje, je bila množična udeležba žensk na trgu delovne sile in s tem potreba po varstvu otrok.

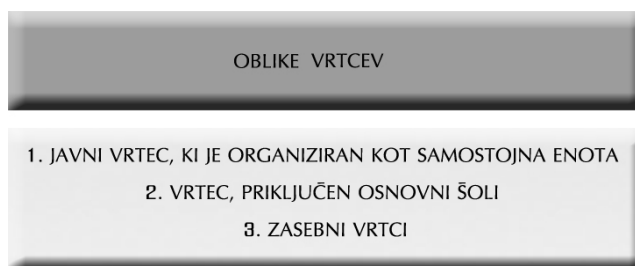
Slika 41: Pojem otroškega varstva danes
Vir: Lasten, prirejen po Bahovec, 1994

Izbira otroškega varstva pomeni dogovor med razvojnimi in čustvenimi potrebami otroka, starševsko potrebo po giblivosti in času ter gmotnim stanjem (Phillips, 1996). Po enem letu porodniškega dopusta ter dopusta za nego otroka kot tudi času sožitja med mamo in otrokom je čas, da se oba podata običajnemu življenju naproti. Tukaj pa se pojavi kopica vprašanj: kakšno varstvo naj izberemo, kje naj poiščemo varstvo ...

Tako kot v ostalih evropskih državah, tudi v Sloveniji obstaja več različnih institucij za predšolske otroke, ki izvajajo programe predšolske vzgoje in varovanja otrok. Lahko so javne ali zasebne z raznovrstnimi oblikami vzgojnih programov, ki so se razvili iz specifičnih tradicionalnih oblik skrbi za otroke. »Podatki kažejo, da je v Sloveniji še vedno najpogostejša oblika za predšolsko vzgojo javni vrtec« (Kanjuro Mrčela in Černigoj Sadar, 2004, 8).

7.5.1 Formalne oblike otroškega varstva

Formalne oblike otroškega varstva so tiste storitve, ki jih opravljajo **strokovno usposobljeni delavci**, organizirani v specialnih organizacijah. Vzgojnovarstvene organizacije (jasli, vrtci) so formalno organizirana oblika izvajanja vzgoje in varstva predšolskih otrok. Oblike prikazuje slika 42. Po Krek (1995, 37) imamo »v naši državi v primerjavi s svetom dobro razvit sistem organizirane predšolske vzgoje, kar se kaže tako v obsegu predšolske vzgoje kot v njeni kakovosti«.

Slika 42: Oblike vrtcev

Vir: Lasten, prirejen po www.mss.si

Glede na vire financiranja poznamo javne vrtce in druge izvajalce s koncesijo; izvajalce z licenco in lastnimi viri, a brez koncesije in kooperative. Po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport je bilo leta 2008 v vrtce vključenih skoraj 61% populacije otrok od prvega leta starosti do vstopa v šolo. Predšolsko vzgojo, ki ni obvezna, za otroke v vrtcih izvajajo tako javni kot zasebni vrtci. V vrtce se vključujejo otroci od enajst mesecev starosti pa do vstopa v šolo. Zagotavljanje predšolske vzgoje je ena izmed temeljnih nalog občine, zato vrtce ustanavljajo in financirajo občine. Po Krek (1995, 48) javni vrtec z ustvarjanjem možnosti za različne dejavnosti otrok prispeva k njihovem telesnemu in duševnemu razvoju. Javni vrtci pa morajo izvajati javno veljavni program po Kurikulu za vrtce, ki je nacionalni dokument in predstavlja strokovno podlago za delo v vrtcih.

Prednosti vključitve otroka v vrtec so številne. Otrok ob druženju s svojimi vrstniki pridobiva socialne spretnosti, ima urejeno prehrano in ustaljen dnevni ritem. Prav tako skozi igro spoznava sebe in okolje okrog sebe, pridobiva izkušnje, se nauči dajati, deliti in sprejemati. Najkasneje ob tretjem letu starosti naj bi po mnenju socialnih pedagogov vključili otroka v vrtec, saj takrat potrebuje družbo vrstnikov. K boljšemu vzdušju otrok pa seveda doprinese tudi zadovoljstvo staršev z vrtcem. Pomembna je tudi stabilnost oblike varstva, vendar se na vrtec ne sme gledati le kot na servis za varstvo otrok. Izredno pomembne so seveda vzgojne, izobraževalne in socializacijske funkcije. »Gre za dopolnjevanje družinske vzgoje in dvig kakovosti življenja predšolskega otroka« (Krek, 1995, 43).

Slabost, ki se izkazuje predvsem zadnja leta, je prostorska stiska v vrtcih, s čimer so povezane čakalne dobe za vpis otroka v vrtec, zaradi česar morajo starši poiskati druge oblike varstva za svojega otroka. Težava postaja tudi plačilo vrtca, četudi so sofinancirani s strani države. V Sloveniji manjka tudi raznolikost programov, ki bi zadovoljila različne potrebe in interese staršev in otrok. Kot slabost pa lahko

omenimo tudi nefleksibilni delovni čas, ki se žal še vedno ni prilagodil fleksibilnemu delovniku staršev. Vrste programov, ki jih lahko ponudijo vrtci, so razvidne iz slike 43.

Slika 43: Vrste programov

Vir: (http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/vrste_programov/)

7.5.2 Neformalne oblike otroškega varstva

Neformalnih oblik za varstvo otrok v času starševske odsotnosti je danes vedno več. V teh oblikah se precej razlikujejo tudi države. V Nemčiji so otroci do drugega leta vključeni v jasli, v Angliji nanje pazijo starši in sorodniki, družinsko varstvo je prisotno tudi na Danskem in v Franciji. Za Slovenijo je značilno, da za otroke do drugega leta starosti skrbijo starši, v večini primerov pa stari starši, medtem ko je večina otrok od tretjega leta starosti dalje vključena v javne vrtce (Černigoj Sadar, 2000). Nekateri starši pa raje kot institucionalno obliko varstva za svoje otroke izberejo druge alternativne neformalne oblike varstva, tudi zaradi nezadovoljstva s takšno obliko vzgoje (slaba usposobljenost kadrov, prostorska utesnenost, večja obolevnost otrok, visoke cene, neprilagodljivost delovnemu času staršev). Neformalnih oblik pomoči se poslužujemo skorajda vsi, predvsem sorodstvene vezi (starši, stari starši) so izredno močan vir opore. Tudi v ekonomskem smislu je to bolj dostopno. Varuške opravljajo neformalno varstvo, ki spada v kategorijo plačane reproduktivne pomoči. Zaradi družbenih in demografskih trendov je to oblika varstva, ki je vedno bolj potrebna. V to obliko vzgoje in varstva je vključenih vedno več otrok, moramo pa vedeti, da je do začetka devetdesetih let 20. stoletja bila prepovedana, saj je šlo za del »sive ekonomije«. Kako najti dobro varuško, pa je danes vprašanje in dilema. Na internetnih straneh se pojavlja vedno več ponudb in tudi povpraševanj.

Obstajajo različne oblike neformalnega varstva: varuška pri družini na domu, individualno varstvo pri varuški na domu in varstvo pri varuški na domu v majhni skupini. »Cene posameznega varstva variirajo in se gibljejo (po pilotnem preizkusu raziskave SIPA) med 2,3 € do 5€ na uro« (Hrženjak, 2007, 104).

Internetni vir

Kje najti dobro varuško, je dilema staršev. V skupinah po internetnih straneh poiščite društva, zavode ali zasebne varuške, ki ponujajo varstvo v vašem domačem okolju. Bodite kritični do njihove ponudbe. Primerjajte vaše izsledke z drugimi udeleženci. Preberite tudi forume, če obstajajo, saj tam lahko izveste tudi slabosti oziroma prednosti ponudnikov varovanja otrok.

Sklepne misli

*Vse, kar moram vedeti o tem, kako je treba živeti,
kaj je treba početi in kakšen moraš biti,
sem se naučil že v vrtcu.
Modrost me ni čakala na vrhu planine,*

*po dolgotrajnem vzponu šolanja,
ampak v peskovniku na otroškem igrišču.
(Robert Fulgum)*

Pomoč družini je največjega pomena takrat, ko se družina znajde v situaciji, od koder ne vidi izhoda. Žal pa sama družina to običajno opazi prepozno, ali vsaj precej pozno, in so potem posledice toliko večje. Socialna preventiva je način pomoči družini, ki bi morala zajemati pomoč in svetovanje že takrat, ko družina šele nastaja. Delo centrov za socialno delo je danes ob obilici nalog usmerjeno žal predvsem v popravljanje napak in težav, imamo pa zato vedno večjo mrežo društev, neprofitnih in nevladnih organizacij, ki otrokom in družinam ponujajo preventivne dejavnosti.

Ena izmed preventivnih dejavnosti za pomoč družini je lahko tudi varstvo otrok. Vrtci danes prevzemajo vlogo pomočnika in podpornika družini in njenemu življenju. Otroci se v vrtcu učijo na razvojno primeren način, v skupini z drugimi otroki in preko igre. Varstvo otrok ni le oblika varovanja otrok, ampak tudi vzgajanja in izobraževanja. Je usmerjena dejavnost, ki ima namen, da spodbudi otrokov zdrav razvoj.

Utrjevanje znanja

V članku *Ko si študent in hkrati starš* (Menih, 2009) obnovite pridobljeno znanje iz zadnjega poglavja. Članek vas nagovarja, da Razmislite tudi o povsem posebnem področju, to je študentskih družinah in kako je organizirano varstvo otrok pri njih. Gre za izredno specifiko. Kritično pa ovrednotite, kako jim, če jim, zna prisluhniti tudi naša država.

14 | reportaze@vecer.com

REPORTAŽE, LJUDJE ponedeljek, 21. decembra 2008

Ko si študent in hkrati starš

ZAKONSKA IN FORMALNA OPREDELITEV
POJMA ŠTUDENSKA DRUŽINA NE
OBSTAJA. KAKO LAHKO TEJ DRUŽINI
OB TEM DEJSTVU NUDIMO
SOCIALNO PODPORO IN POMOČ.
RAZMISLITE PO SKUPINAH.
PREDLAGAJTE REŠITVE.

družina. Javnosti dosegljivih podatkov o natančnem številu študentskih otrok na Obali ni. Pa saj ne vemo niti, koliko študentskih družin premoremo v celi državi. "Sporočamo vam, da zakonska oziroma formalna opredelitev pojma študentske družine ne obstaja," odgovarjajo na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve. Veliko bolje ni niti na ministrstvu za visoko šolstvo; na njihovih spletnih straneh so le podatki o aktualnem številu študentov - v dodiplomski in podiplomski študij je v tem študijskem letu vpisanih kar 91.073 rednih in izrednih študentov, absolventov in podiplomcev.

Kakorkoli že, dejstvo je, da je letos dedek Mraz v prostorih Šoupa v Kopru obdaril devet otrok iz šestih študentskih družin. "Podatke o študentskih družinah je zelo težko dobiti, ker ni enotne evidence. Odvisno je predvsem od staršev, ali so aktivni oziroma ali sodelujejo preko Šoupa. Tako smo lahko povabili le tiste, ki sodelujejo z nami. Že v preteklih letih smo želeli vzpostaviti klub študentskih družin na Obali, a se to ni uresničilo, saj ni bilo pravega zanimanja," izvem od **Marka Pavliča**, sekretarja za socialno in študentsko problematiko pri Šoupu.

IZ ČLANKA RAZBERITE, KAKŠNIH OBLIK
VARSTVA SE POSLUŽUJEJO ŠTUDENSKE
DRUŽINE. OCENITE, PO KATEREM
VARSTVU (FORMALNEM, NEFORMALNEM)
PREJ POSEGAJO. ZAKAJ JE TAKO?

Kar okoli šestdeset študentskih družin s povprečno enim otrokom pa je vključenih v Klub študentskih družin Slovenije v Ljubljani. Vsi živijo na tem območju, njihove največje stiske pa so povezane z varstvom malčkov. Vrtec namreč "kronično" primanjkuje, zato so mnogi starši študentje prisiljeni izostajati s predavanj, saj nimajo komu zaupati otroka v varstvo, razlaga **Tomaž Šuklje**, predsednik ljubljanskega kluba študentskih družin Slovenije.

Preko sodišča do štipendije

Sedemmesečni Jan Polšak, 24-letna mamica Nina in očka Aleš so se na praznovanje dedka Mraza v Koper pripeljali iz Celja. Nina zaključuje razredni pouk na pedagoški fakulteti v Kopru, Aleš pa je zaposlen. "Sreča, da sem absolventka in sem lahko več z Janom. Če bi morala obiskovati še predavanja, bi bilo potrebno varstvo," ugotavlja. Seveda pa brez pomoči Janovih starih staršev ne bi šlo. "Živiva pri mojih starših v Celju, na Jana pa pazi moja babica, kadar potrebujem varstvo. Sedaj sem večinoma doma in se vozim v Koper po potrebi. Tudi ko sem bila noseča, sem bila precej doma. Zato kar gre. Še posebno, ker sem sedaj dobila štipendijo, otroški dodatek pa tako pripada vsakemu otroku," še pove zgovorna mamica, medtem ko se mali Jan muza iz njenega naročja.

Tridesetletni očka **Primož Jurjavčič** in leto dni mlajša mama **Jana Šubic** iz Idrije pa imata že dva: dveinpolletno Gajo in skoraj šestmesečnega Gala. Jana še študira.

"Zelo naporno je, saj sta zelo blizu skupaj po starosti, po drugi strani pa zelo lušno. Vsekakor ima največ dela mama. Še dva izpita jo ločita od zaključka, potem pa bo lažje," priznava očka Primož. Sedaj sta si uredila stanovanje pri njegovih starših, poprej pa sta imela najetega na Obali.

"Zelo težko je študirati in imeti otroke. Na fakulteti nimaš nobene pomoči, obravnavajo te slabše kot rednega študenta. Skupinsko delo moraš sam opraviti. Zelo naporno je študirati in imeti otroke, saj ni dovolj časa za učenje," pravi Jana, ki v Portorožu študira turizem. Nekaj časa je živevala v študentskem domu, tik pred Gajinim rojstvom pa sta s Primožem najela stanovanje. "Potem sem v izrednih rokih opravljala izpite, Primož, ki je bil že zaposlen, pa je jemat dopust, da je pazil otroka, ko sem se jaz učila. Sedaj ko sta dva, pa še težje študiram. Šele po deseti uri zvečer, ko otroka zaspata, je mir. Ampak takrat sva pa tudi midva tako utrujena, da kar padeva v posteljo. Pa saj se ob vsem tem zbijamo dvakrat ali trikrat vsako noč," pripoveduje Šubičeva.

Tudi štipendija ni kar nekaj samo po sebi umevnega, še pove zgovorna Šubičeva. Čeprav ima njen partner najnižjo plačo, je zakonodaja taka, da "smo šele preko sodišča dosegli, da mi pripada štipendija. Štirikrat so nam napačno izračunali višje dohodke, ki jih seveda nismo imeli, od otroških dodatkov do doklad, vse je bilo napačno izračunano. Če sam ne preveriš, dejansko nič ne dobiš. Moraš se pravdat za vsak evro, ki ti pripada".

Kljub temu pa tudi v njenem primeru brez pomoči staršev ne bi šlo. "Še posebno na začetku, ko se je rodila Gaja, je bila kar kriza," povesta v en glas.

Da pa bi bila njuna otroka zaradi tega, ker živita v študentski družini, kakorkoli prikrajšana, pa se ne strinjata. Prikrajšani so kvečjemu starši študenti, menita. Gaja je že pol leta v vrtcu, kmalu pa naj bi ji sledil tudi bratec. Seveda, če bodo dobili prostor zanj. Kajti tudi v Idriji so težave z mesti v vrtcu.

Vsaj pet varuš

Mihaela Rupnik, doma iz Bovca, v Portorožu študira zadnji letnik menedžmenta turističnih destinacij. Še en mesec, potem si bo že oddahnila, saj bo študij zaključen, pravi.

Njena Anja bo 26. decembra upihnila prvo svečko, česar se zelo veseli tudi mladi, komaj 21-letni očka **Tomaž Antolin** iz Tržiča. Spoznala sta se v Škofji Loki, mi razlagata po lutkovni predstavi o našemljani miški, s katero je obalni dedek Mraz razveselil študentske malčke.

Tomaž, po poklicu krovec, je zaposlen v Kranju in tako je družinica prisiljena živeti ločeno življenje. A se ne pritožujeta. "Super je bili mama in študentka! Tri mesece sem hodila v šolo, potem pa nič več, saj sem imela novorojenko. Izpite sem naredila in vse je v redu. Še posebno všeč mi je to okolje na morju, s hčerko živiva v študentskem domu v Korotanu, za konec tedna pa se vsi trije srečamo. Kje bomo kasneje živeli, še ne vemo. Mogoče v Bovcu, mogoče v Kranju," pravita sijočih očih. Kdo varuje Anjo, ko je njena mamica na predavanjih in ko se mora učiti? Brez skrbi. Deklica ima vsaj pet varuš, saj se Mihaeline kolegice, bivše sošolke in njena sestra menda kar tepejo za čuvanje prikupne Anje. Tudi denarnih zagat skromna mlada starša ne poznata: starševski in otroški dodatek, pa očkovi prispevki in še pomoč Anjinih starih staršev menda zadostujejo za čisto spodobno preživetje.

"NAJVEČJA STISKA
JE VARSTVO
OTROK", PRAVI
PREDSTAVNIK
ŠTUDENSKE
ORGANIZACIJE,
KI PRIZNAVA
ŠTUDENSKO
DRUŽINE IN JIM
SKUŠA PONUDITI
POMOČ.
IZOBLIKUJTE IN
PREDLAGAJTE
IZBOLJŠAVE ZA
VARSTVO TEH
OTROK.

OVREDNOTITE
POMEN SOCIALNE
POMOČI
ŠTUDENSKIM
DRUŽINAM. ZA
ŠTUDENTE
OBIČAJNO VELJA,
DA "NIMAJO
DENARJA".
PROBLEMATIZIRAJTE
SITUACIJO.
SO ŠTUDENSKO
DRUŽINE
DELEŽNE
KAKŠNE POSEBNE
PODPORE IN
POMOČI?

8. LITERATURA

- Abrahamson, P. *Social Exclusion in Europe: Old Wine in New Bottles*. V: *Družboslovne razprave*, 1995, Vol. XI, št. 19/20, s. 119–136.
- Ainlay, S. in Crosby, F. *Stigma, Justice and the Dilemma of Difference*. V: *The Dilemma of Difference*, 1999, New York, Plenum Press, str. 17–38.
- Aries, P. *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: Studia Humanitatis, 1991.
- Bahovec, E., Kodelja, Z. *Vrtci za današnji čas. Otrokove potrebe in vsakdanja rutina*. V: *Psihološka obzorja*, 1994, let. 3, št. 29, str. 5–12.
- Bandura, A. *Self efficacy: Toward a unifying theory of behavioural change* (online). 1977. (citirano 2. 6. 2010). Dostopno na: [http://www.kk.org/quantifiedself/Bandura%20\(1977\)%20Self-Efficacy.pdf](http://www.kk.org/quantifiedself/Bandura%20(1977)%20Self-Efficacy.pdf).
- Baumrind, D. *Rearing competent children. Child development today and tomorrow*, 1989, San Francisco, Jossey-Bass, str. 349–378.
- Beck, U. *Individualizacija in 'tveganje svobode': perspektive in nasprotja k subjektu usmerjene sociologije*. V: *Teorija in praksa*, 1996, let. 33, št. 5, str. 817–838.
- Beck, U. in Beck-Gernsheim, E. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press, 1999.
- Becker, G. in Arnold, R. *Stigma as a Social and Cultural Construct*. V: *The Dilemma of Difference*, 1999, New York, Plenum Press, str. 39–58.
- Bellamy, C. *The state of the world's children 2005: Childhood under threat*. (online). 2004. (citirano 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: [http://www.unicef.org/publications/files/SOWC_2005_\(English\).pdf](http://www.unicef.org/publications/files/SOWC_2005_(English).pdf).
- Bergant, M. *Družina-zakon-ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 1981.
- Berger, P. L., Berger, B., Kellner, H. *The Homeless Mind: Modernization and Consciousness*, Penguin, 1974.
- Böhnke, P. *Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison; empirical evidence o Germany*. (online). 2001. (citirano 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://skylia.wz-berlin.de/pdf/2001/iii01-402.pdf>.
- Boscolo, L. *The times of time. A new perspective in Systemic Therapy and Consultation*. New York, London: W.W. Norton & Company, 1995.
- Bradshaw, J., Hoelscher, P. and Richardson, D. *An index of child well-being in the European Union 25* (online). 2007. (citirano 11. 5. 2010). Dostopno na naslovu: <http://springerlink.metapress.com/content/f3642p2x00hn5h01/fulltext.pdf>.
- Brown, K. *An Introduction to Sociology*. Cambridge: Blackwell Publisher, 1992.
- Casseli, G. *Življenje skozi stoletja*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988.
- Cseh-Szombathy, L. *Familien in Wien und Budapest*. Wien: Böhlau, 1993.

- Copak, M. *Psihološki dejavniki in motnje hranjena*. V: *Projekt motnje hranjenja, kdo in kakšno pomoč nudi v Ljubljani*. Ljubljana: MOL, Oddelek za predšolsko vzgojo, 2009. str. 11–15.
- Corsaro, W. A. *The Sociology of Childhood*. London: Pine forge Press, 1997.
- Čačinovič Vogrinčič, G. *Socialno delo z družino*. Študijsko gradivo: izbrana poglavja. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce, 1991.
- Čačinovič Vogrinčič, G. *Družina-pravica do resničnosti*. V: *Družina-zbornik predavanj na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine*, 1994, str. 123–128.
- Čačinovič Vogrinčič, G. *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. 1998.
- Čačinovič Vogrinčič, G. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, 2006a.
- Čačinovič Vogrinčič, G. *Zapisovanje v delovnem odnosu*. V: *Zapisovati socialno delo*, 2006b, Ljubljana, Fakulteta za socialno delo, str. 27–39.
- Černigoj Sadar, N. *Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu*. V: *Družboslovne razprave*, 2000, let. 16, št. 34–35, str. 31–52.
- Černoga, M. in Damjan, F. *Koliko sploh stane novi Slovenec*. *Nedeljski dnevnik*, 6. 3. 2005b, str. 2–3.
- Dečman, M. in Bogataj, B. *Delo s starši v vzgojni izobraževalnem zavodu Frana Miličinskega v Smedniku*. V: *Ptički brez gnezda*, 2002, let. 21, št. 40, str. 38–47.
- Djerassi, C. intervju (v: Zidar, M. *Carl Djerassi, 'oče kontracepcijske tabletko'*. *Delo*; Sobotna priloga. 5. 11. 2005).
- Družinski zakonik* – kratek povzetek (online). 2010. (citirano 4. 6. 2010) Dostopno na naslovu: www.mdds.gov.si/fileadmin/.../DZak_kratek_povzetek.doc.
- Eurochild* (online). (citirano 12. 6. 2010). Najdeno na: <http://www.eurochild.org/>.
- Evidenca društev v javnem interesu na področju socialnega varstva* (online). 2010. (citirano 28. 5. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/28012010_evidenca.pdf.
- Fritz Kunc, M. *Janov krik*. Ljubljana: DZS, 2005.
- Giddens, A. *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: *cf, 2000.
- Giddens, A. *Sociology*. Cambridge: Plity press, 2001.
- Gillis, J. R. *Mladina in zgodovina. Tradicije in spremembe v evropskih starostnih donosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej, 1999.
- Gittins, D. *The Child in Question*. London: Macmillian press LTD, 1998.
- Goffman, E. *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin Books, 1995.

- Golombok, S. *Parenting: What really counts?* London and New York: Routledge, 2000.
- Gomboc, M. *Značilnosti pojavljanja različnih modelov vzgoje v družinah*. V: *Pedagoška obzorja*, 2004, št. 3–4, str. 144–158.
- Goody, J. *Evropska družina*. Zgodovinskoantropološki esej. Ljubljana: *cf, 2003.
- Haberberg, A. *Swatting SWOT* (online). 2000. (citirano 15. 6. 2010) Dostopno na naslovu: <http://www2.wmin.ac.uk/haberba/SwatSWOT.htm>.
- Haralambos, M. in Holborn, M. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS, 1999.
- Hetherington, M. *Coping with family transitions: winners, losers and survivors*. V: *Child Development*, 1989, št. 60, str. 1–14.
- Hrženjak, M. *Nevidno delo*. Ljubljana: Politike, 2007.
- Jarc, I. *Starši z veliko otrok? Ne. Otroci z veliko starši*. V *Otrok in družina*, maj, str. 38–39, 2005.
- Juul, J. *Družinske vrednote*. Radovljica: Didakta, 2009.
- Kaj je prava ljubezen?* (online). 2010. (citirano 7. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-kaj-je-prava-ljubezen.html>.
- Kanduč, Z. *Nekaj pripomb v zvezi z domnevno krizo družine*. V: *Socialno delo*, 1997, št. 4, str. 275–287.
- Kanjuro Mrčela, A. in Černigoj Sadar, N. *Starši med delom in družino*. Raziskovalno poročilo. 2004.
- Kazenski zakonik* (online). 2008. (citirano 12. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20082296>.
- Kielman, N. *Demographic and social implications of low fertility for family structures in Europe*. Population studies, let 43. Starsbourg: Council of Europe Publishing, 2003.
- Koerner, A. F. in Fitzpatrick, M. A. *Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation*. Communication Yearbook, 2002, let. 26, str. 37–69.
- Kordigel, T. *Očetje so pogosto diskriminirani*. *Večer*, 23. 10. 2009.
- Kordigel, T. *Vsega ne zmorem sam*. 7D, 17. 3. 2010.
- Krek, J. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS*. Ljubljana: MSS, 1994.
- Kriza vrednot* (online). 2010. (citirano 7. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-kriza-vrednot.html>.
- Kropec Šega, M. *Kdo vse je moja družina?* V: *Otrok in družina*, december, str. 38, 2006.

- Kurikulum za vrtce* (online). 1999. (citirano 12. 6. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf.
- Leskošek, V. *Izkoreninjenje revščine otrok in pospeševanje socialne vključenosti otrok*. Študija socialnih politik. Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene in politične študije, 2007.
- Lorenčič, M. *Enostarševske družine niso nepopolne družine*. V: *Dnevnik*, 31. 5. 2003.
- Mali vragci* (online). 2009. (citirano 12. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/mali-vragci-3.html>.
- Maurer Špiranec, N. *Očetje pri porodu-da ali ne*. V: *Otrok in družina*, november, str. 16–18, 2007.
- Menih, K. *Je ena klofuta na dan dovolj ali premalo*. V: *Večer*, 19. 4. 2007.
- Menih, K. *Ko si starš in hkrati študent*. V: *Večer*, 21. 12. 2009.
- Meolic, N. *Evalvacija programa »Socialnopedagoška pomoč družini« Centra za socialno delo Murska Sobota* (magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, 2006.
- Mesec, B. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola CSD, 1998.
- Mesec, B., e tal. *Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995–1998*. V: *Socialno delo*, 1999, let. 38, št. 3, str. 135–150.
- Merton, R.K. *Intermarriage and the Social Structure*. V: *Fact and Theory, Psychiatry*, 1941, št. 4, str. 361–374.
- Mešl, N. *Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, 2008.
- Milošević Arnold, V. *Zapisovanje kot podpora refleksiji in evalvaciji prakse*. V: *Zapisovati socialno delo*, 2008, Ljubljana, Fakulteta za socialno delo, str. 84–99.
- Ministrstvo za šolstvo in šport* (online). (citirano 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu <http://www.mss.si>.
- Mrgole, A. *Odraščanje je preizkus preteklega dela staršev*. V: *Otrok in družina*, 2006, št. 1, str. 34–35.
- Musek, J. *Znanstvena podoba osebnosti*. Ljubljana: Educy, 1993.
- Musek, J. *Zgodovina psihologije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2003.
- Musek Lešnik, K. *Z vrednotami se je treba ukvarjati* (online). 2007. (citirano 2. 6. 2010) Dostopno na naslovu: http://www.zdruzenje-manager.si/storage/5887/MQ05_December07_web%2056.pdf.
- Nasilna vzgojiteljica* (online). 2010. (citirano 8. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-nasilna-vzgojiteljica-2.html>.
- Nemanič, K. *Kaj storiti, da bo več otrok?* V: *Družinski delničar*, 2005, št. 100, str. 6–8.

Novak, M. *Konceptualna vprašanja proučevanja kakovosti življenja*. V: *Kakovost življenja v Sloveniji*, 1996, str. 7–24.

Novljan, E. *Sodelovanje s straši otrok s posebnimi potrebami pri zgodnji obravnavi*. Ljubljana: Zveza Sožitje, 2004.

Otrokove pravice (online). 2009. (citirano 16. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.zpms.si/programi/otrokove-pravice/>.

Otroštvo (online). 2010. (citirano 16. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://tvslo.si/predvajaj/otrostvo-z-alenko-puhar-in-alenko-rebula-dokumentarni-portret/ava2.67420578/>.

Pandel Mikuš, R. *Globalizacija prehranskih praks in vloga zdravstvene nege*. Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo, 2003.

Phillips, A. *Zdrava, privlačna, uspešna: praktični nasveti za vsako žensko*. Ljubljana: DZS, 1998.

Plutchik, R. *Profil index emocij: PIE: priročnik*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za produktivnost dela, 1979.

Pogodba o Ustavi za Evropo. 2005. Luxemburg. Urad za uradne publikacije evropskih skupnosti.

Pondelek, D. *Prava družina*. Uvodnik. V: *Otrok in družina*, maj, str. 3, 2006.

Ponoreli otroci (online). 2008. (citirano 7. 6. 2010) Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/trenja-ponoreli-otroci.html>.

Poroke med sorodniki (online). 2009. (citirano 7. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/poroke-med-sorodniki-2.html>.

Praper, P. *Tako majhen, pa že nervozen!?* Nova Gorica: Educa, 1995.

Predporočna pogodba – ali je pri nas mogoča? (online). 2007. (citirano 7. 6. 2010) Dostopno na naslovu: http://www.pravozatelebane.com/index.php?option=com_content&task=view&id=15&Itemid=99.

Prisilno delo otrok naj se konča (online). 2006. (citirano 7. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.rtv slo.si/svet/prisilno-delo-otrok-naj-se-konca/55536>.

Pšunder, M. *Učenec med individualnostjo in socialnostjo ter med socializacijo in vzgojo*. V: *Pedagoška obzorja*, 1992, št. 22, str. 49–52.

Puhar, A. *Prvotno besedilo življenja: oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju*. Zagreb: Globus, 1982.

Ramovš, J. *Slovenska socialna med včeraj in jutri*. Ljubljana: Institut Antona Trstenjaka, 1999.
Rebula-Tuta, A. *Globine, ki so nas rodile*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva, 2010.

Register predpisov (online). (citirano 5. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://zakonodaja.gov.si>.

- Rejenci so se uprli* (online). 2010. (citirano 14. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-rejenci-so-se-uprli.html>.
- Rener, T. *Politika materinjenja ali father knows best: for Him to Plax, for Her to rest*. V: *Časopis za kritiko znanosti*, 1993, št. 162–163, str. 15–21.
- Rener, T., et al. *Družine: različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum, 1995.
- Rener, T. intervju (V: Lorenčič, M. *Enostarševske družine niso nepopolne družine*. V: *Dnevnik*, 31. 5. 2003).
- Rener, T., et al. *Perspektive novega očetovstva v Sloveniji. Vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. Zaključno poročilo*. Ljubljana: Vlada republike Slovenije, Urad za enake možnosti, 2005a.
- Rener, T. intervju (v: Černoga, M. in Damjan, F. *Koliko sploh stane novi Slovenec*. V: *Nedeljski dnevnik*, 6. 3. 2005b, 2–3).
- Rener, T. *Odraščati v družinah*. V: *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 2006, Koper, Annales, str. 64–88.
- Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Sloveniji* (on line). 1993. (citirano 17. 5. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/resolucija_druzina.pdf.
- Rodger, J. *Family Life and Social Control*. London: McMillan, 1997.
- Rus Makove, M. *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: CZ, 2003.
- Salecl, R. *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Krt, 1991.
- Sedmak, M. *Etnično mešane družine*. V: *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 2006, Koper, Annales, str. 191–222.
- Seider, R. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis: ZRCC, 1998.
- Skupina od dol* (online). 2009. (citirano 16. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-skupina-od-dol.html>.
- Socialni sporazum 2003–2005* (online). 2005. (citirano 3. 6. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.gov.si/mddsz/doc_sporazum.pdf.
- So otroci istospolnih partnerjev manj vredni?* (online). 2009. (citirano 14. 6. 2010) Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-so-otroci-istospolnih-parov-manj-vredni.html>.
- Stafford, S. in Scott, R. *Stigma, Deviance and Social control: some conceptual Issues*. V: *The Dilemma of difference*, 1999, New York, Plenum Press, str. 77–94.
- Statistični urad Republike Slovenije (online). (citirano 12. 6. 2010) Dostopno na naslovu: <http://www.stat.si>.

Svetlik, I. et al. *Sociologija: ključni pojmi in dejstva*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1995.

Strah. (online). 2009. (citirano 8. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-strah-2.html>.

Stropnik, N. *Ekonomski vidiki politike otroškega varstva za družino in družbo v Sloveniji* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994.

Špiranec Maurer, N. *Partner pri porodu - da ali ne?* V: *Otrok in družina*, 2007, november, str. 16–18.

Ščuka, V. *Šolar na poti do sebe*. Radovljica: Didakta, 2007.

Švab, A. *Družina: od modernosti do postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 2001.

Švab, A. *Mesto družine-nove in stare ideologije (predgovor)*. V: *Časopis za kritiko znanosti*, 2002, let. 30, št. 207–208, str. 75–77.

Švab, A. *Skrb med delom in družino. Koncept usklajevanja dela in družinskih obveznosti v družinski politiki*. V: *Teorija in praksa*, 2003, let. 40, št. 6, str. 1112–1126.

Švab, A. *Družinske spremembe. Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 2006, Koper, Annales, str. 63–88.

Šebart, M. *O namenih in stilih vzgajanja nekoliko drugače*. V: *Iskanja: vzgoja prevzgoja*, 1990, št. 9, str. 48–69.

Tomori, M. *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO, 1994.

Toš, N. *Podobe o cerkvi in religiji (na Slovenskem v 90ih)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1999.

Toš, N., et al. *Vrednote v prehodu III-slovensko javno mnenje 1999-2004*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2004.

Unicef (online). (citirano 2. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.unece.org/Welcome.htm>.

Uradni list Evropske Unije (online). (citirano 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2006:289:SOM:EN:HTML>.

Urek, M. *Od feministične socialne akcije k feminističnemu socialnemu delu*. V: *Socialno delo*, 1997, let. 36, št. 5–6, str. 383–397.

Urek, M. *Lezbične in gejevske družine v Sloveniji. Implikacije CSD*. V: *Družboslovne razprave*, 2005a, let. 21, št. 49–50, str. 155–174.

Urek, M. *Zgodbe na delu. Pripovedovanje, zapisovanje in poročanje v socialnem delu*. Ljubljana. Založba *cf., 2005b.

Urek, M. *Uvod*. V *Zapisovati socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. 2008.

Ule, M. intervju (v: *'Črnci niso leni, le preveč pravic imajo'*). V: *Dnevnik*, let. 49, št. 129, 15. 5. 1999.

Ule, M. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 2000.

Ule, M. in Kuhar, M. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2003.

Ustava RS (online). 1991. (citirano 12. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.dz-rs.si/?id=150>.

Varuh človekovih pravic (online). (citirano 13. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.varuh-rs.si/>.

Vec, T. *Sodelovanje s starši otrok z motnjami vedenja in osebnosti*. V: *Družina-šola. Zbornik simpozija Svetovni slovenski kongres*, 1998, Ljubljana, Družina, Pedagoški inštitut, str. 10–23.

Veno ima dve mami (online). 2010. (citirano 7. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-veno-ima-dve-mami.html>.

Vojnovič, G. *Čefurji raus!* Zagreb: Europapress holding: Novi Liber, 2009.

Zakon proti klofutam (online). 2010. (citirano 14. 6. 2010) Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-zakon-proti-klofutam.html>.

Zavrl, N. *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1999.

Zidar, M. *Carl Djerassi, 'oče kontracepcijske tabletko'*. V: *Delo*; Sobotna priloga. 5. 11. 2005.

Življenje neke romske družine (online). 2010. (citirano 28. 5. 2010). Dostopno na naslovu: <http://tvslo.si/predvajaj/dokumentarni-feljton/ava2.65524806/>.

Življenje v vrtni uti (online). 2009. (citirano 7. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://poptv.si/multimedia/preverjeno-zivljenje-v-vrtni-uti.html>.

Žmuc Tomori, M. *Klic po očetu*. Ljubljana: CZ, 1988.

VIRI ZA SLIKOVNI MATERIAL:

Fotografija na strani 2 , spodaj (online). 2010. (najdeno 8. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.os-hpuhar.si/Fotografije%20izdelkov%20uencev/RA%C4%8C/dru%C5%BEina.jpg>.

Fotografije na strani 2, zgoraj in v sredini; na strani 10, zgoraj in spodaj; na strani 47, zgoraj, v sredini in spodaj (online). Dostopno na naslovu: Microsoft izrezki.

Fotografiji na strani 20, spodaj in zgoraj (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.devetletka.net/gradiva/zgodovina_10.6.2010.

Fotografija na strani 35, v sredini (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.ekapija.com/dokumenti/muslimanka_210308.gif.

Fotografija na strani 35, zgoraj (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://image.24ur.com/media/images/original/Apr2007/16179986.jpg>.

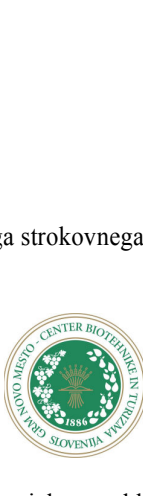
Fotografija na strani 35, spodaj (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://arhiv.njena.si/galerija/albums/userpics/kategorije/Ostalo/revscina.jpg>.

Fotografija na strani 58, zgoraj. Osebna last.

Fotografija na strani 58, sredina (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.prlekija-on.net/uploaded/thumb_dvajseta-obljetnica-konvencije-o-otrokovih-pravicah_7551793080.jpg.

Fotografija na strani 58, spodaj (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.eu2008.si/includes/ImagesSlovenianPresidency/Slovenia/Politika/ustava.jpg>.

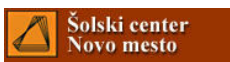
Fotografije na strani 68, spodaj, v sredini in zgoraj (online). 2010. (najdeno 1. 6. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.vrteclenart.si/>.

Projekt **Impletum**

Uvajanje novih izobraževalnih programov na področju višjega strokovnega izobraževanja v obdobju 2008–11

Konzorcijski partnerji:

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja in prednostne usmeritve Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.